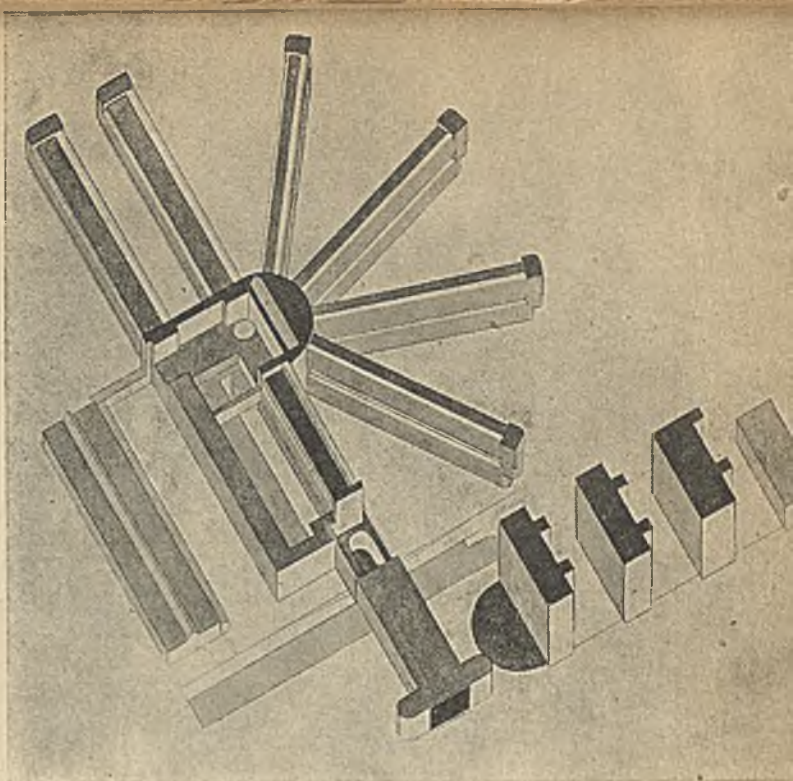

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

ROK VII
1931

P. 1088/31

10

warszawa

"MARS"

PIECE GAZOWE
KĄPIELOWE
AUTOMATY.
DO JEDNEGO I WIELU
CZERPAK
GRZEJNIKI.
WMYWALKOWE /TERMY/

CAŁKOWICIE
WYKONANE W KRAJU.

NAGRODZONE
NA WYSTAWIE W POZNANIU
~ZŁOTYM MEDELEM~

NA ŻĄDANIE PROSPEKTY I CENNIKI

FABRYKA URZĄDZEŃ ZDROWOTNYCH

A. RADEŃSKI i M. SZTOŚ.

WARSZAWA. UL. DALEKA 1 TEL. 175-68, 68-00

CAŁA EUROPA SŁYSZAŁA O NIM –
CAŁA EUROPA BĘDZIE GO SŁUCHAĆ!

Typ 930, 3-lampowy, elektryczny
odbiornik Philipsa z wbudowa-
nym głośnikiem. Silny i niezwykle
czysty odbiór mnóstwa stacji
Europejskich.

Biura architektoniczne – przedsiębiorstwa budowlane i techniczne – wszelkie przedsiębiorstwa, których działalność związana jest z budownictwem

wiedzą, że ogłoszenie w miesięczniku

„ARCHITEKTURA i BUDOWNICTWO”

jest dla każdej firmy
największą rękojimą

POWODZENIA

„ARCHITEKTURA i BUDOWNICTWO”
w ciągu swej 7-letniej egzystencji uzyskała niebywałą dotąd
POCZYTNOŚĆ i ROZPOWSZECHNIENIE W KOŁACH
FACHOWYCH

„ARCHITEKTURA
i
BUDOWNICTWO”

DOCIERA WSZĘDZIE
INFORMUJE O WSZYSTKIM

„SOWPOLTORG W WARSZAWIE“

GENERALNE PRZEDSTAWICIELSTWO
TOWARZYSTWA AKCYJNEGO

„SOWPOLTORG w MOSKWIE“

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
WARSZAWA, Ś-TO KRZYSKA 27, TELEFON 265-90

D o s t a r c z a :

Uralski magnezyt kaustyczny

Chlorek magnezu

Talk

Do podłóg ksyrolitowych i t. p.

Polska Fabryka Chemiczna
Materiałów Budowlanych

inż. L. O R Ł O W S K I suk.

Spółka z ogr. odp.

WARSZAWA, MARSZAŁKOWSKA 97a, TELEFON 692-29.

poleca :

Wilgociochrony: „Murosan“ „B“ i „R“ usuwają bezpowrotnie wilgoć, tamują momentalnie przeciekającą wodę pod najwyższym ciśnieniem.

„Rapidol“, domieszka do cementu, wiąże w każdym żądanym czasie zaprawę cementowe i beton.

„Xylosan“ niszczy grzyb, impregnuje drzewo.

„Bitumolit“, wysokowartościowe, bezsmolowe pokrycie dla dachów i tarasów.

„Ogniochron“ impregnuje od ognia.

Cegielki i kształtki termolitowe do izolacji rur i kotłów na parę przegrzaną.

IZOLOWANIE FUNDAMENTÓW, MURÓW, PIWNIC,
TARASÓW, ZBIORNIKÓW, TUNELI i MOSTÓW.

ZNACZNE OBNIŻENIE KOSZTÓW BUDOWY

STROPY „ISTEG“ WYKONUJĄ SIĘ
W ROKU 1931 NA BUDOWACH:

1. Dom mieszkalny w Warszawie, przy ul. Koszykowej 79, 12 000 m²; zleceniodawca: Fundusz Kwaterunku Wojskowego; wykonawca: F-a A. Reinberg i J. Spiegel, inż.
2. Dom mieszkalny w Warszawie, przy ul. Rakowieckiej 9, 2 500 m²; zleceniodawca: F. Bobrowski i B. Słubicki; wykonawca: F. Bobrowski i B. Słubicki
3. Dom mieszkalny ZUPU w Łodzi, przy ul. Nowo-Pabianickiej; zleceniodawca: Zakł. Ubezp. Pracown. Umysł.; wykonawca: F-a „Konstruktor“.
4. Dom mieszkalny, Lwów, Na Błonie, 1 500 m²; zleceniodawca: Okręg. Dyr. Kol. Państw.; wykonawca: Inż. Arch. A. Stahl.

WŁAŚCIWOŚCI: OGNIOTRWAŁY, MAŁA WYSOKOŚĆ KONSTRUKCYJNA. LEKKI (180 kg/m²), SZYBKI W WYKONANIU. NIE WSTRZYMUJE BIEGU ROBÓT MURARSKICH, NIE WYMAGA DESKOWANIA ANI STEMPLOWANIA

Na żądanie kosztorysy i porady bezpłatnie.

STROP ŻELBETOWY

„ISTEG“

CHRONIONY PATENTEM

TAŃSZY OD STROPÓW KLEINA O **25%**

TAŃSZY OD STROPÓW ŻELBETOWYCH
ŻEBROWYCH O **15%**

„POLSTROP“

SPÓŁKA DLA BUDOWY STROPÓW ŻEL.-BET.
L W Ó W, UL. STASZICA 8. TEL. 82-33

E K S P O Z Y T U R A

NA WARSZAWĘ I WOJEWÓDZTWO WARSZAWSKIE — PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT INŻYNIERYJNO-BUDOWLANYCH

A. REINBERG i J. SPIEGEL

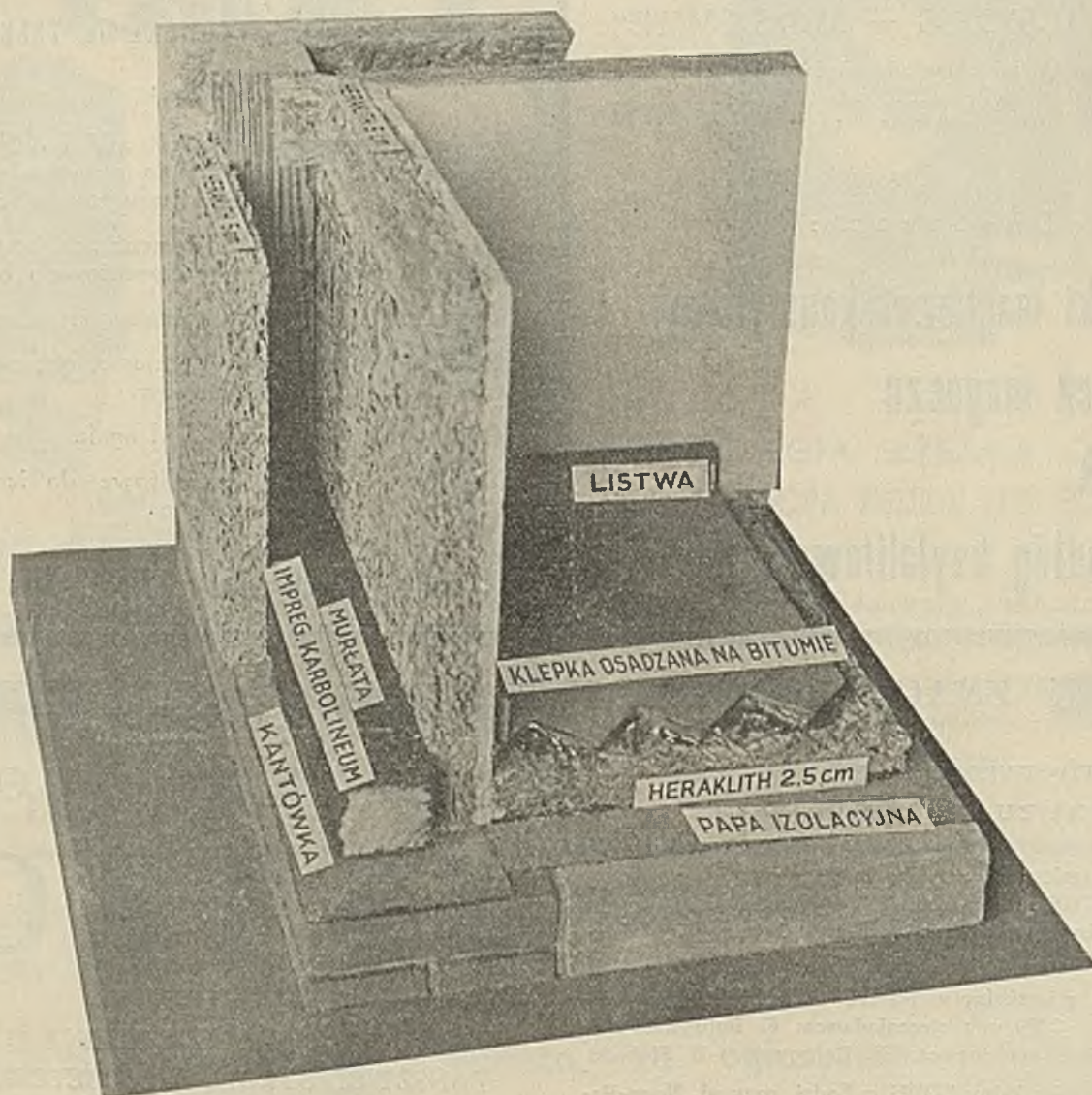
INŻYNIEROWIE

Warszawa, ul. Wspólna 54.

Tel. 528-54, 283-18, 9-09-99

HERAKLITH

PŁYTY BUDOWLANE do racjonalnego i ekonomicznego budownictwa szkieletowego

HERAKLITH w drewnianem budownictwie betonem. Róg.

Prosimy żądać bezpł. szczegółowych wyjaśnień, prospektów i Kart Konstrucyjnych od autoryzowanych reprezentantów:

NA WOJEWÓDZTWA:

Warszawskie, Poznańskie, Łódzkie, Lubelskie, Kieleckie,
Białostockie, Obszar Górnego Śląska i Pomorskie:
Firma Tow. Handl.-Przem. MIECZYŚLAW ZAGAJSKI S. A.
——— Warszawa, ul. Żórawia Nr. 3 ———

ODDZIAŁY: Katowice, ul. Mickiewicza Nr. 12
——— Łódź, ul. Sienkiewicza Nr. 53

NA WOJEWÓDZTWA:

——— Krakowskie i Śląsk Cieszyński: ———
Firma E. BRZECHACZEK, Bielsko obok Białej, Graniczna 5

NA WOJEWÓDZTWA:

Wileńskie, Nowogródzkie, Poleskie i Wołyńskie:
Firma G. PIOTROWSKI, Wilno, ul. Holenderska 2, m. 4

NA WOJEWÓDZTWA: Lwowskie, Tarnopolskie i Stanisławowskie: Firma BRACIA MUND we Lwowie, ul. Sykstuska Nr. 23

NOWOCZESNE I CELOWE
OPRAWY ELEKTRYCZNE
DO OŚWIETLENIA
W NĘTRZ

POLECA
NAJWIĘKSZA W KRAJU FABRYKA
ŻYRANDOLI ELEKTRYCZNYCH
A. MARCINIAK

SPÓŁKA AKCYJNA

WARSZAWA
ZARZĄD I FABRYKA:
WRONIA 23
TELEFONY: 795-08, 792-02 i 795-72

WYSTAWA WZORÓW: UL. ŻŁOTA 49.

TELEFONY: 260-06, 260-76.

**POLSKA
FABRYKA
OŁÓWKÓW
L.i C.
HARDTMUTH
LECHISTAN S.A.
KRAKÓW**

JEDYNA W KRAJU FABRYKA **SMOŁOLEUM**

Nagrodzona Medalem Srebrnym na Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w Częstochowie 1926 r.

SMOŁOLEUM — patent. preparat do malowania na zimno i konserwacji dachów wszelkiego rodzaju.

SMOŁOLEUM M. G. 1 M. G. 2 — lakiery szybko schnące do żelaza prze-
ciw rdzy, do malowania węglarek, podwozi wagonów kolejowych,
maszyn i t. p.

GUDRO-SMOŁOLEUM — masa izolacyjna przeciw wilgoci.

SMOŁO-KARBOLINEUM — płyn do niszczenia drzewnego grzyba w bu-
dowlach i malowanych płatach.

RESINOROID — specjalna papa do krycia dachów i do izolacji, naj-
lepszy i najekonomiczniejszy materiał, gatunek dotąd niewyra-
biany w Kraju.

BIAŁOLIT — biała ognioochronna papa do krycia dachów i do izolacji.
OGNIOLIT — czarna papa dachowa wolna od smoly i bezwonna do izo-
lacji i do krycia dachów.

SMOŁOLEUM KOŁOROWE — do papy, dachówek, drzewa, blachy
i żelaza.

POLECA: Najlepszy materiał do malowania, Konserwacji i Krycia dachów.

TOWARZYSTWO ZAKŁADÓW PRZEMYSŁOWYCH „JAGO“

S. GOŁEMBOWSKI, J. PRYLIŃSKI, Z. ZIELIŃSKI i S-ka
BIURO: Nowowiejska 16, tel. 8-82-31 WARSZAWA FABRYKA: Mińska 46, tel. 10-20-12

ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA
Klischee 100
do
Reklam Gazetowych
Cenników, Prospektów.
Zdjęcia fotograficzne dla celów reprodukcji.
Rysunki, projekty reklamowe
i wydawnicze wykonywa =
R. Borkenhagen.
Tel. 1.11-72

Szanownych

Prenumeratorów

prosimy o wpłacanie

prenumeraty

na III kwartał 1931 r.

Adresy nadesłane w czasie druku.

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały Gdynia

J. GOŹDZIEWSKI — ARCHITEKT
Gdynia ul. Portowa
Projekt — Kierownictwo — Budowa

Toruń

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno - Budowlanych
ANTONI JAWORSKI — Budowniczy
Fabryka Wyrobów Drzewnych i Stolarska Budowlana
Toruń, ul. Promenada 8 Tel. 650 i 2150

Instalacyjno - Techniczne Biura

Centralne Ogrzewanie i Wodociągi Gdynia

Przedsiębiorstwo Instalacyjne
Inż. IGNACY TESZNER
Gdynia, ul. Lipowa, willa „Nałęcz” Telefon 650 i 2150

Toruń

JAN RÓŻAŃSKI
Zakłady Urzędzeń Zdrowotnych
Toruń, ul. Słowackiego 26. Telefon 264

Warszawa **Isolacje i Asfalty**

STANKIEWICZ i NOWAK, inżynierowie Sp. z o. o.
WIDOK 23 WARSZAWA TELEFON 804-88
CONCO Izolacje i konserwacje od wody, dachów; tarasów, betonu,
muru, żelaza, drzewa, etc.

Warszawa **Elektrotechniczne Zakłady i Izolacje**

Koncesjonowane Zakłady Elektrotechniczne
ADOLF OKON f. egzystuje od 1916 r.
Warszawa, ul. Mokotowska 41 tel. 8-07-99.
Instalacje elektryczne, światła, siły, sygnalizacji i t. d.
Artykuły elektrotechniczne i radiowe oraz duży wybór
żyrandoli, lamp i motorów
NA SPŁATY **NA SPŁATY**

Warszawa **Armatury**

FABRYKA ŻYRANDOLI I ARMATUR ELEKTRYCZNYCH
Bracia BORKOWSCY Sp. Akc.
Sklep: Jerozolimska 6 tel. 642-79
Fabryka i Sala wzorów: Grochowska 45 tel. 10-02-98

Warszawa **Neon**

REKLAMY NEONOWE I ŻARÓWKOWE
POKRYWANIE BIAŁEMI MEATLAMI FRONTÓW
WYSTAW SKLEPOWYCH
T. J A R O S Z
Warszawa: ul. Hoża 35 tel. 916-85, 10-16-84

ZAKŁADY WYROBÓW METALOWYCH
KONRAD, JARNUSZKIEWICZ i S^{KA} S.A.
TELEFON Nr 605-98 WARSZAWA GRZYBOWSKA Nr 25
POLECAJĄ

MEBLE STALOWE

**BIURO TECHNICZNE
ZAJĄCZKOWSKI, SZEWCZYKOWSKI i S-ka**

INŻYNIEROWIE

OGRZEWANIA CENTRALNE, WODOCIĄGI I KANALIZACJA,
KUCHNIE PAROWE, SUSZARNIE, ODKURZANIA,
DEZYNFEKCJE, PRALNIE, ŁAŻNIE

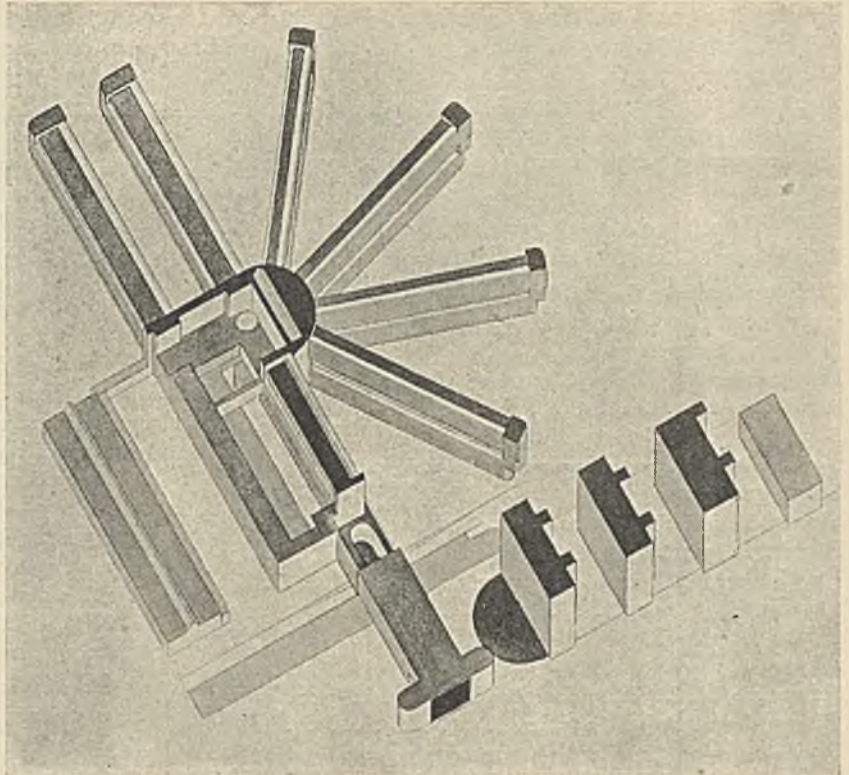
PROJEKTY

WARSZAWA
ŚLISKA Nr 9. TEL. 765-12, 689-12.

KOSZTORYSY

1. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 15 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda I.

Aksonometria

KONKURS NA PROJEKT SZKICOWY WIĘZIENIA KARNO-ŚLEDZCZEGO W ŁODZI

PROGRAM KONKURSU NA PROJEKT SZKICOWY WIĘZIENIA KARNO-ŚLEDZCZEGO W ŁODZI, OGŁOSZONEGO W DNIU 25-go KWIETNIA 1930 R. PRZEZ URZĄD BUDOWY Gmachów Państwowych w m. st. Warszawie.

Więzenie karno-śledcze w Łodzi powstać ma na placu o powierzchni ca 7,8137 ha — przy ulicy Pomorskiej i oznaczonym na załączonym planie sytuacyjnym literami A, B, C, D, E, A, jako kompleks gmachów, tak na powyższym planie rozmieszczonych, iżby czyniły zadość najistotniejszym wymogom ich użytkowania jako budynków o charakterze więzienia.

Ustosunkowanie się do linii regulacyjnej ulicy, jak również do granic sąsiedniej i pobliskiej linii kolejowej obowiązuje według przepisów mniejszych.

Pozatem należy przewidywać odgraniczenie podwórza więziennego od granic i zabudowań sąsiadów oraz budynków niewięziennych pasem gruntu szerokości ca 4,00 mtr., który ma być obejściem dla straży więziennej.

Zabezpieczenie terenu więziennego winno przewidywać możliwość założenia punktów obserwacyjnych dla całego obszaru ponad murem obwodowym (wyżki).

Z uwagi, że budynki, wchodzące w skład kompleksu gmachów, mają różne przeznaczenie, należy te z nich, które są związane z głównym programem więziennym, zaprojektować jako całość i zapewnić im właściwą łączność z innymi budynkami.

Całość założenia winna składać się z następujących części:

a) budynek administracji w bliskości budynku więziennego z zapewnieniem dogodnej komunikacji z temże więzieniem, podwórzami etc.;

b) kompleks budynków gospodarczych, obejmujących kuchnię, pralnię, piekarnię i t. d., które mogą być wyłączone w osobną grupę lub też pozostawać w łączności z budynkami więziennymi;

c) budynek szpitalny, który winien być bezwarunkowo wyodrębniony z kompleksu innych budynków;

d) budynki mieszkalne, dla urzędników i służby, które winny znajdować się poza terenem, strzeżonym przez straż więzienną, czy to jako grupa budynków, otaczających więzienie, czy też jako zblokowane w jednym lub dwóch budynkach wielopiętrowych. Więzienie w Łodzi o charakterze karno-śledczym winno być obliczone na łączną ilość 800 więźniów, w czym przewidzieć należy 100 miejsc dla kobiet.

Do budynku administracyjnego musi być zapewniony dojazd i dostęp tak dla interesantów, jako też więźniów, dostawianych pod dozorem; w tym celu winny być przewidziane odpowiednie ostrożności, zapobiegające wyłamaniu się lub ucieczce więźniów.

Budynek administracyjny otrzyma bezpośrednią komunikację z budynkiem więziennym tak, by dostawianie więźniów do więzienia i odstawianie tychże z więzienia nie było utrudnione przy załatwianiu czynności administracyjnych, przy jednoczesnym zachowaniu odpowiedniego bezpieczeństwa.

Pożądanem jest, by załadowywanie i wyladowywanie więźniów w karetki więzienne nie odbywało się na oczach mieszkańców zakładu i interesantów. Budynki winny być tak zaprojektowane, by jakiegokolwiek porozumienie się z okien budynków mieszkalnych i budynków więziennych było niemożliwe.

Należy też przewidzieć, by zgłaszający się interesanci i odwiedzający więźniów mieli możliwość schronienia się w razie niesprzyjającej pogody, zanim zostaną dopuszczeni do budynku administracyjnego. W części wstępnej budynku administracyjnego umieścić należy:

dyżurkę odzwiernego w bezpośredniej łączności ze schronem dla publiczności przy bramie więziennej około	30 m ²
Westibul wstępny	50 „
Z westibulu tego dostęp do Kancelarii (rejestracja więźniów)	30 „
Sala widzeń na 15 osób w układzie odpowiednim z dostępem osób postronnych przez Kancelarię, a więźniów z korytarza więziennego	60 „
Ekspedycja	30 „

Pokoje administracji

Gabinet Naczelnika Więzienia	30 „
4 pary pokoi pomocników 25 + 15 m ² = 40 m ²	160 „
Pokój dla działu pracy	30 „
Sala posiedzeń Komitetu Więziennego (12 osób)	30 „
Archiwum	30 „
Pokój dla dyżurów nocnych	15 „
2 pokoje badań (Daktyloskopia à 15) W. C.	45 „

Za główną kratą:

6 pokoi dla sędziów à 15 m ²	90 „
Poczekalnia przy pokojach sędziów dla więźniów	30 „
2 pokoje ogłędzin lekarskich à 15 m ²	30 „
2 rozbieralnie à 15 m ²	30 „
1 pokój na natryski	15 „
2 wanny à 5 m ²	10 „
Umywalnie, W. C. (dla sędziów) mężczyzn i kobiet (3 oczka)	
Kamera dezynfekcyjna dla ubrań	30 „
4 cele izolacyjne dla wstępnego przetrzymywania więźniów à 11 m ²	44 „
Składy: odzieżowy, brudnej i czystej bielizny	105 „

Gmach więzienny

Układ budynku więziennego ma mieć zapewniony należyty nadzór nad celami, zarówno w kierunku poziomym, jak i pionowym przy odpowiednim oświetleniu.

System bloku lub kilku bloków oraz ich wzajemną łączność pozostawia się projektującemu.

Rozmieszczenie wszystkich więźniów ma być dokonane w następujący sposób:

dla mężczyzn 300 cel pojedynczych,

dla kobiet 10 cel pojedynczych.

Dla pozostałych:

około 225 mężczyzn w celach po 9 osób,

175 mężczyzn w celach po 3 — 5 osób,

27 kobiet w celach po 9 osób,

30 kobiet w celach po 5 osób,

około 33 kobiet w celach po 3 osoby.

Pożądanem jest wyłączenie cel o jednakowej zbiorowości w osobne pawilony, szczególniej dotyczy to cel jednoosobowych.

Wysokość cel około 3,0 metr. w świetle.

Kubatura powietrza w celach

9-osobowych po 11 m³ na osobę,

5 „ po 13 m³ na osobę,

3 „ po 15 m³ na osobę,

1 „ po 18 — 20 m³ na osobę.

Uwaga: Cele zbiorowe oraz pracownie, uczelnie i t. p. winny być należycie oświetlone.

Dla każdej grupy cel, mieszczących się w jednym zamkniętym korytarzu, zaprojektować zbiorowe umywalnie i klozety, ostatnie po 1 na 30 osób.

Niezależnie od klozetów i umywalni zbiorowych we wszystkich celach przewidzieć należy po 1 klozecie.

Karcery izolowane od ogółu cel ew. w dolnych kondygnacjach:

dla 8 mężczyzn po 4 m² . . . . . 32 m²

dla 2 kobiet po 4 m² . . . . . 8 „

przy kubaturze nie mniejszej niż 11 m³ powietrza na więźnia.

W łatwej komunikacji z celami:

2 sale szkolne dla mężczyzn à 75 m ²	150 m ²
1 sala szkolna dla kobiet	50 „
1 sala biblioteczna — czytelnia	30 „
2 pokoje nauczycieli à 15 m ²	30 „
4 sale warsztatowe (ew. w wysokim podziemiu) na 40 osób dla mężczyzn à 100 m ²	400 „
2 sale warsztatowe na 20 osób dla kobiet à 50 m ²	100 „
1 sala gimnastyczna na 60 osób	200 „

Uwaga: Sala gimnastyczna mogłaby służyć jednocześnie jako kaplica dla więźniów katolików, z tem, że „Sanctuarium” musiałoby, stosownie do przepisów liturgicznych, być wyodrębnione z poza granic sali i odpowiednio zasłonięte w czasie użytkowania sali podczas gimnastyki.

Pomieszczenia na przyrządy gimnastyczne . . . . . 20 m²

Rozbieralnia przy sali gimnastycznej . . . . . 30 „

Natryski przy sali gimnastycznej . . . . . 20 „

Klozety — umywalnie przy sali gimnastycznej . . . . . 10 „

Kaplica dla katolików dla 200 osób, w tem 50 miejsc dla kobiet w należytem odosobnieniu około . . . . . 75 „
(Vide uwaga przy sali gimnastycznej).

Kaplica dla ewangelików na 50 osób . . . . . 45 „

Bóżnica dla żydów na 50 osób . . . . . 45 „

Żłobek dla 12 niemowląt

1 sypialnia . . . . . 30 m²

Bawialnia . . . . . 30 „

Pokój do ważenia i przewijania . . . . . 15 „

Suszarnia . . . . . 15 „

Kuchenska . . . . . 15 „

Wanienki . . . . . 15 „

Pokój pielęgniarski . . . . . 15 „

Umywalka, zlew, klozet . . . . . 15 „

Dział gospodarczy

Kuchnia wraz z pomocniczymi pomieszczeniami winna zaspokoić potrzeby 800 osób.

Użytkowe przestrzenie:

Kuchnia . . . . . 120 m²

Zmywalnia do naczyń drobnych . . . . . 60 „

Zmywalnia do naczyń kuchennych . . . . . 30 „

z szpiżarnią: zimna i ciepła à 15 m² . . . . . 30 „

Czarna kuchnia z pluczką do jarzyn i kartofli . . . . . 60 „

Składnica naczyń . . . . . 30 „

Piekarnia . . . . . 60 „

Przygotowanie ciasta . . . . . 30 „

Skład mąki . . . . . 30 „

Magazyn pieczywa . . . . . 20 „

Pokój dozorczy kuchni . . . . . 15 „

W podziemiu należy przewidzieć: skład opału (węgiel i drzewo), kartofli, warzyw, piwnice na konserwy, mięso (z lodownią lub chłodnią), umywalnie i klozety dla personelu obojga płci w odpowiednich rozmiarach.

Pralnia.

2 pomieszczenia à 60 m² . . . . . 120 m²

Suszarnia . . . . . 45 „

Magłownia . . . . . 60 „

Składalnia . . . . . 30 „

Prasownia . . . . . 60 „

Cerownia . . . . . 30 „

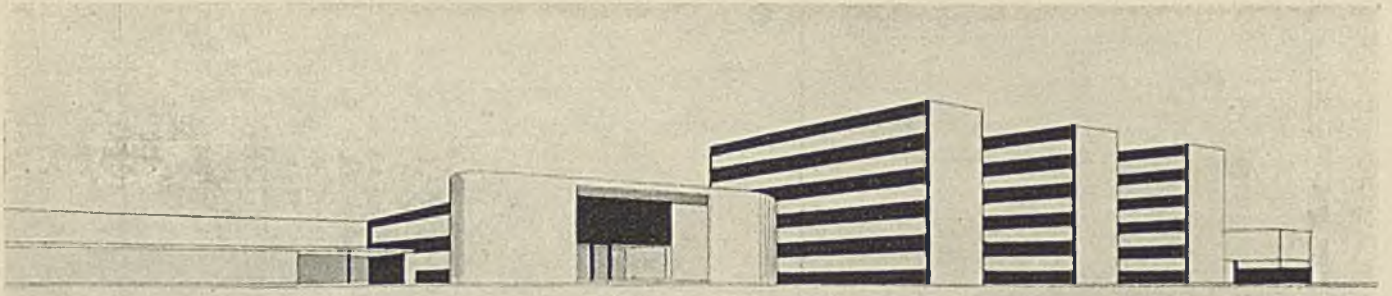
Segregowanie bielizny . . . . . 30 „

Skład czystej bielizny . . . . . 30 „

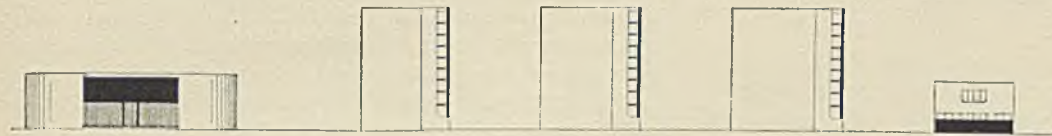
Skład brudnej bielizny . . . . . 30 „

Kąpielisko — możliwie przy budynku administracji i więziennym z możliwością skomasowania go z oddziałem kąpielowym dla wstępujących więźniów.

Widok perspektywiczny.

Elewacja 1 : 1000.

2-3. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 15 gmachu więzienia karnościowego w Łodzi. Nagroda I.

2 rozbiernie po 30 m ²	60 m ²
Natryski na 20 sitek	45 „
Moczenie nóg	15 „
Dezynfekcja	15 „
Skład białej bielizny	15 „
Skład brudnej bielizny	15 „

4 wanny, 2 klozety i pisuary przy rozbierni i ubieralni.
Dział ten powinien być o ile możliwości blisko budynku więziennego.
Kotłownia centralnego ogrzewania z możliwością użycia pary dla kuchni i kąpieliska.

Skład opału przy kotłowni z łatwym wyspem dla węgla, warsztat podręczny, umywalnia i klozet dla palacza i pomocnika. Miejsce na skład opału przewidzieć należy w rozmiarach wystarczających na rok cały.

Składy zapasowych: pościeli, bielizny, ubrań — w warunkach odpowiednich i rozmiarach właściwych.

Szpital

Budynek 2-piętrowy z oddziałami dla 55 mężczyzn i 16 kobiet, ogółem 71 łóżek. Poza to pododdział weneryczny.

Szpital mieścić się winien w budynku odosobnionym z własnym podwórkiem w granicach terenu więziennego, z oknami szpitalnymi na południowo-wschód.

Wysokość pomieszczeń: 3,5 m w świetle.

Przewidzieć należy

dla mężczyzn:

7 pokoi pojedynczych po 10 m ² na osobę	70 m ²
5 pokoi zbiorowych dla 6 osób każdy po 54 m ²	270 „
2 pokoje zbiorowe dla 9 osób po 81 m ²	162 „

Umywalnia i W. C.

dla kobiet:

1 sala porodowa	30 „
4 pokoje pojedyncze po 10 m ²	40 „
2 pokoje na 6 osób każdy po 54 m ²	108 „
2 sale operacyjne: główna i opatrunkowa po 30 m ²	60 „
Pokój dla sterylizacji instrumentów	15 „
1 pokój na aptekę, skład i przygot.	20 „
1 pokój dla lekarza	20 „

Umywalnie i W. C.

Nadto:

2 sale dla 5 wenerycznych chorych mężczyzn	90 „
1 sala dla 6 wenerycznych chorych kobiet	54 „

przytem osobne 2 wanny po 5 m ²	10 m ²
i 2 W. C.	5 „
2 pokoje ambulatoryjne przy oddziałach mężczyzn i kobiet po 25 m ²	50 „
2 poczekalnie przy tych działach po 15 m ²	30 „
2 separatki po 10 m ²	20 „
Gabinet dentystyczny	20 „
Laboratorium	30 „
Gabinet Roentgena z ciemnią	20 „
Pokój do wywoływania klisz	15 „
Gabinet dla fizjoterapii	45 „
Gabinet dla hydroterapii	45 „
2 wanny dla mężczyzn i kobiet po 10 m ²	20 „
2 umywalnie i 2 W. C. à 5 m ²	10 „
2 kuchnie podręczne po 15 m ²	30 „
2 składnice na bieliznę po 15 m ²	30 „
Pokój dla pielęgniarzy	15 „
1 pokój ciemny dla chorób gardła i oczu	15 „
Zmywak dla naczyń (zlew i płuczka)	15 „
2 pomieszczenia zapasowe na obu oddziałach po 10 m ²	20 „

W skrzydle budynku z oddzielnym wejściem ew. w osobnym budynku:

1 pokój sekcyjny	30 m ²
1 pokój lekarza	15 „
Trupiarnia	20 „

W pawilonie uwzględnić należy widne korytarze, łatwe przewietrzanie, należyte zabezpieczenie od ucieczki chorych więźniów. Mieszkania personelu zaprojektować należy w bloku lub w blokach przy ulicy lub w należytem odosobnieniu od terytorjum ściśle więziennego, jak to zostało zaznaczone na wstępie.

Ilości mieszkań są następujące: mieszkania dwupokojowe z kuchniami i wygodami dla 5-ciu starszych dozorców à 60 m²;

dla wszystkich mieszkań 1 wspólna wanna,
dla 20 dozorców z większą rodziną à 50 m² . . . . . 1000 m²

dla 20 dozorców z małą rodziną à 40 m² . . . . . 800 „

dla 30 samotnych dozorców skoszarowanych w 2 salach po 15 osób, z kuchnią i przynależnymi wygodami, jako to: spiżarniami, zmywalnią oraz umywalniami, natryskami i W. C. w ilościach i o powierzchni właściwej ca . . . . . 200 „

Składy pościeli à 15 m² . . . . .

Składy białej bielizny à 15 m² . . . . . 45 „

Składy rzeczy i kufrów à 15 m² . . . . .

Personel starszy

Mieszkanie Naczelnika więzienia, składające się:

z 4-ch pokoi z przynależnościami	120 m ²
Mieszkanie lekarza więziennego:	
4 pokoje z kuchnią i wygodami	120 „
4 mieszkania pomocników:	
3 pokoje z wygodami à 90 m ²	360 „
Mieszkanie młodszego lekarza:	
3 pokoje z wygodami	90 „
Nadto pokoje komisyjne z wygodami	
30 + 15 m ²	45 „

Wreszcie:

Remizy, Garaże, Składy narzędzi ogrodniczych, tereny spacerowe, ogrody warzywne, kwietniki i t. d.

Program niniejszy jest maksymalny, przeto z uwagi na konieczność osiągnięcia oszczędności w budowie przywiązuje się szczególną wagę do oszczędnej koncepcji w układzie rzutów poziomych oraz skondensowania przestrzeni, nieobjętych programem, a służących dla celów komunikacji i nadzoru, jako to: vestibule, klatki schodowe, korytarze i t. p.

Wyjaśnienia dodatkowe odnośnie programu konkursu

- 1) Oznaczenie punktów literami A, B, C, D, E, A na planie sytuacyjnym w skali 1 : 500 nie zostało wprowadzone; fakt ten jednak nie wpływa na możliwość dalszej pracy, gdyż plan sytuacyjny jest wykonany prawidłowo, a granice terenu, oznaczone linjami pełnymi, nie pozostawiają żadnej wątpliwości.
- 2) Linję zabudowy ulicy Pomorskiej w granicach omawianego placu przyjąć należy w odległości 17,5 m od osi narysowanej na planie sytuacyjnym ulicy; odnośnie ustosunkowania się do granic sąsiada i pobliskiej linii kolejowej obowiązują przepisy ogólne (a nie „miejscowe”) i dotyczą one odległości zabudowań od granic sąsiada w stosunku do wysokości budynków.
- 3) W dalszym ciągu wyliczenia budynków a, b, c, d, — dodaje się punkt „e”:
„e) Właściwy budynek więzienny winien być usytuowany w takiej odległości od ulicy, żeby jakiegokolwiek porozumiewanie się więźniów z przechodniami lub mieszkańcami sąsiednich domów było również niemożliwe”.
- 4) Główna krata zamyka jedyne dojście z budynku administracyjnego do pomieszczeń i kompleksu budynków więziennych o charakterze zamkniętym.
- 5) W omówieniu nadzoru nad celami w kierunku poziomym i pionowym w gmachu więziennym należy rozumieć wewnętrzny nadzór nad celami.
- 6) W celach jednoosobowych (18 — 20 m²) przewidziane w programie klozety należy rozumieć jako otwarte ustępy w celi więziennej.
- 7) Żłobek dla niemowląt powinien znajdować się w obrębie lub poblizu zabudowań więziennych dla kobiet, jednak umieszczony poza klauzurą więzienną.
- 8) Przy mieszkaniach dla 40 dozorców z większą i małą rodziną należy zaprojektować dla każdego zespołu 20 mieszkań po 1 wannie i 2 natryski.
- 9) Przy dwóch pokojach komisyjnych dla przyjezdnych urzędników zaprojektować należy wannę i klozet.
- 10) Wymienione w zakończeniu programu tereny spacerowe należy rozumieć jako przeznaczone dla więźniów i znajdujące się w obwodzie zamkniętego terenu więziennego, a ogrody warzywne i owocowe poza tym terenem zamkniętym.

Odnośnie warunków konkursu.

- 11) W punkcie 7-ym a) od słowa „oraz tereny sąsiednie” i t. d. do końca tego punktu cały pozostały tekst należy skreślić, jako nie obowiązujący.

12) Paragraf 11 skreśla się w całości, natomiast pozostaje § 11 o treści następującej:

Sądowi Konkursowemu przysługuje prawo wypowiedzenia swojej opinii, który z projektów nadaje się do realizacji.

Kierownik Urzędu Budowy Gmachów Państwowych w m. st. W-wie
T. Szanior.

WYCIĄG Z PROTOKÓLU POSIEDZEŃ SĄDU KONKURSOWEGO.

Posiedzenia Sądu Konkursowego odbywały się w lokalu Wydziału architektury Politechniki Warszawskiej przy ul. Koszykowej Nt. 55. Skład Sądu Konkursowego stanowili: inż. Józef Opolski, dyrektor departamentu M. R. P.; senator prof. dr. Julian Makarewicz; Antoni Neyman, naczelnik wydziału M. S.; Władysław Gantner, radca prawny M. S.; dr. Henryk Jankowski; inż. Tomasz Kudelski, naczelnik wydziału M. R. P.; inż. Aleksander Raniecki, radca min. M. R. P.; delegaci Związku Stowarzyszeń Architektów Polskich: arch. Romuald Miller i arch. Bohdan Pniewski, oraz ich zastępca arch. Witold Matuszewski.

Odbyły się cztery posiedzenia Sądu. Na pierwszym i ostatnim posiedzeniu przewodniczył inż. Józef Opolski, dyr. departamentu M. R. P., na drugim i trzecim — inż. Tomasz Kudelski, nacz. wydz. M. R. P.; sekretarował p. Stanisław Zaykowski.

Posiedzenie dnia 17 czerwca 1930 r.

Po zagajeniu przez p. przewodniczącego, Sąd Konkursowy przystąpił do rozpakowania tek i pakietów z pracami konkursowymi, w celu stwierdzenia ich zawartości. Prac miejscowych okazało się 24 oraz 1 praca, nadesłana z prowincji. Powyższe prace zostały złożone w terminie, przewidzianym warunkami konkursu.

Po zaprotokółowaniu prac konkursowych na wspólną listę, rozpatrzone metodę sądenia projektów.

Postanowiono na drugim posiedzeniu w dn. 18 czerwca o g. 13 w pełnym składzie Jury — dokonać ogólnego przeglądu nadesłanych prac.

Prócz tego postanowiono, aby prace następnie były podzielone na dwie grupy i rozpatrywane szczegółowo przez dwie Komisje, wyłonione ze składu Sądu Konkursowego, celem przygotowania materiału ocenowego dla ostatecznej wspólnej decyzji. Przyjęto jako zasadę przygotowania referatów z podzielonych prac, które będą przedłożone ogółowi sędziów. Po wyeliminowaniu prac, nieodpowiadających wymaganiom konkursu, debaty nad pozostałymi będą się odbywały wobec gremjum Sędziów.

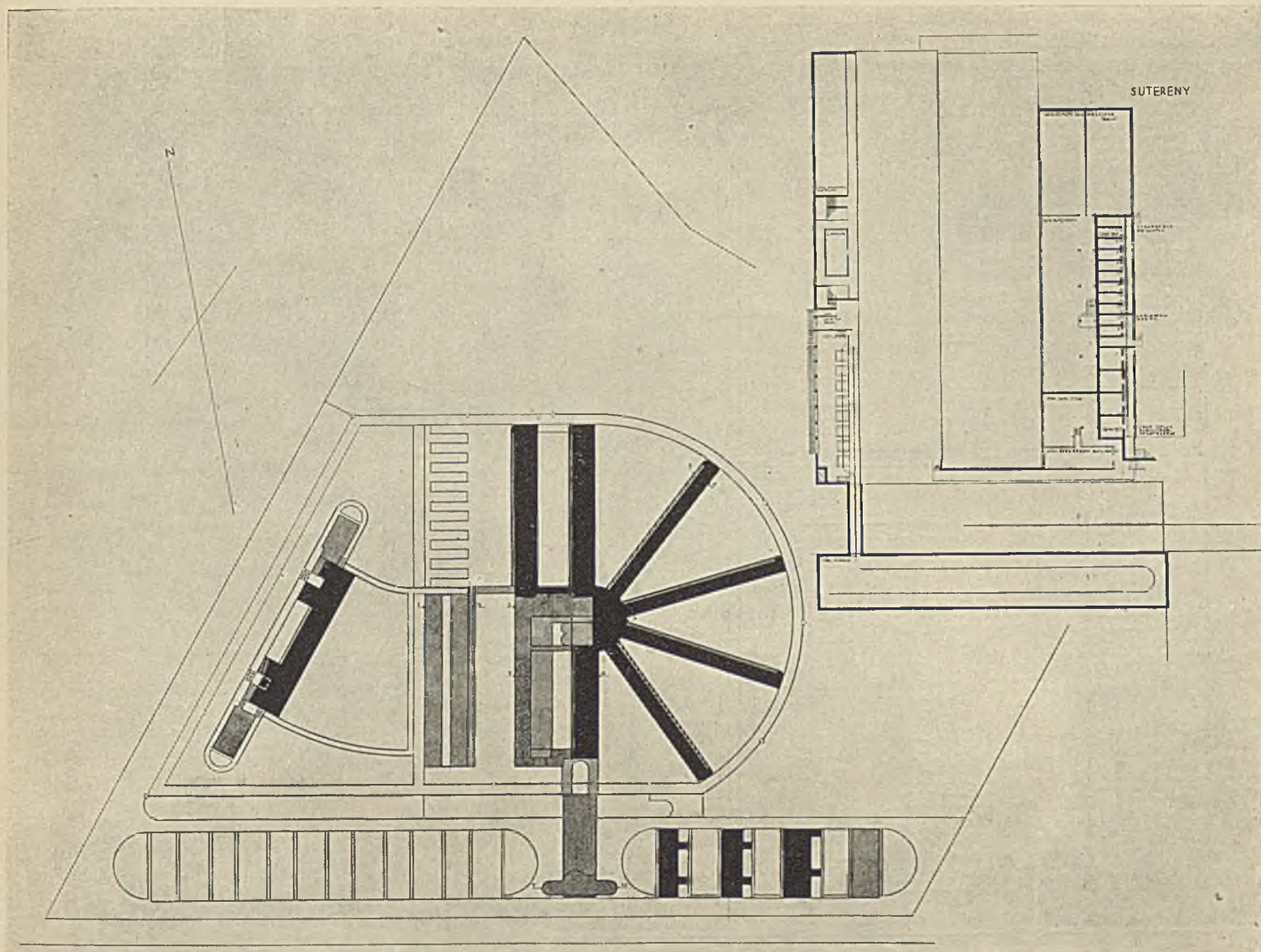
Poszczególne grupy wyznaczą sobie indywidualnie terminy prac przygotowawczych do referatów.

Posiedzenie d. 18 czerwca.

- 1) Odczytano protokół Nr. 1 z posiedzenia Sądu Konkursowego, z d. 17 czerwca, który został przyjęty przez zebranych bez zastrzeżeń.
- 2) Przedstawiciel Urzędu Budowy Gmachów zakomunikował, iż w dniu dzisiejszym napłynęła praca ze Lwowa oraz pismo dodatkowe do pracy Nr. 23. Po sprawdzeniu daty Sąd przyjął tę pracę.
- 3) Po wyjaśnieniach charakteru ogólnego, Sąd Konkursowy w komplecie przystąpił do kolejnego obejrzenia i zbadania wszystkich prac konkursowych pod względem rozwiązania terenowego i ogólnych rzutów poziomych w celu dokonania selekcji projektów.
- 4) Po powyższym przeglądzie prac architektonicznych Sąd Konkursowy postanawia zebrać się po raz drugi w dniu dzisiejszym o g. 17.

Posiedzenie d. 18 czerwca o g. 17.

- 1) P. senator prof. dr. J. Makarewicz zobrazował systemy więzień, istniejących w Europie i w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, przyczem zaznaczył, że układy blokowe o mniejszych skupieniach więźniów są odpowiedniejsze, niż układy o dużej ilości więźniów skoszarowanych.

Sytuacja w skali 1:2500. Fragment rzutu suterren — 1:1000.

4. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 15 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda I.

2) Sąd Konkursowy postanowił prace rozdzielić na 2 grupy w celu rozpoczęcia studjów komisyjnych dla przygotowania referatów ocenowych na gremjum Jury. Komisje rozpoczną swe prace przygotowawcze.

Posiedzenie d. 23 czerwca.

W wyniku prac Jury, najpierw grupowem, następnie gremjalnem, w pierwszej kwalifikacji odpadły następujące prace konkursowe: Nr. Nr. 1, 2, 4, 9, 10, 14, 17, 20, 22, 23, 24 — razem 11 prac. W drugiej kwalifikacji odpadły prace Nr. Nr. 5, 6, 11, 12, 18, 21, razem 6 prac, oraz postanowiono przyjąć do nagrodzenia, ewentualnie do zakupu, 8 prac, oznaczonych Nr. Nr. 3, 7, 8, 13, 15, 16, 19 i 25.

Po wyczerpującem zbadaniu prac konkursowych w trzeciej kwalifikacji, Sąd konkursowy przyznał:

I nagrodę projektowi Nr. 15 (15 000 zł.), II nagrodę projektowi Nr. 25 (12 000 zł.), III nagrodę projektowi Nr. 13 (8 000 zł.).

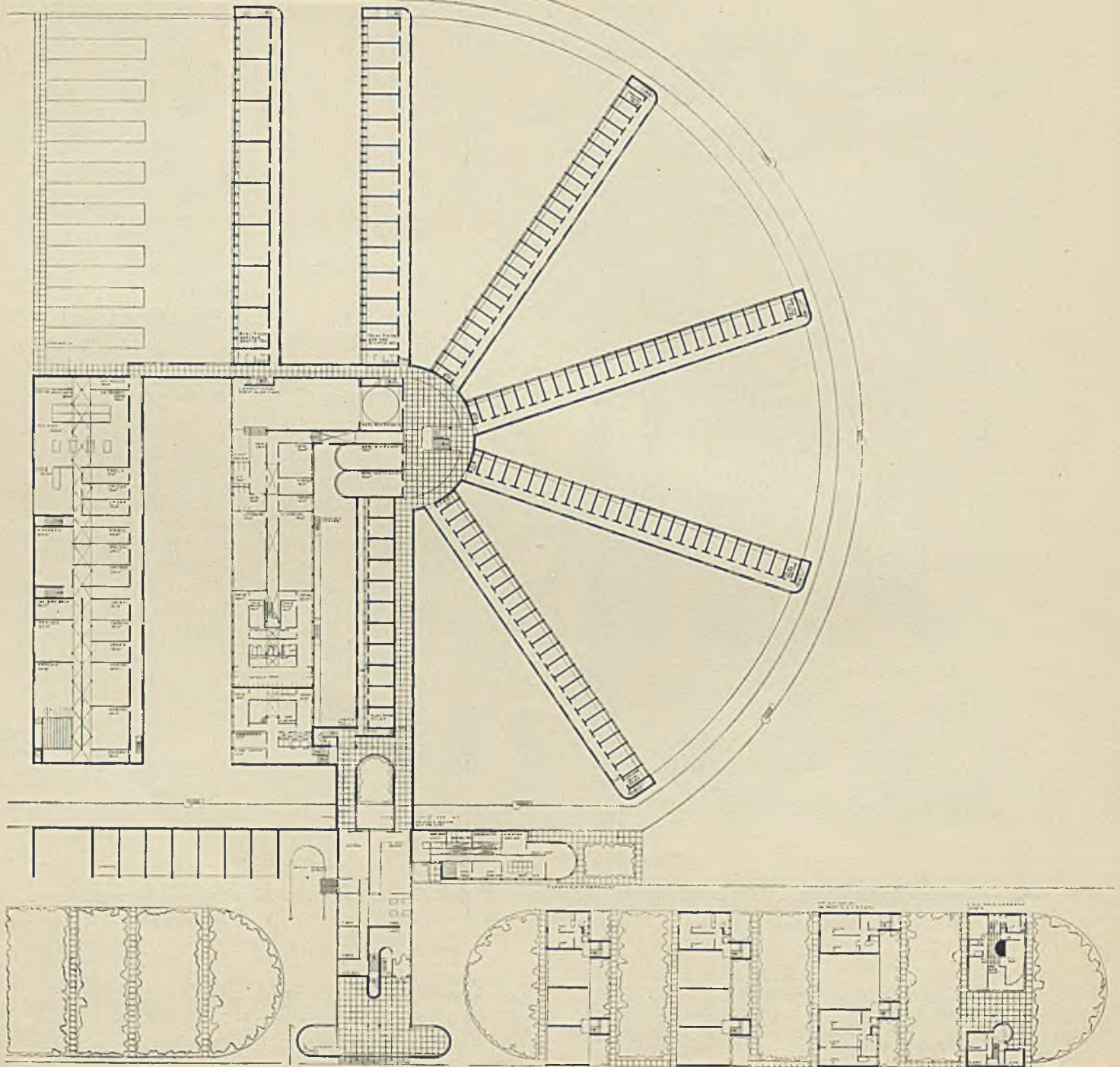
Prócz tego, Sąd konkursowy wybrał do zakupu (honorarja po 3 000 zł.) pięć następujących projektów: Nr. Nr. 3, 7, 8, 16, 19.

Po przyjęciu powyższej uchwały p. przewodniczący Sądu Konkursowego, po stwierdzeniu nienaruszenia kopert z nazwiskami autorów, zarządził otwarcie kopert, przyczem okazało się, iż autorami pracy Nr. 15 są arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski; pracy Nr. 25 — arch. Józef Kon-Koniawa i Franciszek Morawski; pracy Nr. 13 — arch.: Stefan Sienicki i Jan Stefanowicz; pracy Nr. 3 — arch.: Wiesław Lisowski i Tadeusz Reiter; pracy Nr. 7 — arch. Stanisław Marzyński; pracy Nr. 8 — arch.: Mieczysław Surwillo i Mieczysław Rzepecki; pracy Nr. 16 — arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski; pracy Nr. 19 — arch. Jan Sziperling i Lucjan Łabentowicz.

W sprawie przyznania pracy Nr. 25 nagrody drugiej przez rzeczywistą większość Jury Konkursu zgłosili pp. arch.: B. Pniewski i R. Miller swój sprzeciw, zaznaczając, iż czynią to w imieniu swojej korporacji.

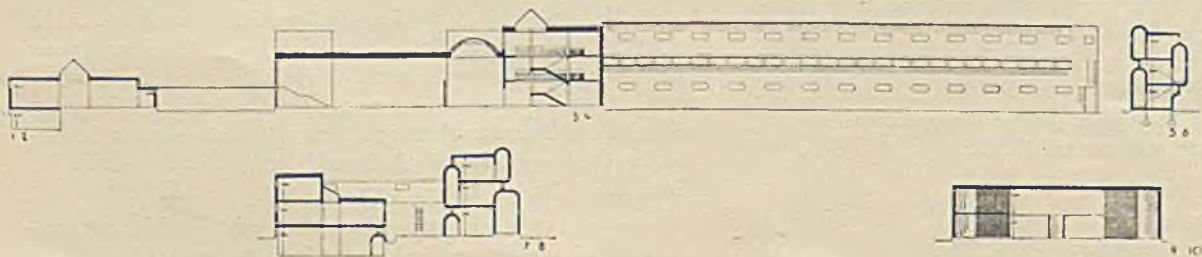
PARTER

Rzut parteru. 1:1000

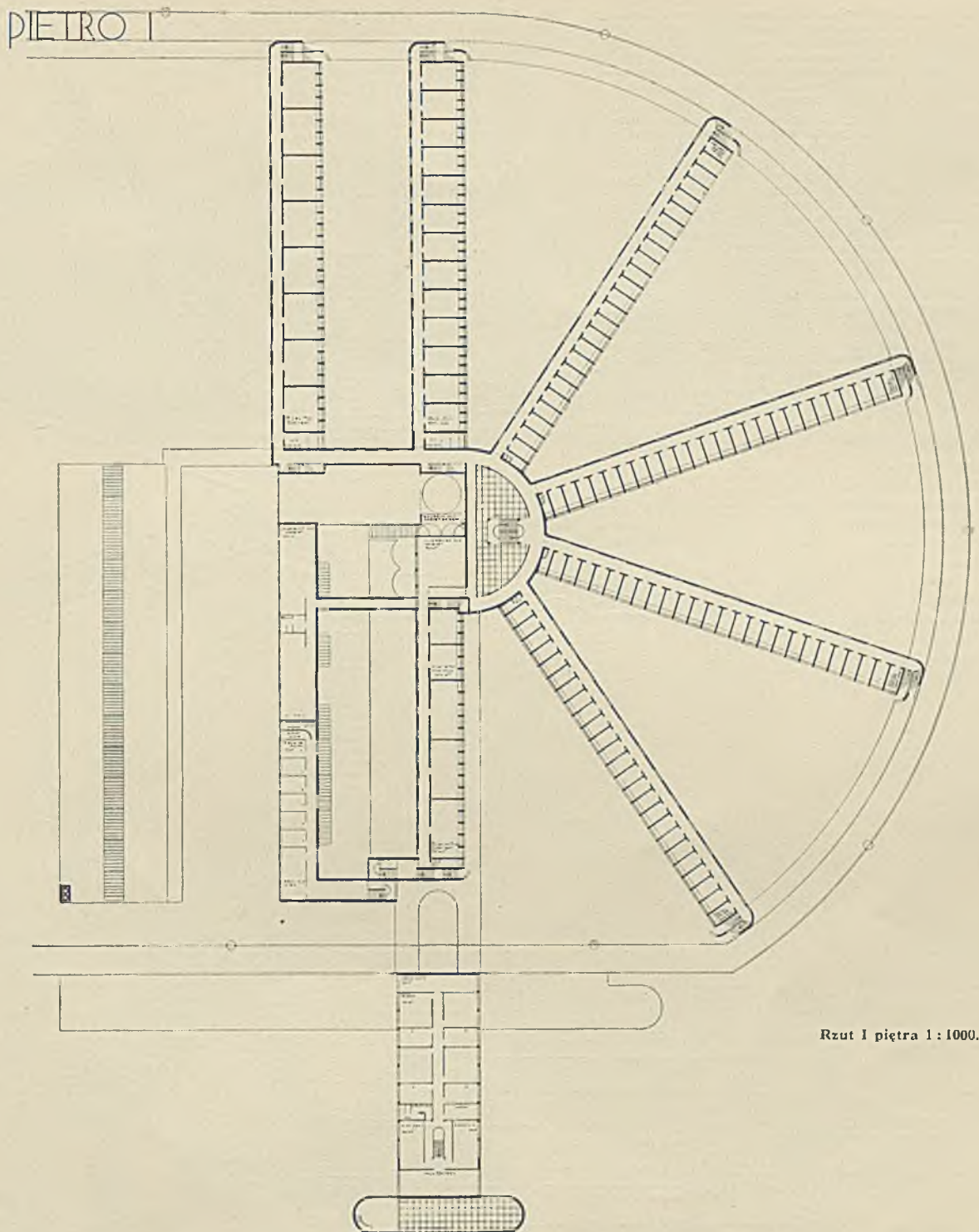

1. WYKONANIE PRACZY
2. WYKONANIE PRACZY
3. WYKONANIE PRACZY
4. WYKONANIE PRACZY

Przekroje 1:1000.

5-6. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 15 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda I.

7. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 15 więzienia karno-śledczego w Łodzi.

Opis projektu Nr. 15.

Sytuacja. Wydłużony budynek administracyjny ustawiony prostopadle do frontu tak, aby miał naświetlenie wschodnio-zachodnie, odsuwa zasadniczy gmach więzienny od ulicy, oraz od domów mieszkalnych personelu więziennego, również ustawionych czołem do ulicy dla uzyskania bezpośredniego nasłonecznienia okien obydwu ścian licowych.

We właściwym budynku więziennym, który jest założony radialnie w stosunku do centralnej hali komunikacyjno-obszerności, sytuacja skrzydeł z celami zbiorowymi i skrzydła, przeznaczonego dla kobiet, jest w dalszym ciągu o świetle wschodnio-zachodnie; cele jednoosobowe w połowie mają nasłonecznienie, zbliżone do poprzednich, w drugiej zaś połowie po 2 piętra zwrócone więcej ku południowi. Szpital, zwrócony salami na południowy wschód.

Rozplanowanie. Kryty schron od strony ulicy daje dostęp do przedsionka, który w przyziemiu prowadzi do kancelarii, a przez nią do sali widzeń (strona odwiedzających), oraz schodami do biur, znajdujących się na piętrze. Niezależne wejście z boku skrzydła administracyjnego, osłonięte od wglądu z zewnątrz, służy dla transportu więźniów i jest w łączności z t. zw. ekspedycją, a poprzez nią specjalnym ramieniem dwuramiennego korytarza; dzielącego administrację od „głównej kraty”, prowadzi do działu przyjmowania więźniów (kąpiel wstępna, lekarz, wydawanie i odbiór odzieży, cele izolacyjne). Drugie ramie korytarza prowadzi jedynie z więzienia do sali widzeń (strona więźniów). Przed główną kratą komunikacja do pokoi sędziów śledczych na 1 piętrze. Główna krata zamyka z lewej strony schody do skrzydła dla kobiet, z prawej dostęp do centralnej hali obserwacyjnej. Pod ramionami korytarza przejazd rampowy ciągłego obejścia dla straży.

Rozdzielony na 2 trakty korytarz, zastępując węzeł komunikacyjny, pozwala na lepszy i pewniejszy nadzór nad grupami i pojedynczymi więźniami, prowadzonymi z cel do śledztwa, do sali widzeń, kancelarii, lub ekspedycji, z przyjęcia i izolacji, ułatwiając pracę personelu dozoru i dając większe bezpieczeństwo, oraz lepsze odosobnienie więźniów, będących pod śledztwem.

Skrzydła więzienne mają jednostronnie obudowane korytarze, a więc jasne i przewietrzane, (higieniczne warunki dla dozorców). Korytarze, przechodząc z jednej strony na jednej kondygnacji na drugą na następnej, dają ciągłość obchodzenia ich na różnych piętrach bez otwierania kraty, oddzielającej skrzydło od hali centralnej. Jednostronnie obudowane korytarze przez użyty przekrój otaczają całkowicie cele, pozostawiając wolnym jedynie dostęp dla światła.

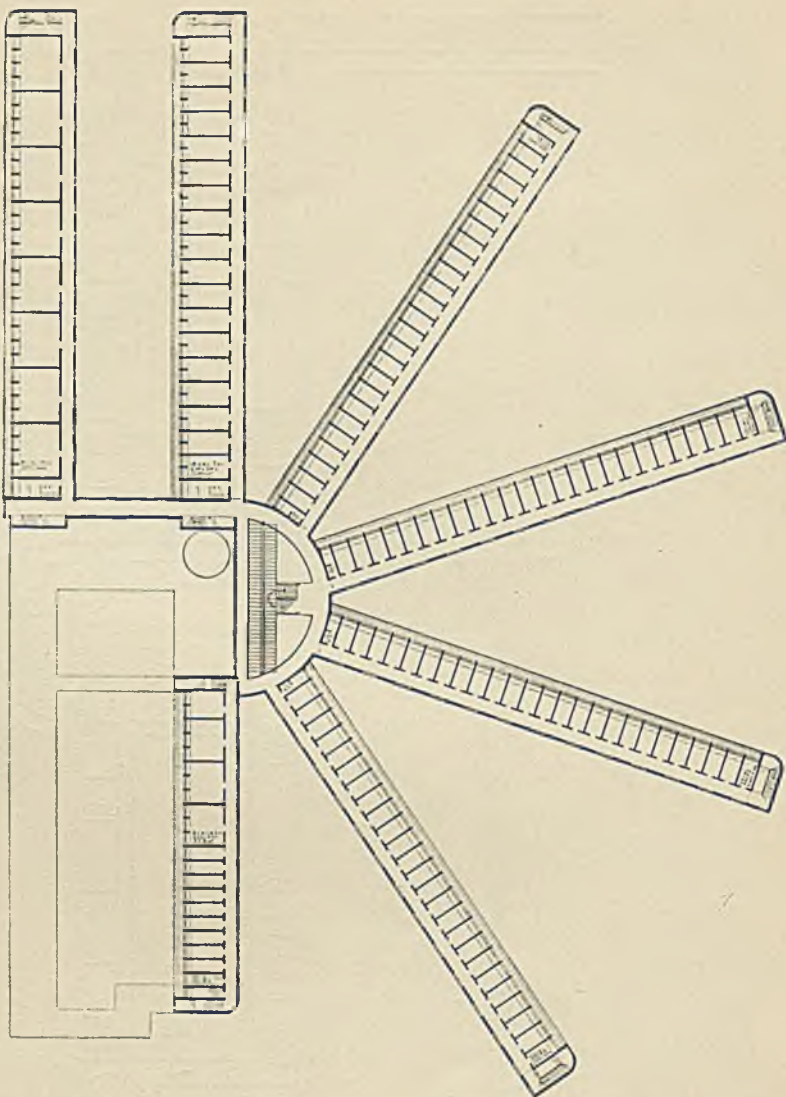
Dział gospodarczy i kąpielisko są dla racjonalnego przebiegu w nim czynności budynkami przyziemnymi o dużej szerokości z kalenicowym pasem oszklonym, oświetlającym środek.

Połączenie cel z temi działami, jak również z działem oświatowym, warsztatami, salą gimnastyczną, kaplicami, odbywa się poprzez halę centralną.

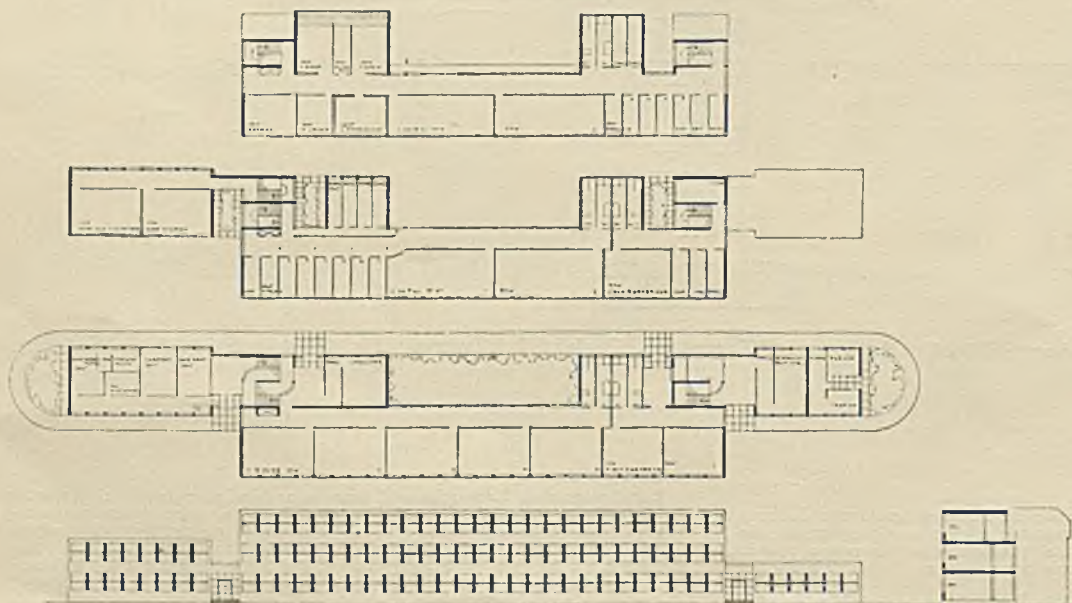
Żłobek dla niemowląt, o wystawie południowej, przylega do budynku administracyjnego i łączy się ze skrzydłem dla kobiet taką samą drogą, jak sala widzeń.

Kubatury. Kubatura całości wynosi 76 tysięcy m. sześć.; rozkłada się następująco na poszczególne działy:

Cele jednoosobowe	13 700 m ³
Cele zbiorowe	10 350 „
Cele dla kobiet	3 350 „
Kąpielisko, warsztaty, oświata	10 150 „
Sala gimn., kaplice	1 700 „
Hala centralna	4 500 „
Kuchnia, pralnia	2 100 „
Żłobek	900 „
Garaze	1 400 „
Kotłownia, opał	1 700 „
Administracja	3 750 „
Mieszkania	12 400 „
Szpital	10 000 „

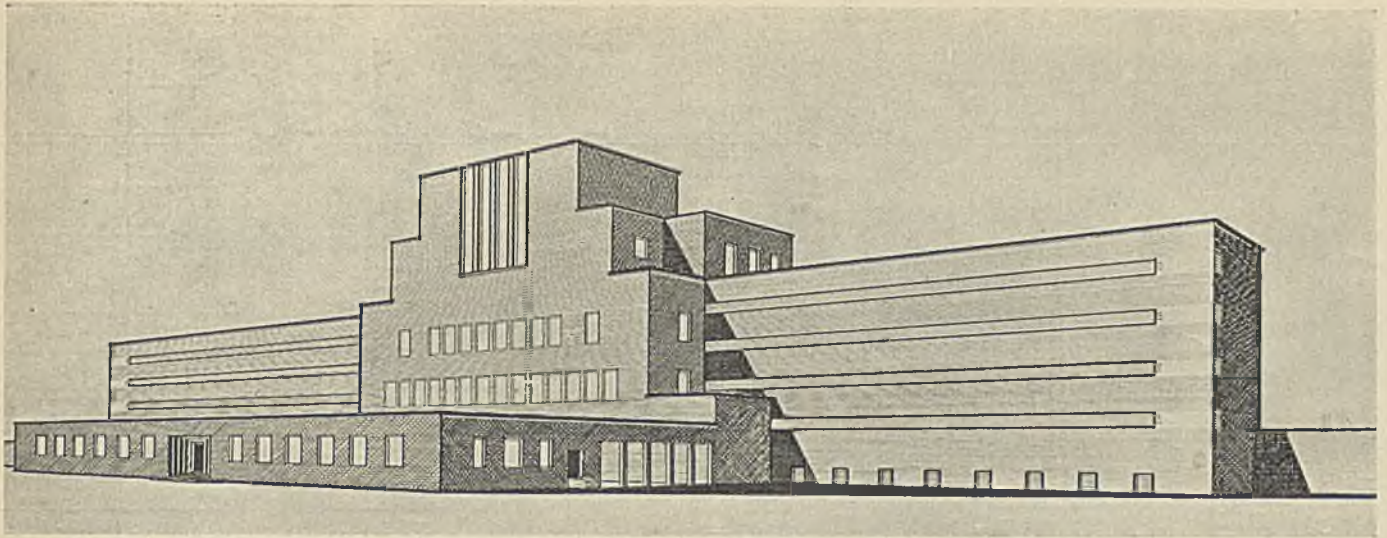

Rzut II piętra. 1 : 1000.

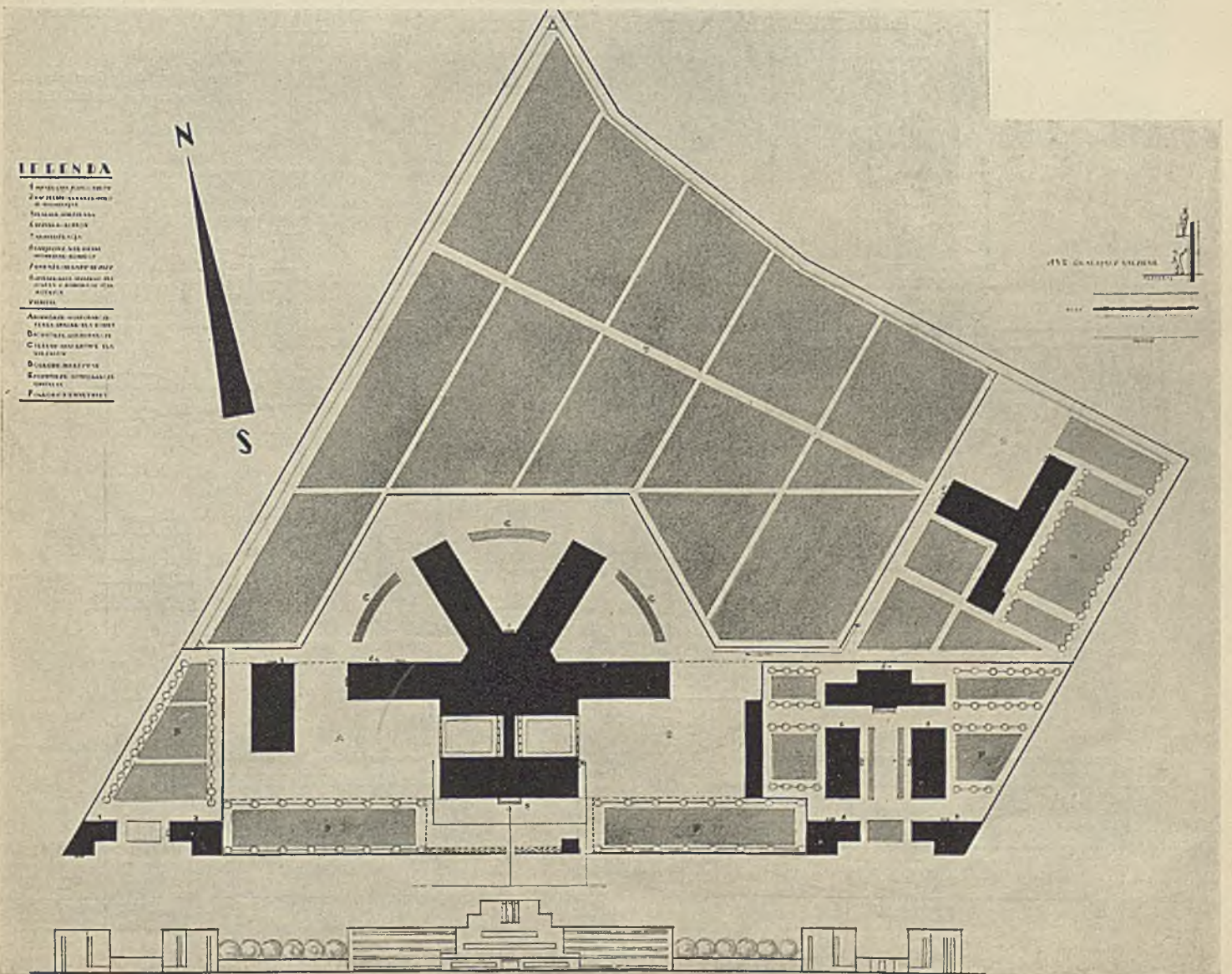

Rzuty i elewacja szpitala.
1 : 1000.

8—9. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski. Projekt konkursowy Nr. 15 więzienia karno-śledczego w Łodzi.

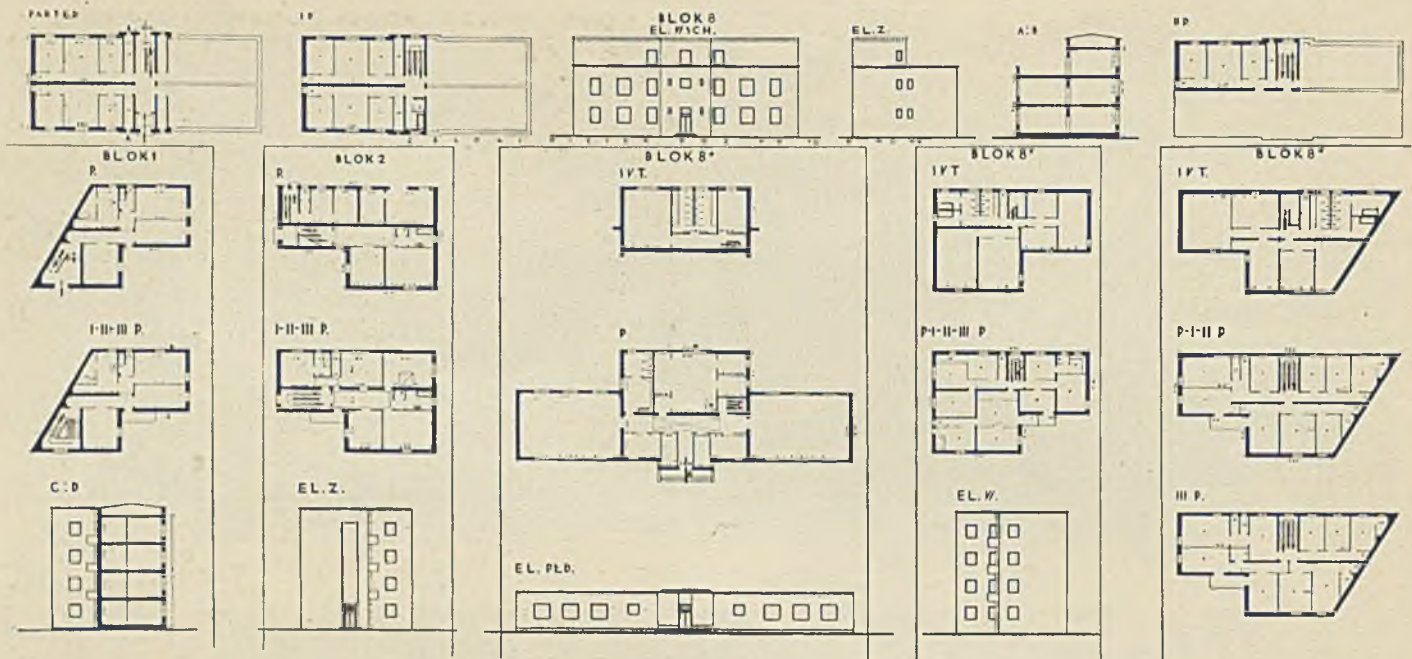

Elewacja.

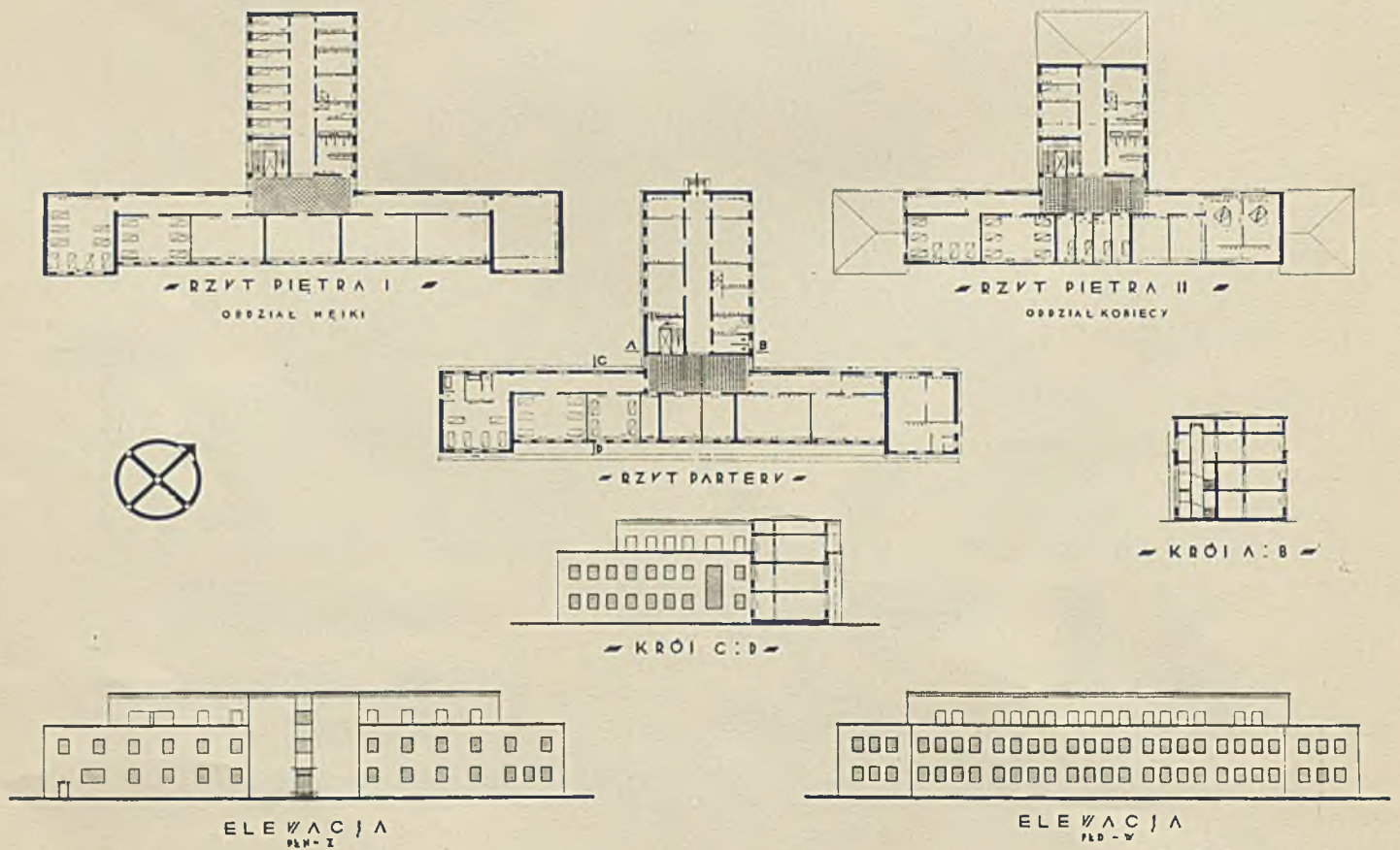

10—11. Arch.: Juljan Kon-Koniawa i Franciszek Morawski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 25 gmachu więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda II.

Sytuacja 1 : 2500.

Typy budynków mieszkalnych.
Rzuty i elewacja w skali 1:1000

Budynek szpitalny.
Rzuty i elewacje. 1:1000.

12-13. Arch.: Julian Kon-Koniawa i Franciszek Morawski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 25 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda II.

Opis projektu Nr. 25.

I. Sytuacja.

Kompozycja została rozwiązana osiowo w stosunku do linii frontowej placu, przy czym granice od sąsiadów zabudowano blokami mieszkalnymi. W blokach mieszkalnych zastosowano system podziału mieszkań według kategorii i stanu rodzinnego urzędników. Szpital z orientacją południowo-wschodnią usytuowano na tyłach terenu w sąsiedztwie ogrodów w obrębie zasadniczego muru więziennego. Przy gmachu więziennym w obrębie wewnętrznego muru znajdują się 2 podwórza: jedno z budynkiem na garaże, remizy, składy narzędzi, etc., drugie (przy pralni) służyć może za teren spacerowy dla kobiet. Między pawilonami znajdują się 3 podwórza spacerowe dla mężczyzn. Resztę terenu pozostawiono pod ogrody warzywne, sady etc. Cały teren okoloło zewnętrznym murem więziennym w odstępie 4 metrów od sąsiadów z 3 wyzkami. Szczegół tego muru przedstawiono na planie sytuacyjnym.

II. Gmach więzienny.

Zastosowano system pawilonowo-panoptyczny o założeniu centralnym celem umożliwienia pionowej i poziomej obserwacji całego wewnętrznego ruchu więziennego z jednego punktu. Opierając się na doświadczeniach więziennictwa — wysokość pawilonów z celami ograniczono do praktycznej wysokości 3-ch pięter. Hall centralny pomyślany jest jako pokryte szklanym dachem podwórcę. Pawilony z celami mają również górne oświetlenie. Komunikacja wewnętrzna rozwiązana została systemem żelaznych, ażurowych korytarzy — balkonów, niezastłających obserwacji ruchu.

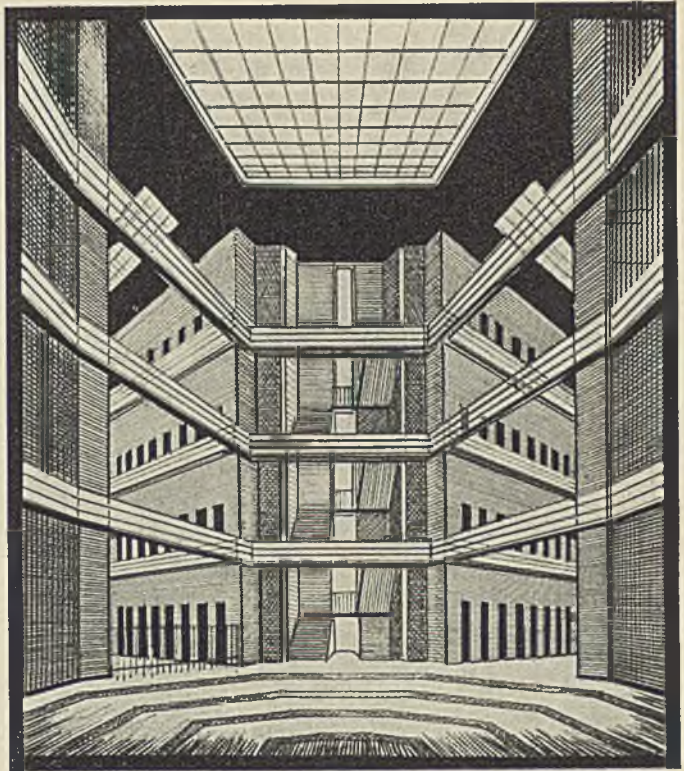
Oddział kobiecy odseparowano, pozostawiając łączność z całością gmachu. W wysokich podziemiach, wzniesionych 2 mtr. nad ziemią, rozmieszczono grupami: 1) warsztaty męskie, 2) warsztaty kobiece w łączności z sortownią czystej bielizny, ubrań, pościeli etc., 3) piekarnię, 4) kuchnię, 5) kąpielisko dla nowowstępujących przy kąpielisku ogólnym. Kociołnię umieszczono między kuchnią a kąpieliskiem, podpinając jedno z podwórz na składy paliwa. Pralnię celem uniknięcia pary i wilgoci wydzieleno z gmachu więziennego, sytuując w sąsiedztwie bloku z celami kobiecimi. Pomieszczenia użytku ogólnego, jak sale szkolne, gimnastyczną i kaplicę, umieszczono centralnie, dając temu wyraz w zewnętrznej architekturze budynku.

Komunikacja odbywa się zasadniczo jedną klatką schodową, umieszczoną centralnie w głównej osi gmachu. Do pomieszczeń frontowych prowadzą dwie klatki schodowe. Oddział kobiecy ma własną klatkę schodową. Przewidziano również z klatki zapasowo-ogniowej. Żłobek znajduje się poza kłauzurą więzienną w bezpośredniej łączności z oddziałem kobiecym.

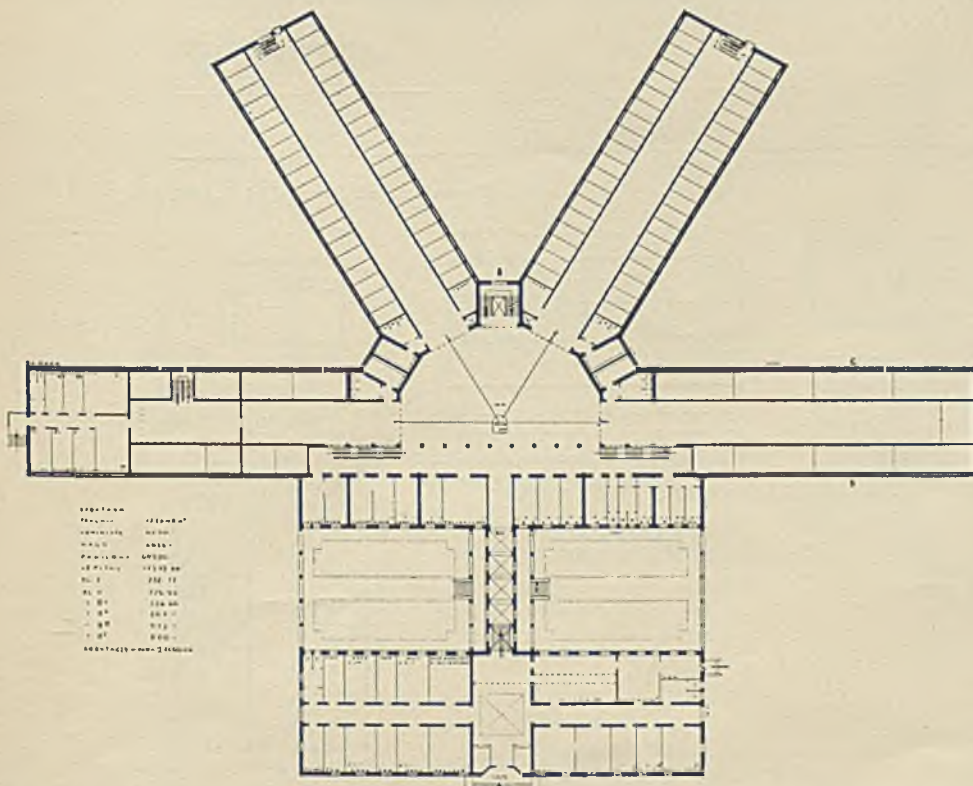
Wprowadzanie więźnia: z miasta przez podwórcę do ekspedycji. Po załatwieniu go w kancelarii i daktylekopii przeprowadza się za główną kratę przez korytarz, łączący budynek administracyjny z gmachem więziennym do ogłędzin lekarskich. Ewentualne wykąpanie więźnia uskutecznia się w kąpielisku, znajdującym się pod pokojami lekarskimi. Przy grupie pokoi lekarskich znajduje się również grupa gabinetów sędziów śledczych i cel izolacyjnych. Instalacje: obserwator, umieszczony na wyższym w centralnym punkcie hallu, połączony jest ze wszystkimi kondygnacjami i administracją zapomocą sygnałów świetlnych, dźwiękowych i telefonów.

III. Wykonanie budynków.

Zasadnicze wykonanie pomyślano w cegle, jako obecnie jeszcze najtańszym materiale. Licowanie fasad pawilonów szarą cegłą, ryzalit frontowy licowany kamieniem.

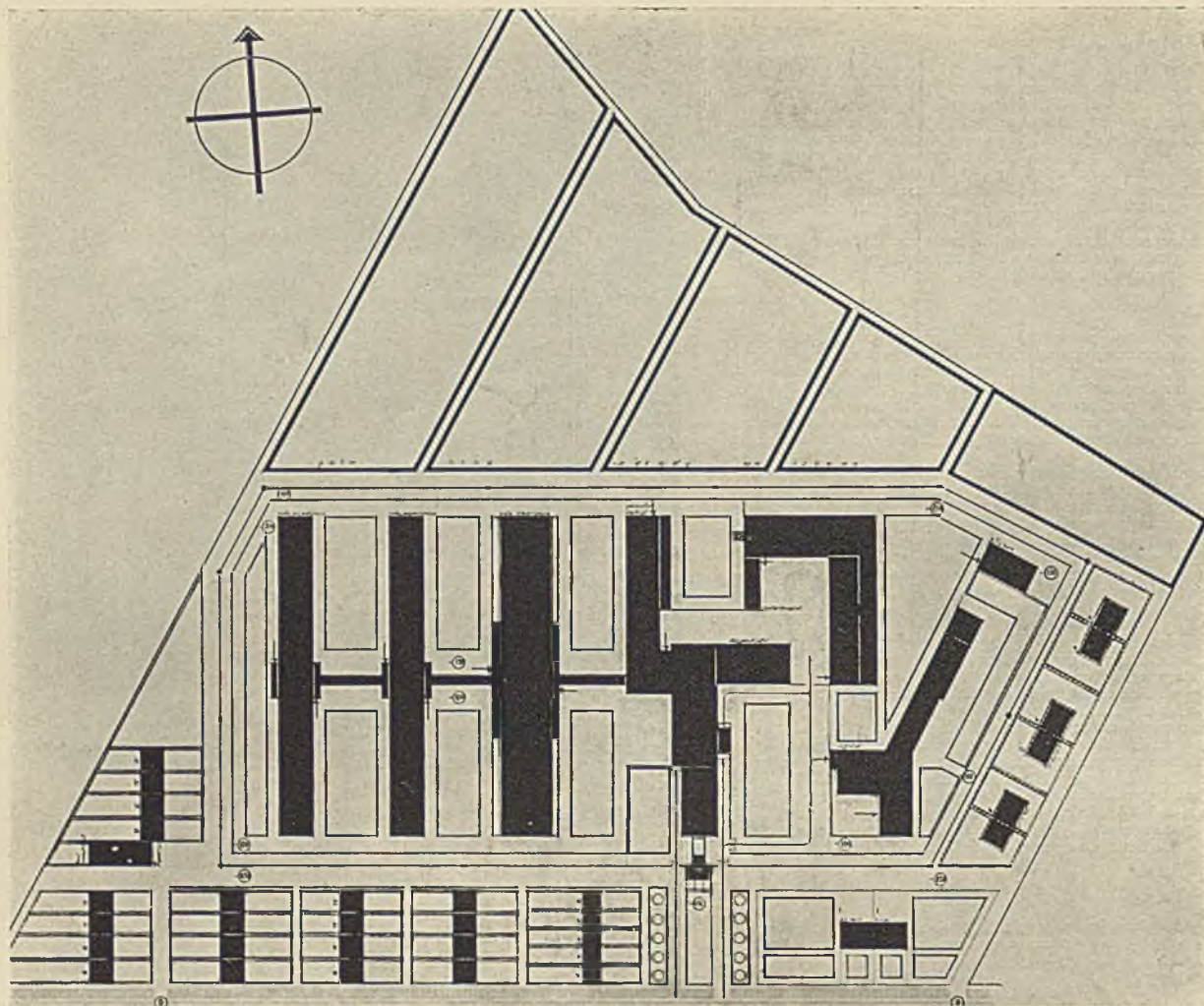

Hall centralny.

Rzut parteru 1 : 1000.

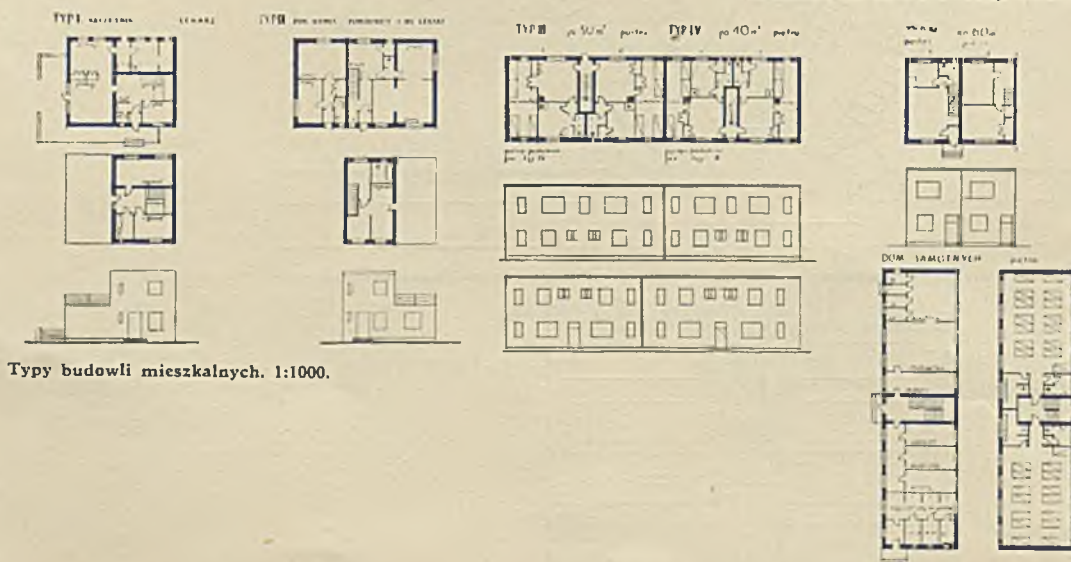
14—15. Arch.: Juljan Kon-Koniawa i Franciszek Morawski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 25 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda II.

Sytuacja 1 : 2500.

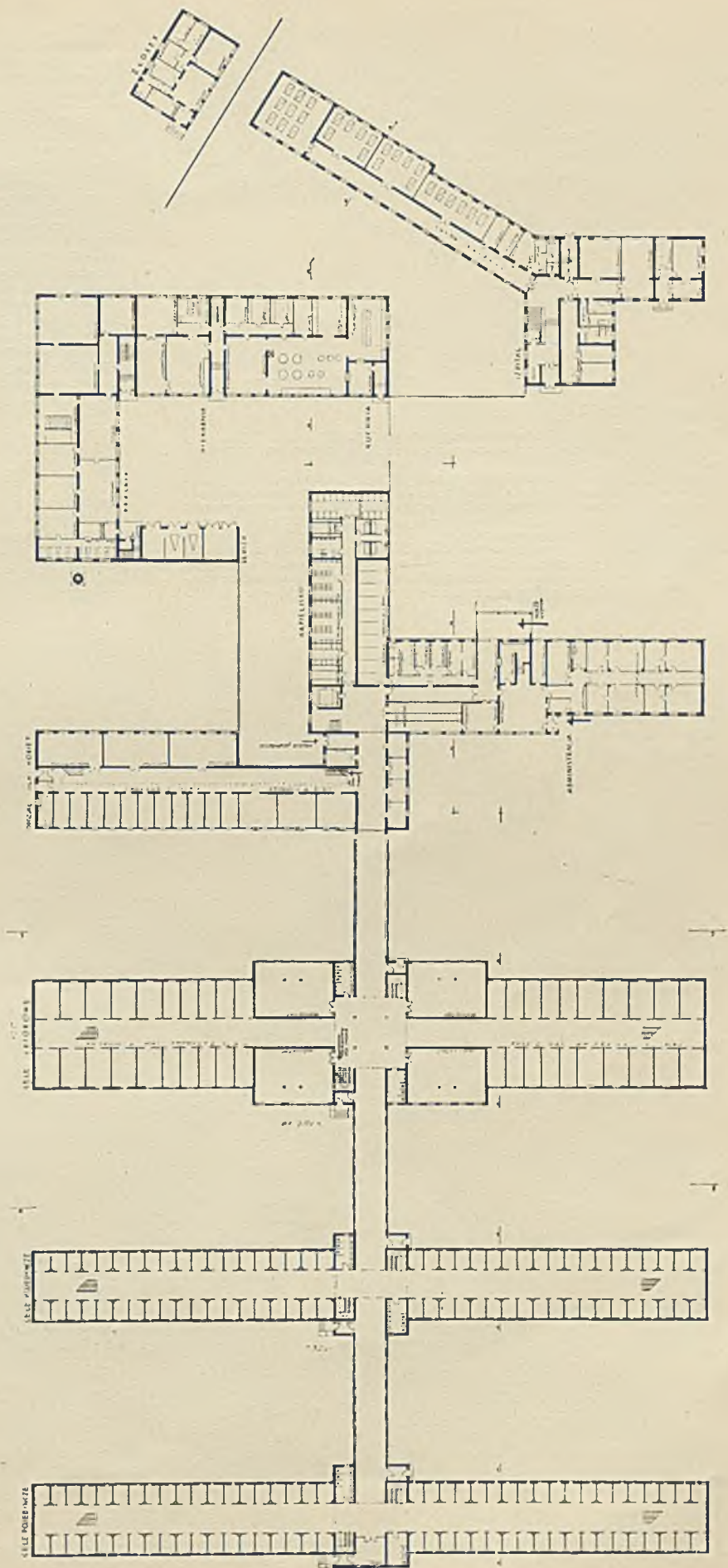

Elewacja od ul. Pomorskiej. 1:1000.

Typy budowli mieszkalnych. 1:1000.

16—19. Arch.: Stefan Sienicki i Jan Stefanowicz (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 13 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda III.

20. Arch.: Stefan Sienicki i Jan Stefanowicz (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 13 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda III. Rzut parteru. 1:1000.

Widok bramy głównej.

Opis projektu Nr. 3.

W projekcie niniejszym całość została podzielona na 3 części:

- a) główny budynek więzienny, w którym znajdują się w parterowych skrzydłach kuchnia i pralnia;
- b) kompleks budynków mieszkalnych dla administracji, rozlokowanych na samym froncie po obu stronach wjazdu przed wysokim murem więziennym, mającym na rogach wyżki obserwacyjne; budynki te mają głuche ściany od strony więzienia;
- c) szpital umieszczony z prawej strony więzienia, oddzielony od niego murami z osobnymi podwórkami dla spaceru.

Budynek więzienny zaprojektowany w formie krzyża; pośrodku, w miejscu, w którym zbiegają się galerje na II piętrze — umieszczono punkt obserwacyjny dla dozoru, który przez otwarte korytarze z galerjami ma kontrolę nad całym gmachem wewnątrz; obok niego zaprojektowano 6 klatek schodowych; w ten sposób

koncentrowany jest cały dozór w więzieniu. Dyżurka odźwiernego znajduje się przy samej bramie i parkanie więziennym.

W wstępnej parterowej części budynku od wjazdu zaprojektowano pomieszczenia dla administracji, zgodnie z warunkami programu, za nimi — za główną kratą — znajdują się pokoje dla sędziów i sala widzeń; dalej w przyziemiu pokoje dla oględzin lekarskich, kąpiele, klozety, cele izolacyjne, kamera dezynfekcyjna i składnica odzieżowa, nad powyższymi pomieszczeniami zaprojektowano ż obok dla 12 niemowląt.

W trzech skrzydłach 4 piętrowego gmachu, mającego oświetlenie dla cel od wschodu, zachodu, południa i północo-zachodu, zaprojektowano w prawym i lewym skrzydle — 300 cel jednoosobowych, każda powierzchni 6,5 i objętości około 19 m³, reszta cel dla pozostałych 400 więźniów w skrzydle środkowym. Na każdym piętrze, przy centralnym dozorze, znajdują się klozety, umywalki, niezależnie od klozetów, znajdujących się w każdej celi; każdy korytarz oddzielony jest kratą żelazną niedaleko od dozoru centralnego.

Warsztaty dla mężczyzn umieszczono w suterrenach środkowego skrzydła; wobec znacznej pochyłości terenu od południa ku północy — piwnice nieznacznie będą zagłębione w ziemi z dostatecznie zapewnionem światłem.

Sale szkolne znajdują się na I piętrze, kaplica dla ewangelików i bóżnica na II piętrze, sala gimnastyczna z pomieszczeniem dla przyrządów oraz kaplica dla katolików z osiatkowanym balkonem dla kobiet na III piętrze.

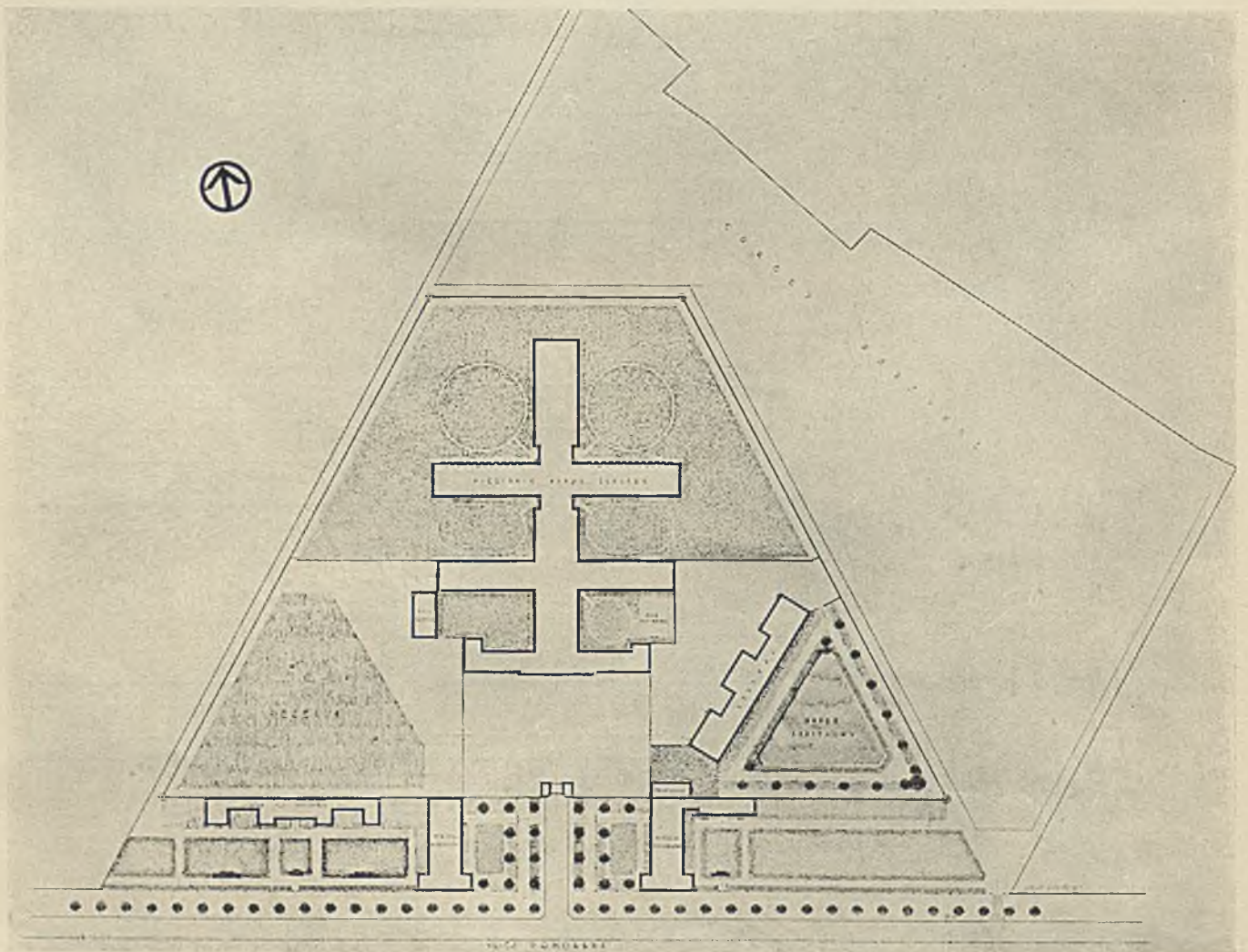
Cele dla kobiet rozmieszczono w frontowym skrzydle budynku z osobnym dozorem w następujący sposób:

na I p.	6 cel	5-io osobowych	o pow. 23 m. ²	i objętości około	65 m ³ .
„ II „	3 „	9-io „	„ 35 „	„ „	100 „
„ II „	2 „	3-y osobowe	„ 17 „	„ „	50 „
„ II „	2 „	warsztat dla kobiet	„ 60 „	„ „	175 „
„ III „	9 „	3-y osobowych	„ 18 „	„ „	52 „
„ IV „	12 „	1-o „	„ 6,5 „	„ „	19 „

Oprócz klozetów w każdej sali obok dozoru centralnego znajdują się umywalki i klozety w korytarzu.

W suterrenach, prawie w centrum budynku — umieszczono kotłownię, obok niej warsztat dla palacza oraz korytarz powierzchni około 350 m² na dość znaczny zapas paliwa.

Kuchnie, pralnie i kąpiele projektuje się w dwóch centralnie umieszczonych parterowych skrzydłach z piwnicami, połączonych z głównym gmachem więziennym.

Sytuacja 1:2500.

21—22. Arch.: Wiesław Lisowski i Tadeusz Reiter (Łódź). Projekt konkursowy Nr. 3 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

W suterrenach w lewym skrzydle, przeznaczonych dla kuchni, znajdują się składy różnych zapasów naczyń i opału oraz zmywalnie, zaś na parterze — kuchnia, piekarnia i magazyn pieczywa; podawanie potraw przez sutereny zapomocą windy potrawowej, umieszczonej obok dozoru centralnego.

Sutereny prawego skrzydła przeznaczono na pralnię, składy brudnej i czystej bielizny, kąpiele, natryski z odpowiedniami na ten cel pomieszczeniami; na parterze zaś umieszczono suszarnię, magiel, prasownię i składy czystej bielizny.

Na skutek takiego rozmieszczenia skrzydeł budynku — wytwarzają się 4 podwórka na spacer dla mężczyzn i jedno dla kobiet oraz jedno podwórko gospodarcze, odgródzone od zewnątrz budynkiem parterowym, przeznaczonym na remizę, garaż i skład narzędzi.

Ściany budynku projektuje się wykonać z cegły na zaprawie półcementowej; ścianki przedziałowe pomiędzy celami w jedną cegłę; stropy i dach ogniotwale; schody, galerje, drzwi, okna w murach i dachu — żelazne, podłogi ksyolitowe, ogrzewanie centralne; klozety wodne.

Powierzchnię zabudowania gmachu więziennego, kuchni, pralni i kąpieliska obliczono na 4 551 mtr.²; objętość budynku, licząc od posadzki podziemnych użytkowych do wierzchu stropu najwyższej kondygnacji użytkowej — 51 596 mtr.³.

Mieszkania dla administracji rozplanowano w 3 budynkach: w pierwszym dwupiętrowym pośrodku, po bokach parterowych — zaprojektowano dwa mieszkania dla naczelnika i lekarza więziennego w parterze po 120 mtr.², 4 mieszkania pomocników po 90 mtr.² (na I i II piętrach) i 1 mieszkanie młodszego lekarza i pokoje komisyjne na parterze; w drugim budynku dwupiętrowym — 18 mieszkań dla dozorców z większą rodziną po 50 mtr.² oraz dwie sale dla 30 dozorców samotnych z kuchniami i wygodami, zaś w trzecim dwupiętrowym budynku po drugiej stronie bramy dwa mieszkania dla młodszych lekarzy i pozostałe mieszkania dla dozorców i administracji.

Powierzchnia zabudowań w 3-ch domach mieszkalnych 1671 mtr.², objętość zaś powyższych budynków 12 607 mtr.³.

Szpital.

Zgodnie ze wskazówkami programu zaprojektowany dwupiętrowy budynek szpitalny mieści 71 łóżek, rozlokowanych w odpowiednio oświetlonych salach.

W oddalonym od szpitala budynku przy parkanie zaprojektowano prosektorjum składające się z trupiarni, pokoju sekcijnego i pomieszczenia dla lekarza.

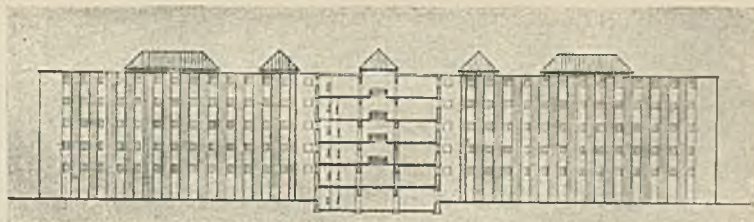
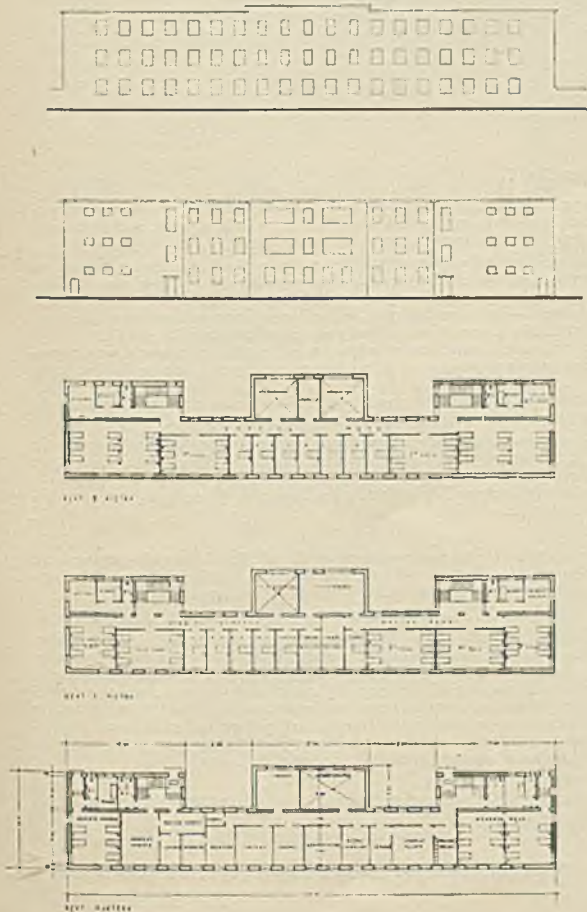
Powierzchnia zabudowania szpitala i prosektorjum — wynosi 831 mtr.², objętość zaś 8 800 mtr.³; ogólna powierzchnia zabudowań 7 053 mtr.², zaś objętość budynków 73 003 mtr.³.

Zaznacza się, że

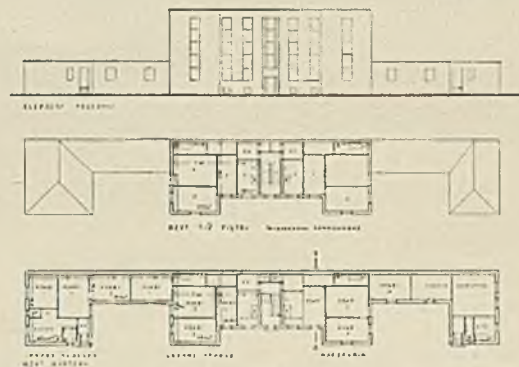
- 1) o ile budynek szpitalny nie będzie posiadał własnej kuchni, a tylko podręczną — należy wówczas kuchnię i piekarnię ulokować w prawym skrzydle na miejsce pralni i natrysków, zaś pralnię i natryskownię — na miejsce kuchni i piekarni, wówczas dostawa stawy odbywać się będzie najbliższą drogą przez podwórko szpitalne;
- 2) rezerwa, wydzielona na planie sytuacyjnym z lewej strony, służyć może w przyszłości na budynki warsztatowe, oddział kobiecy, dla więźniów politycznych, lub skazanych na twierdzę.

Ogrzewanie budynku więziennego przewiduje się wodne z pobudką mechaniczną zapomocą pomp. Kotły Strebła-Katena na ciśnienie do 0,4 atm. Ogrzewanie szpitala można uskutecznić albo zapomocą ogrzewania pompowego z centralnej kotłowni, albo parowo wodne grawitacyjne z boilerem parowo-wodnym w suterrenach szpitala.

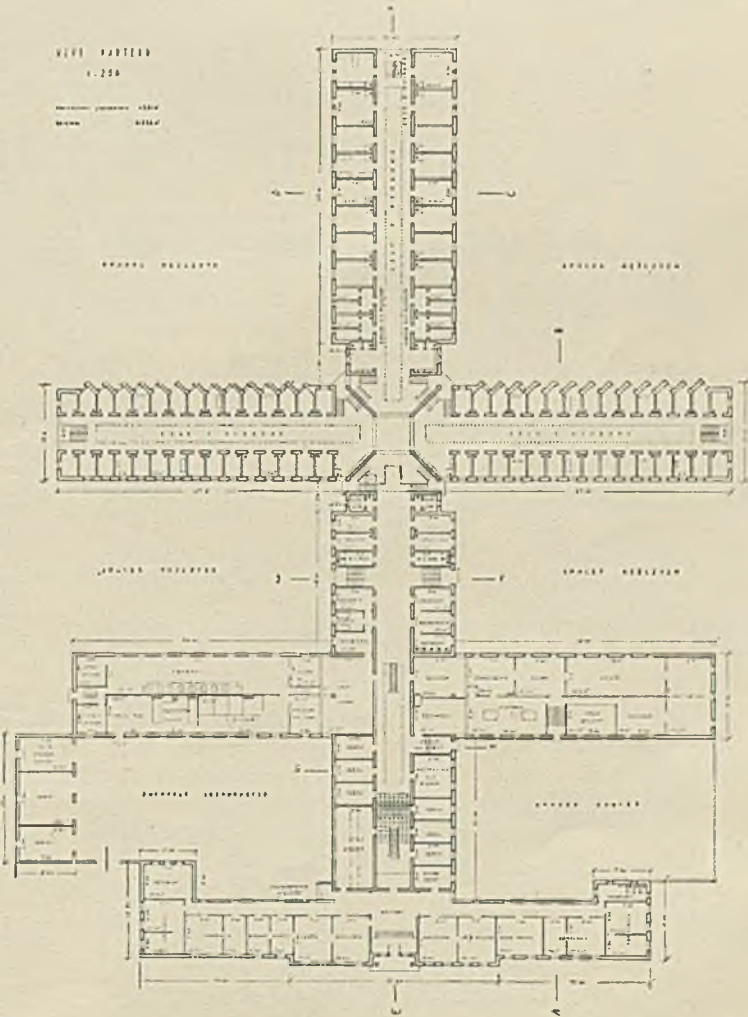
Budynek szpitalny. 1 : 1000.

Przekrój 1 : 1000.

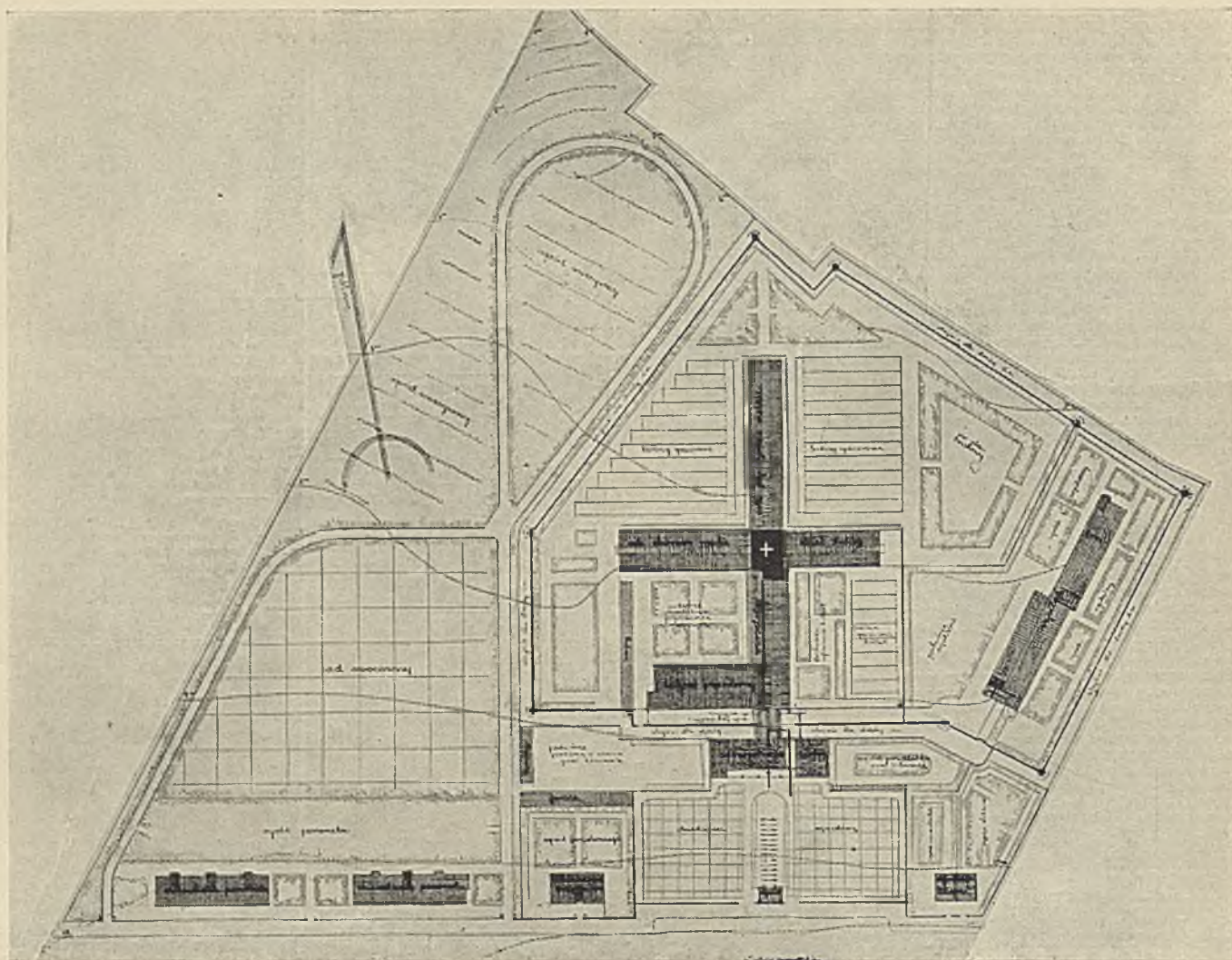

Budynek mieszkalny. 1 : 1000.

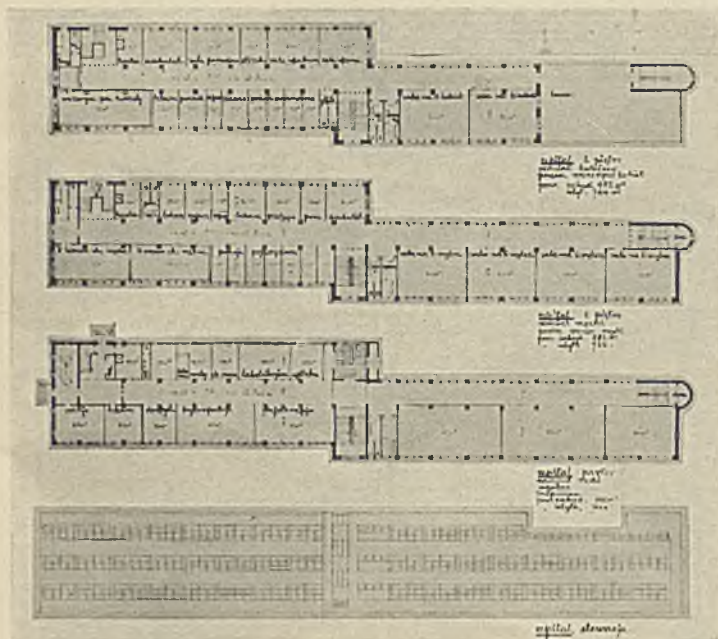

Rzut parteru. 1 : 1000.

23—26. Arch.: Wiesław Lisowski i Tadeusz Reiter (Łódź). Projekt konkursowy Nr. 3 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

Sytuacja. 1:2500

Budynek szpitalny. 1:1000.

27—28. Arch. Stanisław Marzyński (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 7 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

Opis projektu Nr. 7.

Teren ogólny podzielono na 3 wyraźne części: a) właściwy obręb więzienny, otoczony murem, b) ogrody przy mieszkaniach i przy żłobku, oraz z dziedzińcem wjazdowym i podwórzem gospodarczym, c) sad owocowy i ogród warzywny.

Właściwy kompleks zabudowań więziennych w kształcie krzyża odsunięto jak najdalej w głąb terenu. Do dolnego ramienia tego krzyża, po lewej stronie przylega **budynek gospodarczy**, obejmujący łaźnię, pralnię i kuchnię. Od strony dziedzińca wjazdowego — już poza murem, lecz z wewnętrznym bezpośrednim połączeniem z więzieniem, znajduje się **budynek administracji** i żłobek.

Bezpośrednio związane z gmachem więziennym są: podwórze warsztatowo gospodarcze, zamknięte place spacerowe i boiskowe mężczyzn, oraz podwórze wraz z placami spacerowymi kobiet.

Szpital umieszczono w prawej, wschodniej stronie placu w obrębie muru. Ogród szpitalny jest prócz tego specjalnie oddzielony od reszty terenu.

Budynki mieszkalne, dwa dla służby niższej, trzypiętrowe, jeden dla personelu administracji dwupiętrowy i jednopiętrowy dom bliźniaczy dla naczelnika i doktora umieszczono od ulicy.

Na osi budynku więziennego i dziedzińca wjazdowego znajduje się dyżurka z miejscem dla oczekujących.

Szpital.

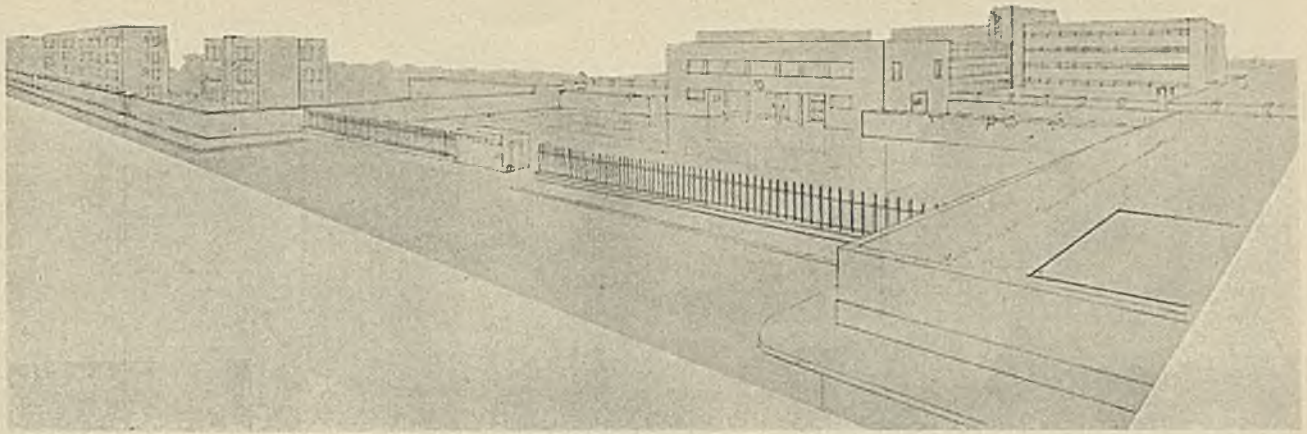
Parter. Trzy duże sale oddziału męskiego po 81 m². Pomieszczenia pomocnicze, jak apteka, laboratorium, hydropatia i t. d. Trupiarnia, i pokoje dla sekcji z bezpośrednim wyjściem na zewnątrz blisko furty do międzymurza.

I piętro. Oddział męski i pododdział weneryczny męski. Ambulatorjum.

II piętro. Oddział kobiecy i pododdział weneryczny kobiecy. Sala operacyjna. Szpital posiada wszystkie sale i pokoje dla chorych, zorientowane na południowy wschód. Sale głęb. 6 metrów z korytarzem jednostronnie oświetlonym szer. 3 metry. Pokoje i mniejsze sale głęb. 4,5 m. W części szpitala, gdzie trakt jest podwójny, od północo-zachodu umieszczono pomieszczenia służbowe, sale operacyjne i t. d. Klatki schodowe są dla bezpieczeństwa oddzielone od przestrzeni korytarzowych kratami. Na podestacie każdej kondygnacji, w końcu korytarza, znajduje się dozorca. Trupiarnię obsługuje klatka schodowa służbowa.

Właściwy budynek więzienny.

Karteczka więzienna wjeżdża przez bramę w budynku administracji do międzymurza.

Widok perspektywiczny.

Rzut parteru (kondygnacja 3-a). 1:1000.

Stamtąd więzień przechodzi do ekspedycji i przez hall dostaje się za główną kratę, poza którą znajduje się właściwa klauzura.

Pokój widzeń dostępny jest dla publiczności z hallu przez kancelarię, a dla więźniów schodkami bezpośrednio z za głównej kraty.

W skrzydle więzienia, połączonym z budynkiem administracji, znajdują się przy jednostronnie oświetlonym korytarzu pokoje sędziów i cele do przedwstępnych badań. Nad nimi klasy dla mężczyzn, w suterenie zaś warsztaty męskie z górnobocznym oświetleniem (dwutraktowe.)

Łaźnia ze zmianą bielizny, badaniem lekarskim i t. d. jest tak umieszczona, w budynku gospodarczym, że więzień ma ją po drodze, idąc z za kraty do skrzydeł z celami.

Centrum komunikacyjne i kontrolne więzienia stanowi umieszczona na skrzyżowaniu skrzydeł więziennych wartownia. Jest to pomieszczenie, nie przedzielone stropami i posiadające balkony na poziomie każdej kondygnacji. Łączą się one z balkonami, przebiegającymi wzdłuż cel w korytarzach. Korytarze są jak i wartownia otwarte od dołu do góry i posiadają oświetlenie szczytowe i górne. W środku wartowni umieszczona jest wieża strażnicza, umożliwiająca jednoczesny nadzór pionowy i poziomy całego więzienia.

4 klatki schodowe, zamknięte kratami, odpowiadające 4-cm skrzydłom więzienia, przylegają do wartowni. Prócz nich balkony w korytarzach są ze sobą połączone pomocniczymi żelaznymi schodkami.

Oddział kobiecy zajmuje całkowicie prawe skrzydło więzienia. Warsztaty, klasy i t. d. znajdują się w przziemi.

Cele posiadają wymiary:

1-osobowe	4,00 × 1,60 m. licząc ze ścianami wewnętrznymi
3-	4,00 × 3,80 m. "
5-	4,00 × 6,20 m. "
9-	4,00 × 8,30 m. "

Korytarz ma szerokości 3,20 m.

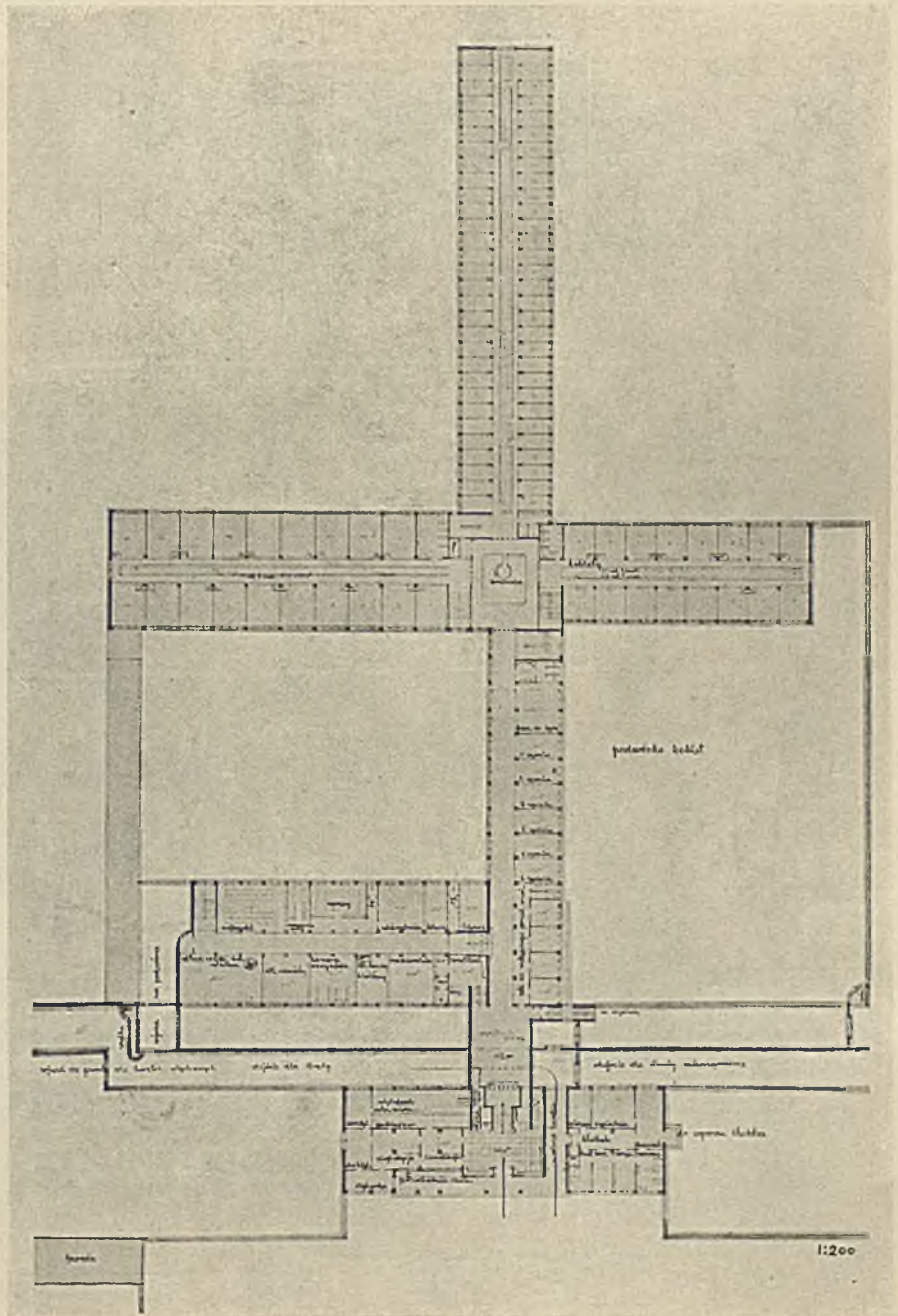
Cele oddziału męskiego zajmują skrzydła lewe i środkowe. W lewym umieszczono zbiorowe w 4-ch kondygnacjach, w środkowym pojedyncze w 5-ciu kondygnacjach, uzyskanych dzięki spadkowi terenu.

Cele posiadają wymiary:

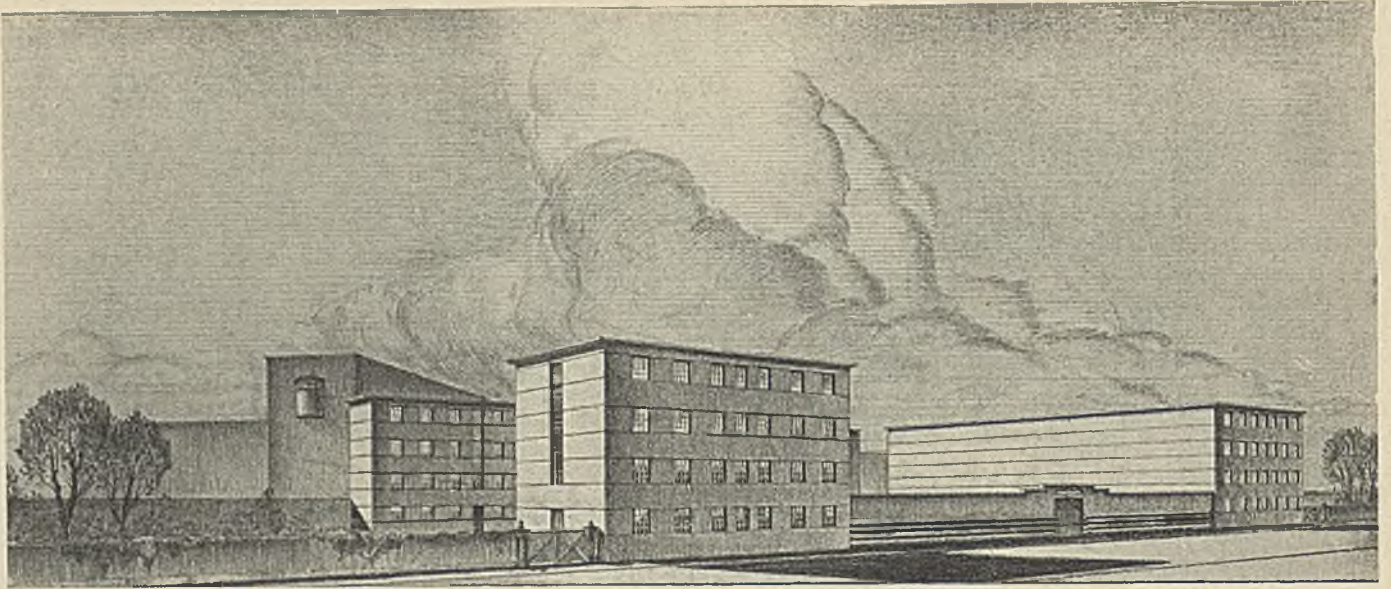
1-osobowe	3,60 × 1,80 m. licząc ze ścianami wewnętrznymi
3-	5,20 × 2,75 m. "
5-	5,20 × 4,40 m. "
9-	5,20 × 6,30 m. "

Korytarze mają szerokości 3,40 m.

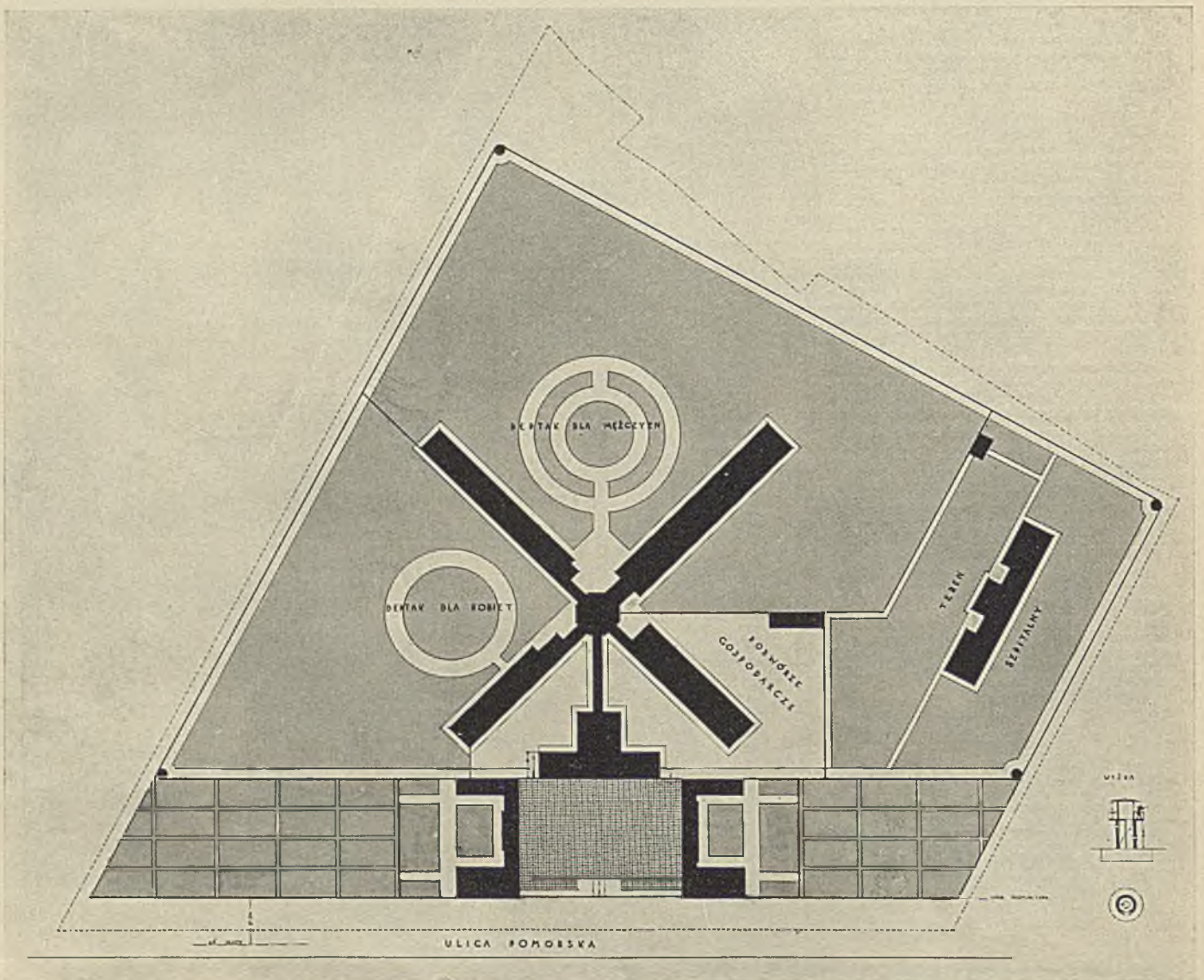
Wysokość wszystkich kondygnacji więziennych wynosi wraz ze stropem 3,30 m. Na najwyższym piętrze znajduje się nad wartownią **kaplica więzienna**, połączona oddzielnie z klatką schodową dla mężczyzn i dla kobiet.

29—30. Arch. Stanisław Marzyński (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 7 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

Widok od ulicy Pomorskiej.

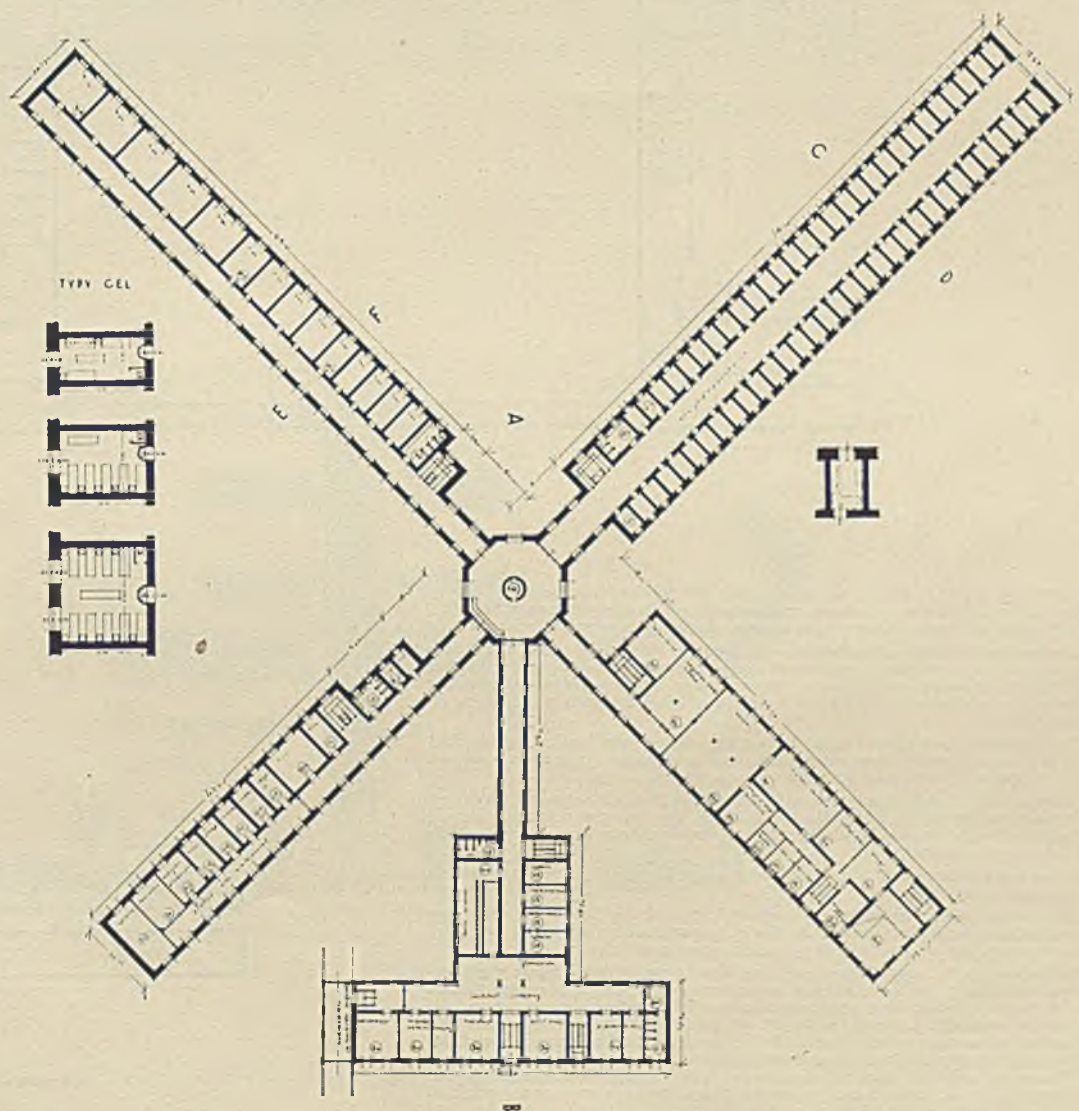
Sytuacja. 1:1000.

31—32. Arch.: Mieczysław Surwiłło i Mieczysław Rzepecki (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 8 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

Elewacja frontowa. 1:1000.

Rzut budynku więziennego. 1': 1000.

33—34. Arch.: Mieczysław Surwillo i Mieczysław Rzepecki (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 8 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

Opis projektu Nr. 8.

Zasadniczym motywem przy rozplanowaniu terenu, przeznaczonych pod budowę więzienia karno-śledczego w Łodzi, była izolacja budynku więziennego od ulicy i sąsiednich zabudowań, jakoteż samych więźniów od możliwości porozumiewania się z osobami postronnymi.

Dlatego też budynek więzienny usytuowano pośrodku terenu, wytwarzając od ulicy podwórze więzienne, ujęte dwoma blokami domów mieszkalnych: służby i pracowników więziennych, a zaprojektowanych w ten sposób, że глухие ściany oficyn tych bloków stanowią równocześnie okalające mury więzienne, przez co osiąga się pewną oszczędność, jak również wyklucza się wszelką możliwość porozumiewania się więźniów z lokatorami domów mieszkalnych. Celem dokładnego nadzoru całego terenu więziennego, zaprojektowano tylko jeden wjazd przez bramę główną na dziedziniec więzienny, skąd prowadzą dwie bramy: jedna do podjazdu, służącego do rozładowywania karet więziennych przy domu administracyjnym, druga prowadzi na podwórze gospodarcze i teren szpitalny.

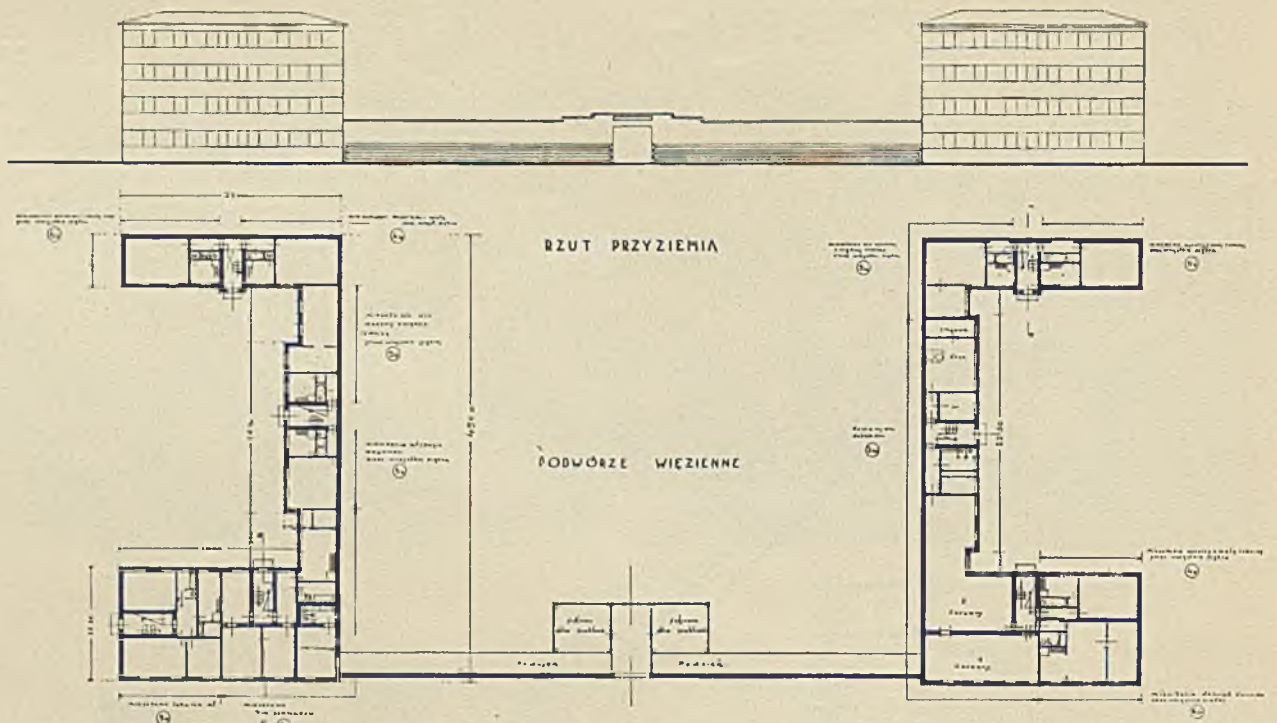
Cały teren, przeznaczony pod budowę, okolony jest murem 4 mtr. wysokim, uzbrojonym w narożnikach 4-ma wyżkami, przez co osiągnięto ścisłą kontrolę całego terenu więziennego.

Przy blokach mieszkalnych pozostawiono od ulicy Pomorskiej teren o szerokości 45 metrów, przeznaczając go na ogrody warzywne i ogródki, teren zabaw dla dzieci i t. d., z przeznaczeniem wykorzystania przez lokatorów bloków mieszkalnych.

Dla więźniów, a to dla kobiet i dla mężczyzn, przeznaczono między blokami budynku więziennego dwa deptaki, pozostały teren więzienny przeznaczono pod ogrody warzywne.

Budynek więzienny rozwiązano w ten sposób, że osie korytarzy poszczególnych bloków budynku zbiegają się w jednym punkcie centralnym, gdzie urządzone wyżkę na wysokości drugiego piętra, skąd jeden dyżurny dozorca może kontrolować wszystkie korytarze więzienne na wszystkich piętrach.

Przyjmowanie więźniów po rozładowaniu odbywa się w następujący sposób: więzień zostaje skierowany do ekspedycji, stamtąd do kancelarii inspektora administracyjnego, skąd skierowują go do pomieszczeń kąpielowych, umieszczonych w suterenach, poczem przeprowadza się więźnia, przez odpowiednie klatki schodowe, do przeznaczonej przez inspektora administracyjnego celi. Ewentualnie zgłoszoną chorobę bada lekarz, którego pomieszczenie znajduje się w parterze budynku administracyjnego i w wypadkach podejrzanych kieruje więźnia do celi izolacyjnej, mieszczącej się w suterenie domu administracyjnego.

Budynek mieszkalny. 1 : 1000.

Przyjmowanie kobiet odbywa się jak więźniów z tą różnicą, że z kancelarii inspektora administracyjnego pod eskortą przeprowadzane są kobiety do pawilonu kobiecego, gdzie po przyjęciu natrysków, odprowadzane są do przeznaczonej celi.

Poszczególne wymiary cel przyjęto w ten sposób, aby mieć możliwość dogodnie ustawić łóżka więzienne o przyjętych obowiązujących wymiarach $0,60 \times 1,80$. Celem zabezpieczenia wchodzącego dozorcę od ewentualnego napadu ze strony więźnia, urządzono półkolistą kratę z drzwiami, przy drzwiach wejściowych do celi.

Zaprojektowana sala gimnastyczna służy równocześnie jako kaplica, prezbiterjum zaś z ołtarzem umieszczono w wydzielonym sanktuarjum, przyczem wysokość tej sali równa się 2-m kondygnacjom pomieszczeń więziennych.

Pomieszczenie dla kobiet w czasie nabożeństwa znajduje się na galerii, która jest bezpośrednio połączona z oddziałem dla kobiet. Analogiczne połączenie istnieje dla kobiet wyznania ewangelickiego. Bożnicę usytuowano w suterrenach, zgodnie z przepisami rytualnymi.

Budynek gospodarczy ujęto w jeden wydzielony blok, połączony bezpośrednio z blokami więziennymi.

Celem umożliwienia niezależnego korzystania z ogólnego kąpieliska, urządzono w przyziemiu oddzielne wejście dla kobiet, prowadzące do kąpieliska ogólnego, mieszczącego się w suterenie domu administracyjnego.

Budynek szpitalny, usytuowany pod względem stron świata zgodnie z programem, wydzielony jest od podwórza gospodarczego i terenu więziennego murem na 2 metry wysokim. Przy rozplanowaniu budynku zwrócono uwagę na to, aby możliwie rozdzielić więźniów mężczyzn od kobiet, dlatego zaprojektowano 2-ie klatki schodowe tak, aby sale chorych kobiet wyodrębnić od sal chorych mężczyzn. To samo dotyczy ambulatorjum, ustępów, kuchni do podgrzewania potraw i t. d.; centralne zaś ubikacje, służące do wspólnego użytku, nprz.: sala operacyjna, apteka, fizjoterapia i t. d., umieszczone w środku bloku, stanowią samodzielną sekcję. Trupiarnię i sekcję wydzielono w osobny budynek.

Pojemność poszczególnych budynków zamieszczono w załączonym wykazie.

Obliczenie pojemności zabudowań.

1. Główny budynek więzienny . . . . . 63 210,73 m³
2. Budynek szpitalny . . . . . 9 075,20 ..
3. Budynek trupiarni i sekcji . . . . . 304,59 ..
4. Budynki mieszkalne . . . . . 13 029,65 ..

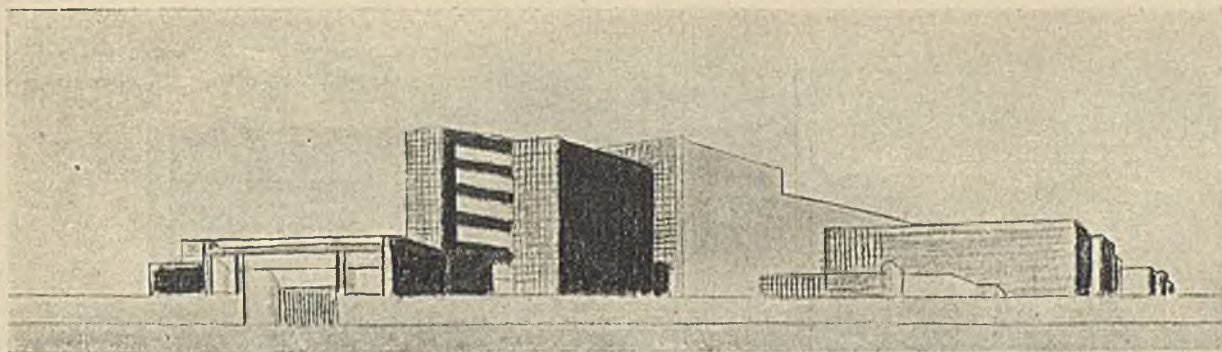
Razem: . . . . . 86 620,17 m³.

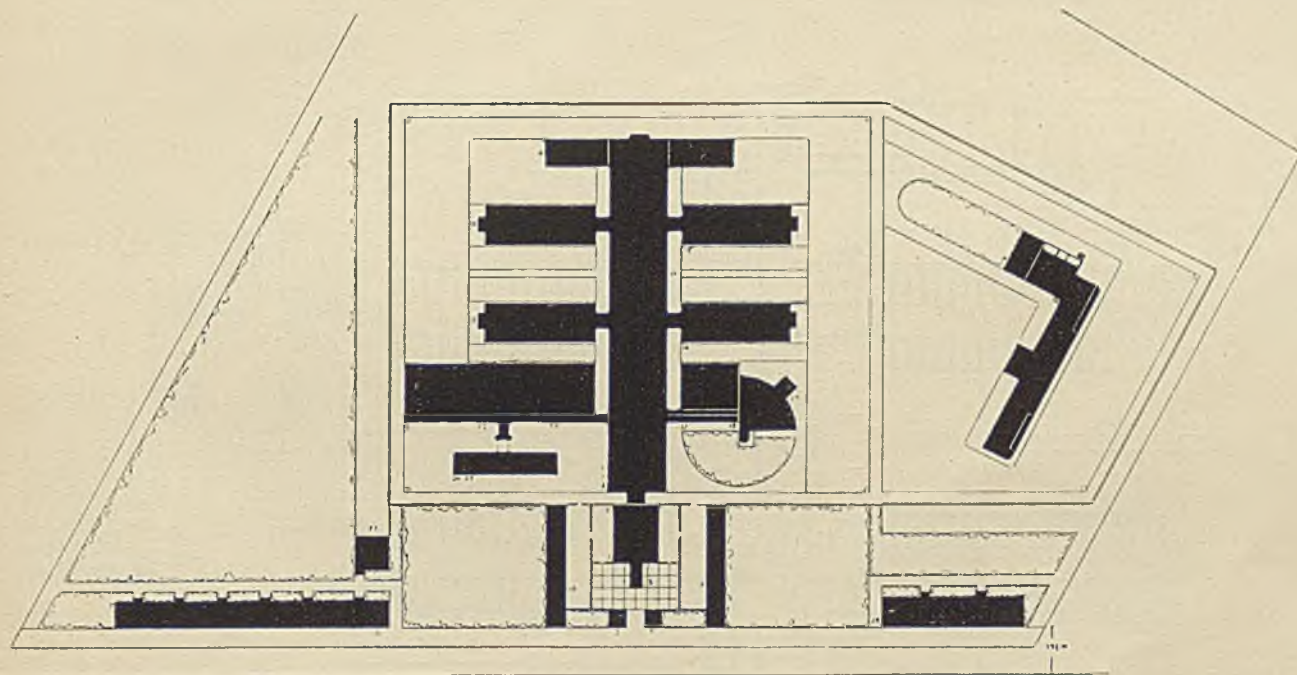
RZUT I PIĘTRA

Rzuty budynku szpitalnego. 1 : 1000.

Widok od ul. Pomorskiej.

Sytuacja. 1:2500.

37—38. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 16 gmachu więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

Opis projektu Nr. 16.

Założenie. Ośią kompozycji, przy której grupują się wszystkie budynki, jest główny korpus więzienny, mieszczący cele zbiorowe, 3, 5 i 9-osobowe; od strony ulicy Pomorskiej w przedłużeniu tego korpusu znajduje się budynek administracyjny, rozdzielony na dwie części, przed główną kratą i za gł. kratą, a połączony tylko w przyziemiu przejściem.

Od głównego korpusu więziennego odchodzą na dwie strony pawilony z celami pojedynczymi, w liczbie czterech, po 76 cel w każdym (razem 304 cele).

Każdy z wymienionych wyżej pięciu pawilonów więziennych posiada dwie kondygnacje cel o otwartych galeriach komunikacyjnych; rozsuniecie galerii daje pustą przestrzeń, oświetloną z góry i w ten sam sposób wentylowaną.

Rozstawienie galerii dobrane tak, aby dozorca, przechodzący niższą kondygnacją, widział chociaż pewną część drzwi każdej celi kondygnacji wyższej.

W szczególności, ponieważ korpus środkowy posiada jeszcze kondygnację (najniższą) o znaczeniu komunikacyjnym dla całego kompleksu więziennego, większa wysokość dla patrzącego z dołu powoduje większe rozstawienie galerii.

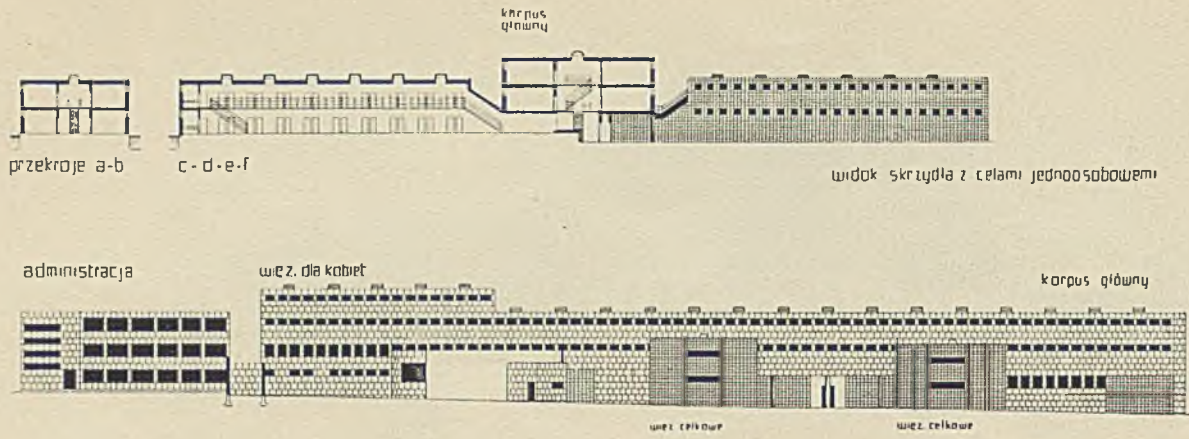
Przy nadzorze korpusu głównego w kierunku wzdłużnym, odbywa się jednocześnie kontrola pawilonów krzyżowych, oddzielonych tylko kratami.

Oddział dla kobiet wyodrębniony tak, aby nie był przechodnim dla personelu nadzorczego, zatrudnionego w reszcie więzienia.

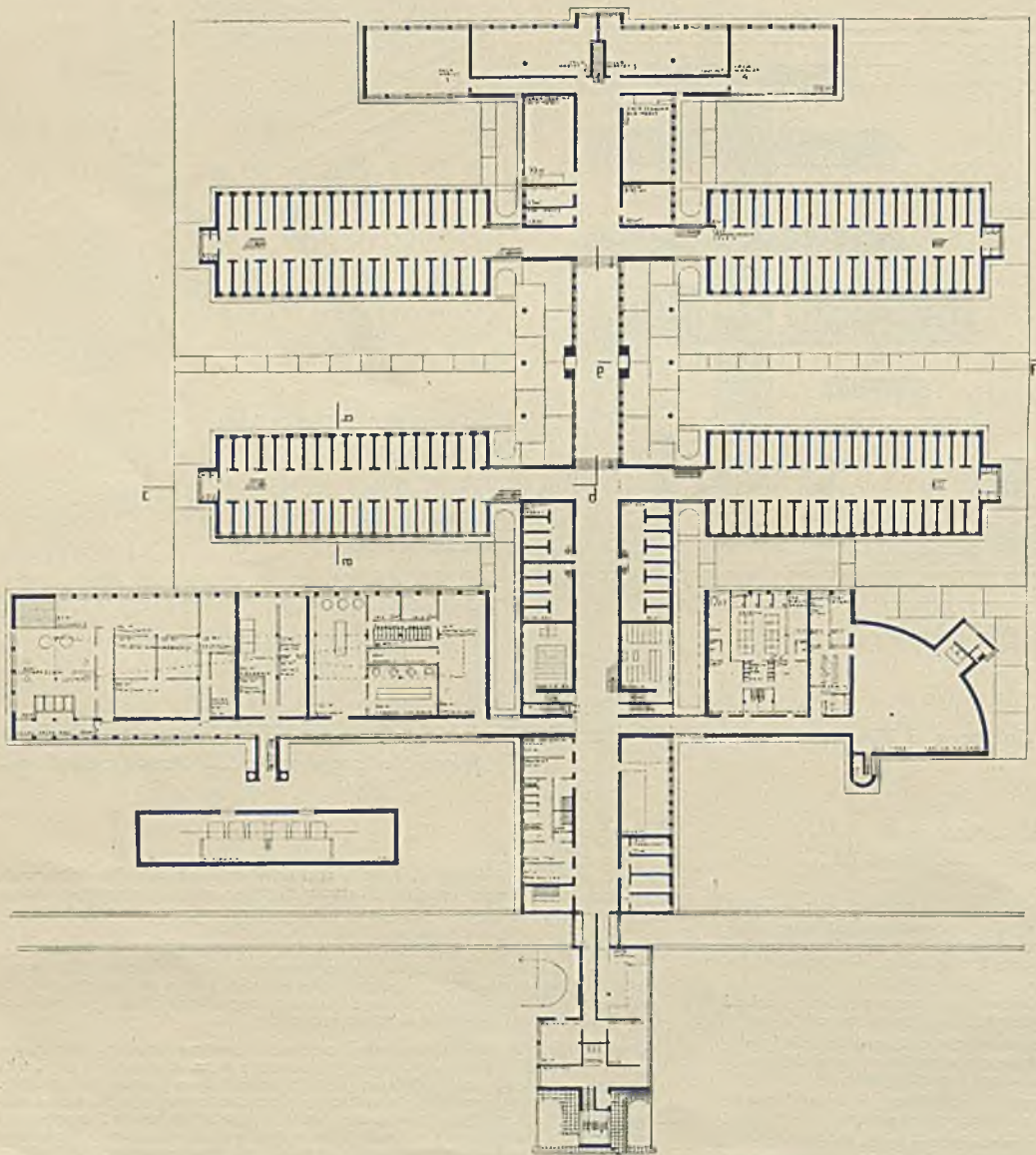
Spadek terenu w kierunku od ulicy do toru kolei wykorzystany dla umieszczenia w dalszej części dolnej kondygnacji korpusu głównego jasnych warsztatów i działu szkolnego (dla mężczyzn). Odpowiednie działy dla kobiet znajdują się pod celami dla kobiet.

Budynki gospodarcze, kąpielisko, gimnastyka, rozplanowane na płaszczyźnie, skupienie pomieszczeń obok siebie bez korytarzy pozwala na właściwy obieg pracy, lub funkcjonowanie zakładu; wynika z tego głębokie trakty, dla których oświetlenie z dwóch stron nie wystarcza, lub wymagałoby znaczniejszej wysokości pomieszczeń, zostają oświetlone światłem górnym.

Konstrukcja. Zasadnicza konstrukcja ceglana; ściany we wnętrzu tynkowane, zewnętrznie—zamiast licowania cegłą prasówką i fugowania zaprawą ze znaczną domieszką cementu—projektuje się obłożenie płytami azbestowo-cementowymi (eternit), w kolorze naturalnym; trwałość tego materiału jest dostatecznie wypróbowana i znana; układanie płyt mniejszych wymiarów (40 × 40 cm) bardzo proste, bezpośrednio na murze ze zwykłej cegły na podkładzie z zaprawy półcementowej. Fugowanie zbędne. Płyty większe przymocowane gwoździami ocynkowanymi. Wykładanie ścian zewnętrznych tym materiałem stosowane u nas w niektórych hangarach dla balonów; w Niemczech również w budownictwie mieszkalnym. Koszt, zwłaszcza przy mniejszych płytach, które są mniejszej grubości, nie wyższy od kosztu fugowania i dodatku za licowanie wraz z różnicą kosztu cegły specjalnej. Zabezpieczenie murów przed wodą atmosferyczną, oraz wygląd budynku daje temu materiałowi przed licowaniem cegłą pierwszeństwo.

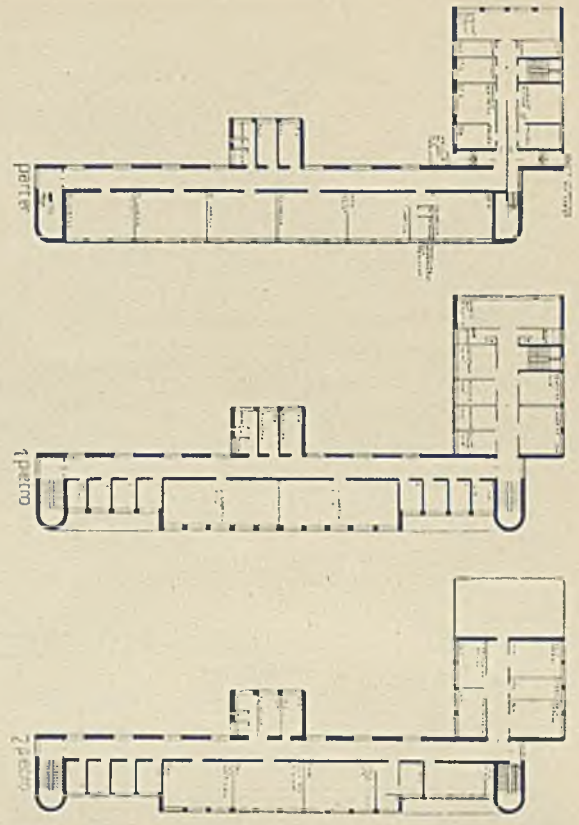
1 : 1000.

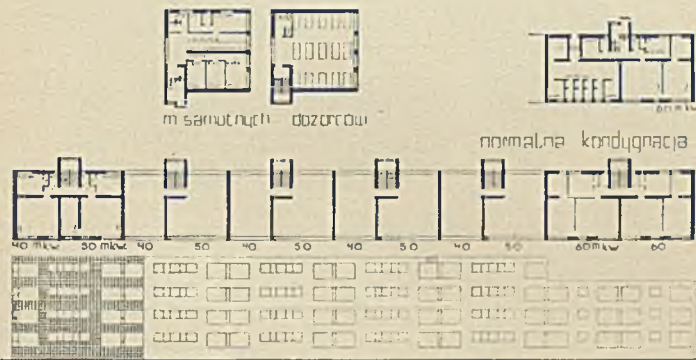
Rzut parteru. 1 : 1000.

39-40. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 16 więzienia karnosądowego w Łodzi. Praca zakupiona.

41—42. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 16 więzienia karno-sledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

Rzuty budynku szpitalnego. 1 : 1000.

Budynek mieszkalny. 1:2500.

Stropy ceglane w mniejszych celach rozpięte od ściany do ściany działowej. W większych między belkami żelaznymi z wykorzystaniem ścian.

Ściany działowe między celami z bloków cementowych, przez co zysk na szybszej budowie, oraz na grubości (przy tej samej wytrzymałości i wartości tłumienia głosu). Ściana ciężka, więc nie podlegająca wibracji. Zastosowanie bloków pustych, których komory powietrzne musiałyby się w pewien sposób mijać, mogłoby dać dalszą oszczędność; wartość akustyczną takich ścian pustakowych należałoby zbadać laboratoryjnie, przez wbudowanie w pomieszczenie badawcze.

Galerje przesklepione między kroksztynowo zapuszczonymi belkami; wykonanie całkowicie z prętów żelaznych, ażurowo, da prawdopodobnie zysk niewspółmierny do znacznego podniesienia się kosztu.

Schody, prowadzące na galerje ażurowe, żelazne, ewentualnie ażurowo wykonane z silnie zbrojonych elementów żelbetowych (gdyby szło o materiał odporny na wysoką temperaturę w razie pożaru).

Górne światło zasadniczo ze szkła — betonu (rotalit), jako dające gwarancję bezpieczeństwa (bez dodatkowego okratowania), nie wymagające dla ciepła podwójnego oszklenia, kosztownego w konserwacji.

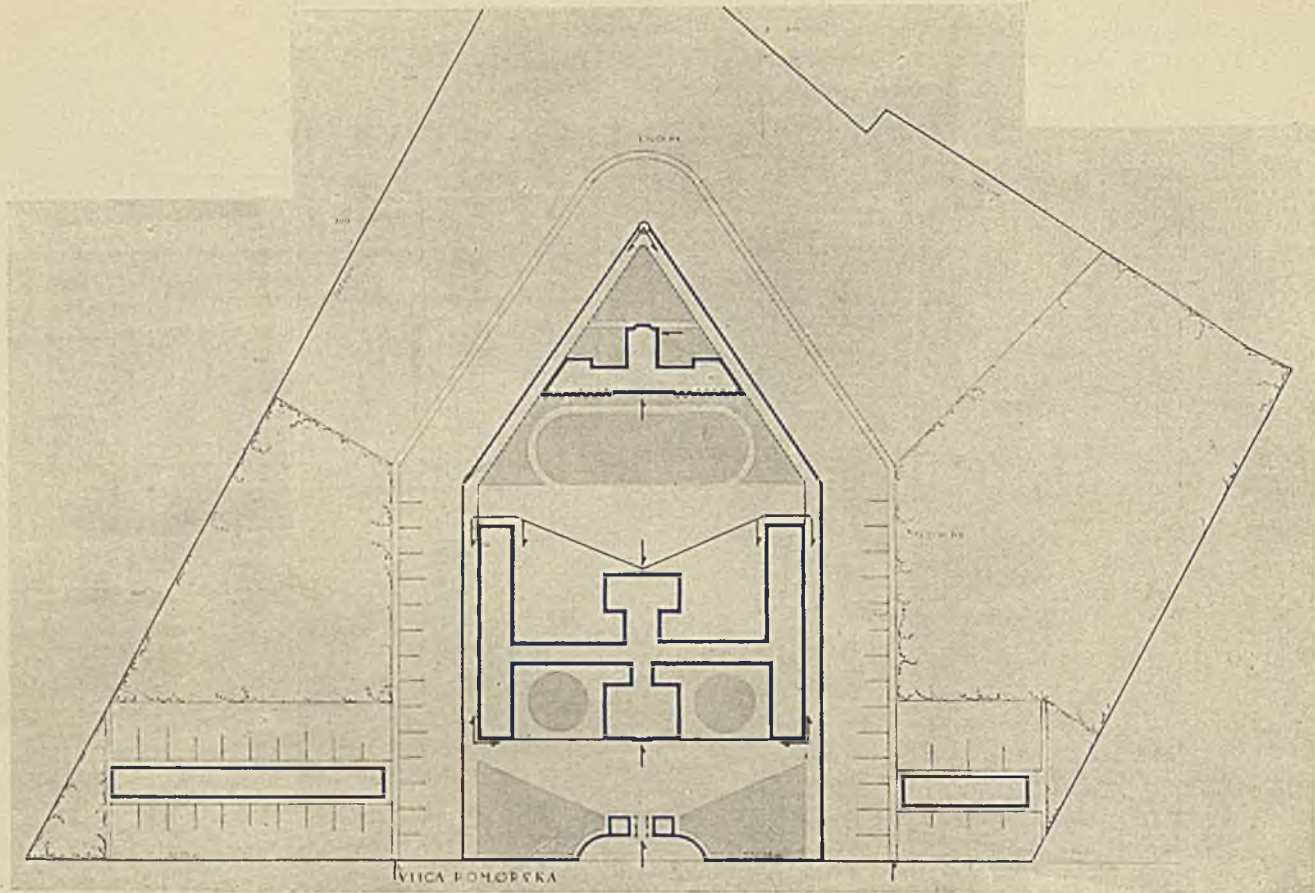
Zestawienie kubatury.

Korpus główny	19 665 m ³
Dział kobiecy, dodatkowo	1 818 „
Skrzydła (więzienia celkowe).	12 117 „
Administracja przed gl. kr.	3 130 „

Warsztaty w suter.	2 160 m ³
Część gospodarcza	4 560 „
Kapielisko, część gimn.	1 368 „
Sala gimn. i kaplica	1 690 „
Żłobek i kotłownia	1 419 „
Mieszkania personelu niższ.	7 740 „
personelu 3-cie piętro	1 869 „
samotnych dozorców	1 210 „
personelu wyższego	3 150 „
Szpital	10 560 „
Razem	72 456 m ³ .

Wysokości pomieszczeń przyjęto dla cel więziennych 3,0 m w świetle, dla szpitala 3,5 m, dla warsztatów, kuchni, pralni, szkoły, kąpieliska 3,70, sali gimnastycznej 6 m, mieszkań 2,50. m.

Wpływ systemu galerjowego na kubaturę, w kierunku jej zwiększenia, jest naturalny, jednak wobec tego, że jest zwiększeniem przestrzeni niepodzielonej, nadto ściany ograniczające występowałyby również przy dwutrakcie, a zachodzi jedynie zwiększenie pozycji dachu i podłogi (bez piwnic, tylko kanały dla instalacji), przeto koszt 1-go metra sześciennego galerjowego korytarza maleje w miarę poszerzania rozstawienia balkonów.

Sytuacja. 1 : 2500.

Opis projektu Nr. 19.

a. **Budynek administracji.** Jednopiętrowy. Na parterze pomieszczenia, ściśle związane z przyjmowaniem i zwalnianiem więźniów; pomieszczenia, które zasadniczo mniej wymagają obcowania z więźniami, dla zmniejszenia powierzchni zabudowania ulokowano na I piętrze.

Z tego samego względu pomieszczenia administracyjne za kratą główną również rozmieszczono w dwóch poziomach.

b. **Dział gospodarczy** nie stanowi budynku oddzielnego, lecz zajmuje niski parter budynku więziennego; umieszczenie go w ten sposób daje możliwość łatwego i szybkiego dostarczenia potrzebnych produktów do kuchni, piekarni, magazynów, warsztatów i t. p.

Dwa dziedzińce od strony północnej, zniwelowane do poziomu -- 1,60 w stosunku do chodnika ulicy umożliwiają bezpośredni dostęp do wszystkich części działu gospodarczego. Trzy dźwigi ciężarowo-osobowe zapewniają należytą komunikację właściwego więzienia z centralnie założonym działem gospodarczym.

c. **Budynek szpitalny**, wyodrębniony w myśl warunków konkursu w osobny pawilon.

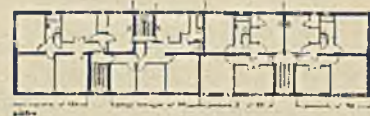
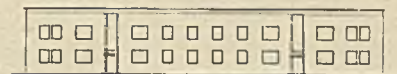
d. **Budynki mieszkalne**, w dwóch blokach: 1. dla personelu starszego i 2. dla personelu młodszego.

Budynki umieszczono równoległe do ulicy w dostatecznym jednak oddaleniu dla możliwości urządzenia ogródków kwiatowych przed mieszkaniami od strony południowej.

Zaprojektowane są w zwartych i prostych blokach, celem otrzymania maksymalnej oszczędności w kubaturze, w stosunku do powierzchni użytkowej mieszkań.

Budynek więzienny.

1. Bloki tak rozplanowane, iż żadna z cel nie posiada okien, skierowanych w stronę ulicy.
2. Bloki równoległe w takiej odległości, iżby porozumiewanie się wzajemne więźniów z okien było niemożliwe.
3. Bloki wytwarzają dziedzińce otwarte, zatem dobrze przewietrzane. Dwa dziedzińce od strony południowej, na znielowanym poziomie chodnika ulicznego, służą do spacerów, jeden dla mężczyzn, drugi dla kobiet; dwa dziedzińce, połączone od strony północnej, służą dla celów gospodarczych.
4. Budynek składa się zasadniczo z dwóch pawilonów: pawilon celkowy (strona zachodnia), pawilon cel zbiorowych (strona wschodnia).
5. W pawilonie cel zbiorowych cały wysoki parter z oddzielną klatką schodową na dziedzińcu spacerowy przeznaczono na oddział kobiecy wraz ze łóżkiem dla niemowląt.
6. Obydwa pawilony są ze sobą połączone budynkiem środkowym, mieszczącym na kilku kondygnacjach pomieszczenia o charakterze ogólnym.
7. Układ poszczególnych pawilonów w kształcie litery T daje możliwość łatwego skontrolowania z jednego miejsca wszystkich trzech korytarzy więziennych w obrębie pawilonu.

Budynek mieszkalny. 1:1000.

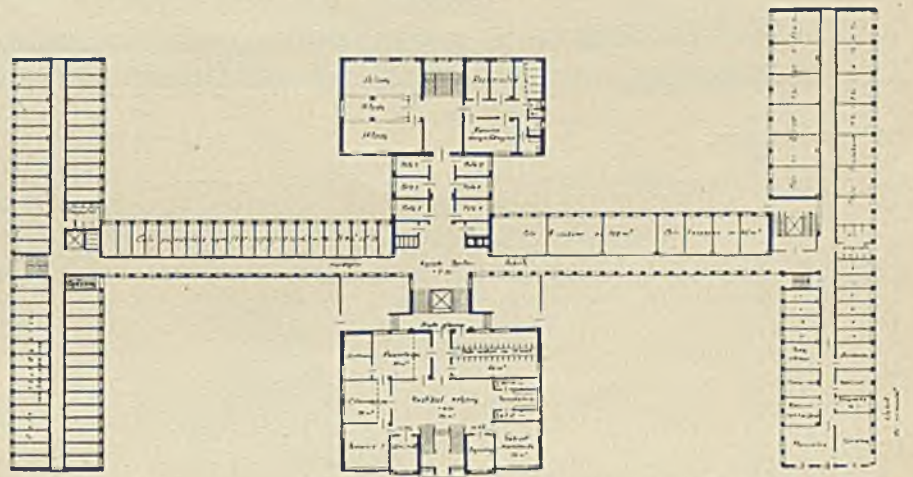
43-44. Arch.: Lucjusz Jan Szperling i Lucjan Łabentowicz (Warszawa). Projekt konkursowy [Nr. 19 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona.

II. Opis konstrukcji i strony technicznej.

Budynek zaprojektowano, jako szkielet żelazobetonowy, w ekonomicznych odstępach słupów, nieprzekraczających 6 metr. Stropy żelazobetonowe, pustakowe lub ceglano-betonowe.

Ścianki działowe z betonu żuźlowego na armaturze żelaznej.

Wszystkie cele zaopatrzone w wentylację wyciągową, prowadzoną w podwójnym stropie korytarzy więziennych do odpowiednich pionów, wskazanych w planach. Poza klozetami, wymaganymi w programie, możnaby cele zaopatrzyć również w umywalnie żelazne, z doprowadzeniem wody w ściśle określonych porach dnia. Ścianę frontową budynku szpitalnego dla najlepszego i racjonalnego oświetlenia są projektowano na szkielecie ze słupków żelaznych. Szklenie podwójne w ramach żelaznych.

Elewacja i rzut wysokiego parteru gmachu więziennego. 1:1000.

Opis projektu Nr. 21.

Idea przewodnią zadania, dążąca do usprawnienia systemu dozoru gmachu, zarówno pod względem zewnętrznym jak i wewnętrznym, została konsekwentnie przeprowadzona, tak w rozwiązaniu sytuacyjnym, jak i w charakterze kompozycyjnym gmachu więziennego.

Zewnętrznie: przez wyodrębnienie pawilonu minimalną stosunkowo ilością muru obwodowego, nad którym w dwóch miejscach, centralnie, zaprojektowano punkty obserwacyjne, z których można obserwować cały teren więzienny oraz szpital. Poza to dla całkowitego izolowania gmachu, poza usytuowaniem go w głębi odpowiednio ukształtowanego terenu, wzdłuż granicy wydzielonego placu, poza przewidzianym obejściem dla straży, zaprojektowano pas drzew świerkowych o szerokości 12 mtr.

Schron dla publiczności umieszczono wraz z dyżurką przy bramie wejściowej, na podwórzu, z dwoma wylotami na obejściu gmachu dla straży więziennej.

Bezpośrednio do podwórza przylega budynek administracyjny, łączący się z częścią administracyjną za główną kratą z głównym podwórzem więziennym, krytym dachem, które znowu połączone jest z częścią gospodarczą jednoczesnym wyjściem do ogrodów więziennych. Budynek gospodarczy został usytuowany centralnie, między pawilonem głównym a szpitalnym, w pobliżu remiz, znajdujących się w pobliżu linii kolejowej obok placu, gdzie projektowane jest założenie na nasypie bocznycej kolejowej z odpowiednią rampą.

Naprzeciw remiz zaprojektowano pawilon ogrodowy, przylegający do części terenu, przeznaczonej pod ogród warzywny.

Szpital usytuowano w przedłużeniu osi korpusu więziennego.

Budynki mieszkalne potraktowano jako oddzielne kompleksy tuż przy ulicy w połączeniu z ogrodami.

Budynek więzienny o założeniu centralnym na kole jako najekonomiczniejszym, posiada zamiast korytarzy—kryte podwórze spacerowe, stanowiące centrum życia całego więzienia.

Sposób zaprojektowanego oświetlenia może być zamieniony na sposób głównie boczne oświetlenia według alternatywy oraz przez powiększenie powierzchni okien od strony podestu równi pochyłej—przez dodatkowe oszklenie dwóch elementów między sąsiednimi filarami oraz przez oświetlenie ściany wzdłuż całej wysokości przeciwległej klatki schodowej, która przewidziana jest jedynie na wypadek pożaru lub t. p., a izolowana od balkonów komunikacyjnych automatycznymi kratami.

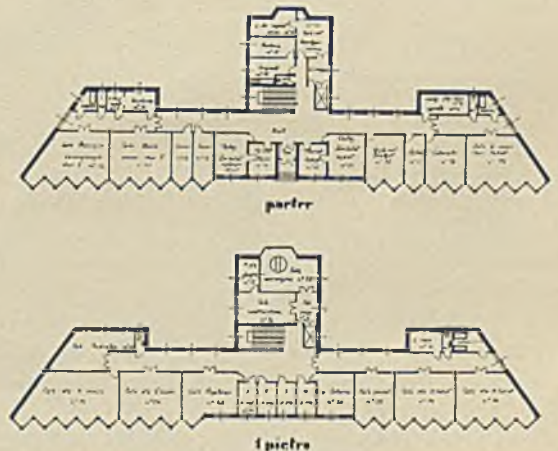
System zaprojektowanego więzienia posiada możliwość łatwego kontrolowania całego gmachu przez stosunkowo mały aparat personalny, a w szczególności przez wartownika ze stanowiskiem na podjum wieży centralnie usytuowanej z dźwięgiem i odpowiednim mechanizmem alarmowym i instalacją reflektorową, zapomocą której śledzić można zachowanie się więźniów wewnątrz cel.

Komunikacja w pawilonie więziennym odbywa się zapomocą równi pochyłej, o konstrukcji żelaznej, łączącej oddzielone kratami żelaznymi balkony komunikacyjne podzielonego na dwie części gmachu z wieżą centralnie założoną o konstrukcji żelaznej, na której, poza równią pochyłą oraz małą klatką schodową dla komunikacji międzypiętrowej dla służby, oparta jest żelazna konstrukcja dachowa. Więzienie kobiece, umieszczone nad budynkiem administracyjnym, połączone jest klatką schodową z podwórzem więziennym oraz z żłobkiem, który poza to jako znajdujący się poza klawurą więzienną, połączony jest klatką schodową z budynkiem administracyjnym.

Na poziomie podwórza więziennego znajdują się pomieszczenia warsztatowe oraz zejście do kąpieliska, jak również bezpośrednie połączenie z kuchnią i pralnią. Kotłownia z przyległościami umieszczona centralnie w połączeniu ze składem opału, znajdującym się pod budynkiem gospodarczym w suterenach, przyczem wykorzystane jest pochylenie terenu.

Konstrukcja żelbetowa gmachu więziennego oraz budynku administracyjnego i gospodarczego zewnętrznie licowana jest czerwonymi klinierem.

Kraty okienne potraktowane są jako element dekoracyjny wzdłuż okien całego budynku administracyjnego oraz między filarami w budynku głównym.

Budynek szpitalny. 1:1000.

45—46. Arch.: Lucjusz Jan Sziperling i Lucjan Łabentowicz (Warszawa). Projekt konkursowy Nr 19 więzienia karnoleśedczego w Łodzi. Praca zakupiona.

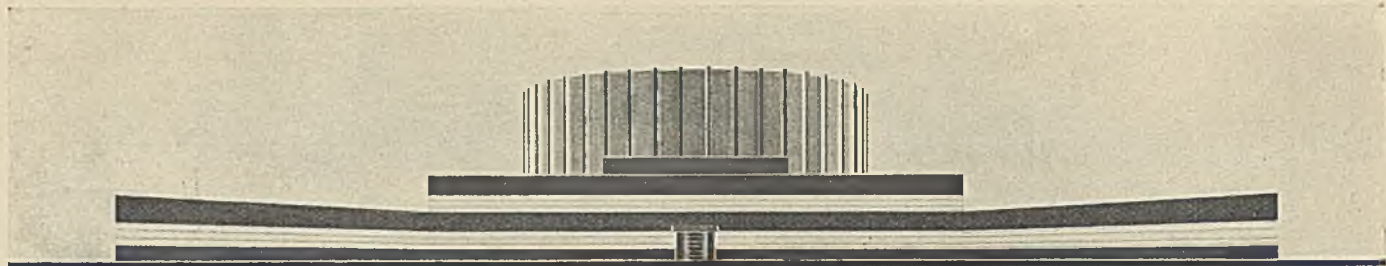
Droga więźnia.

Więzień przywieziony zostaje przyjęty z karetki przez ekspedycję w zamkniętym pomieszczeniu.

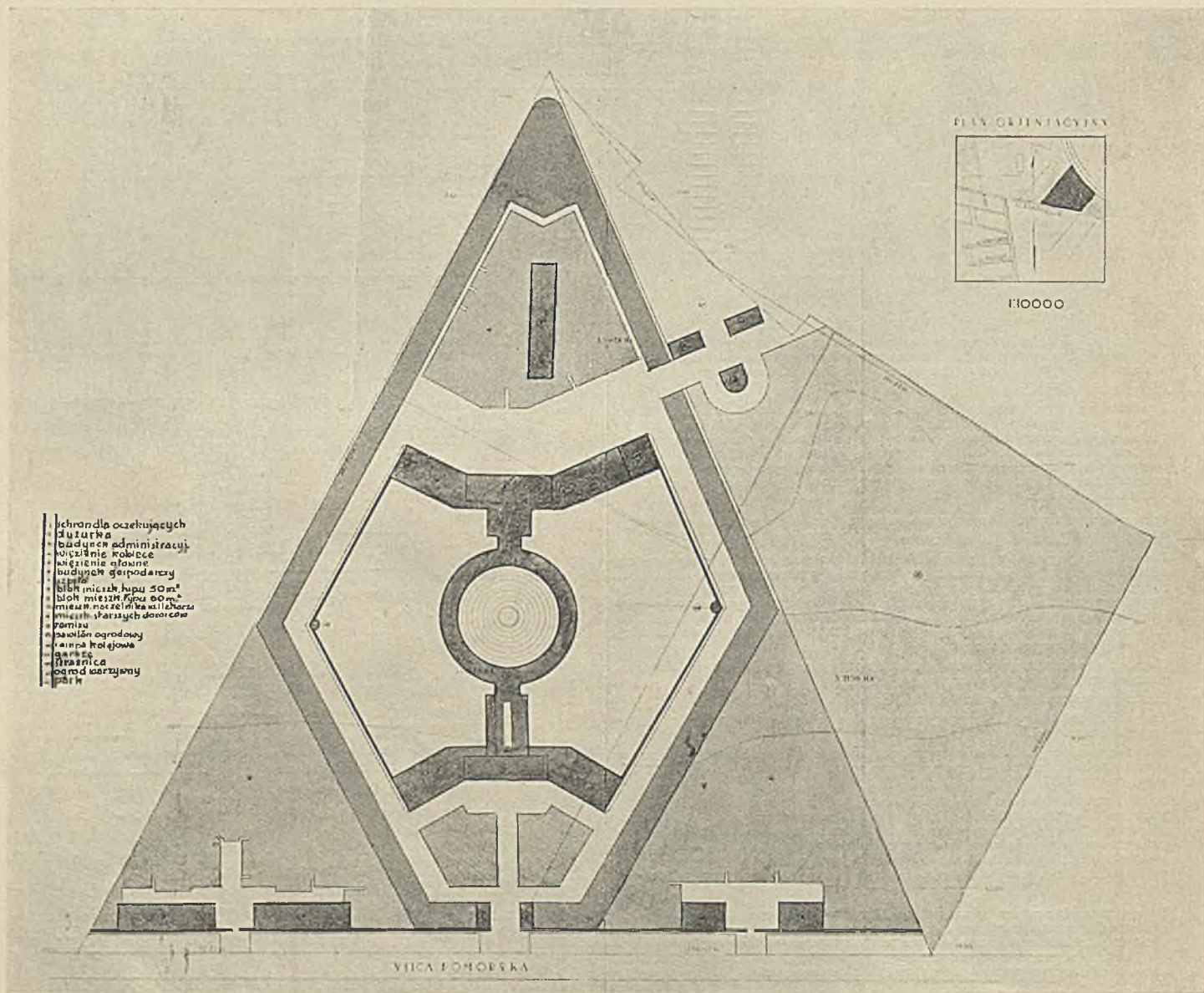
Po załatwieniu spraw rejestracyjnych więzień klatką schodową schodzi do kąpieliska, usytuowanego obok głównego kąpieliska, gdzie po rozebraniu się w rozbiernalni przechodzi przez wanny i natryski do ubieralni, poczem po otrzymaniu czystej bielizny i po zbadaniu przez lekarza odchodzi do wyznaczonej celi więziennej.

Obliczenie kubatury.

Budynek administracyjny	5 760 m ³
Więzienie kobiece	2 345 ..
Żłobek	614 ..
Więzienie	25 146 ..
Kuchnia — budynek gospodarczy	9 946 ..
Budynek szpitalny	9 284 ..
Budynki mieszkalne	12 092 ..
Razem	65 187 m ³
Hala oszklona, powierzchnia	1 250 mtr. ²

Widok_perspektywiczny.

- schronisko oczekujących
- dziesiątki
- budynek administracji
- więzienie kobiece
- więzienie główne
- budynek gospodarczy
- szpital
- blok mieszkalny 50m²
- blok mieszkalny 60m²
- miesz. mieszalnik w. 120m²
- miesz. starszych dozorców
- garaż
- parkin ogrodowy
- klatka holowa
- garaż
- stacja
- ogród kortynowy
- park

PLAN OGNIEMOCYJNY

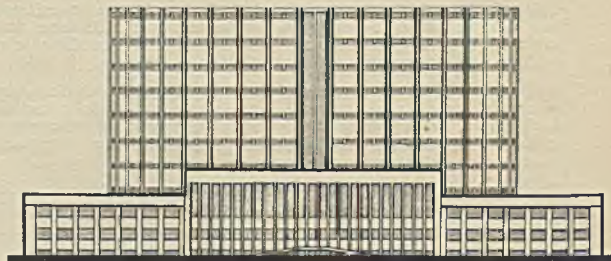

1:10000

ULICA KORNIEWSKA

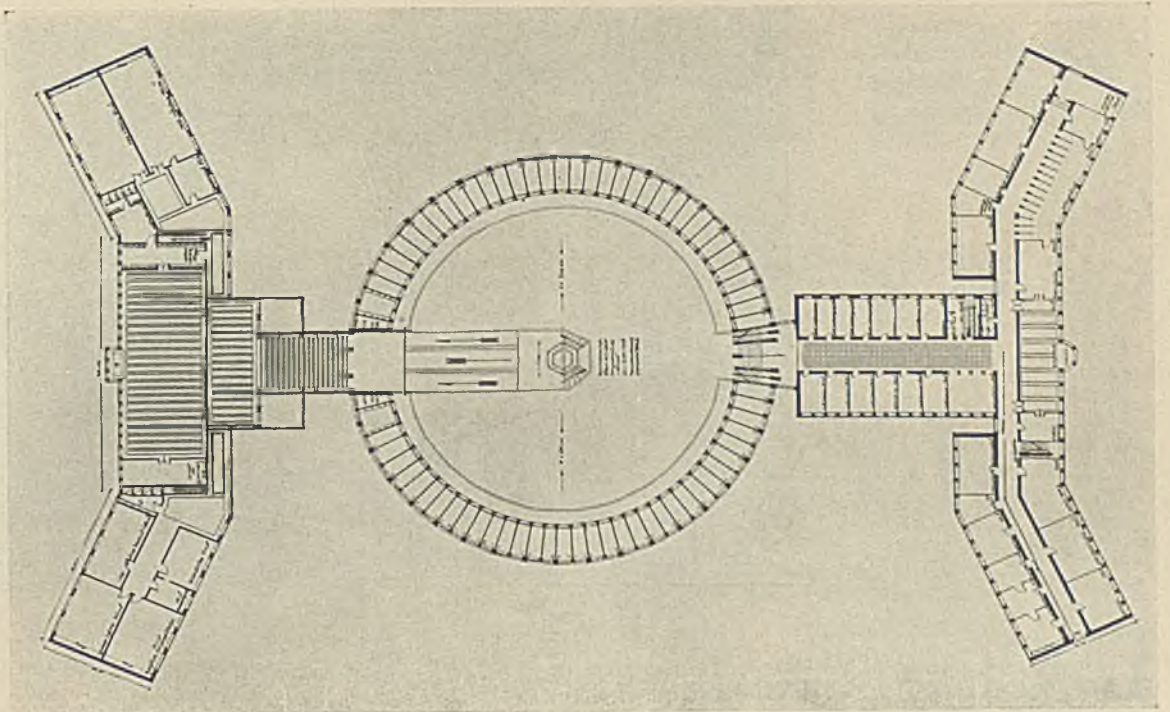
Sytuacja 1 : 2500.

Elewacja północna.

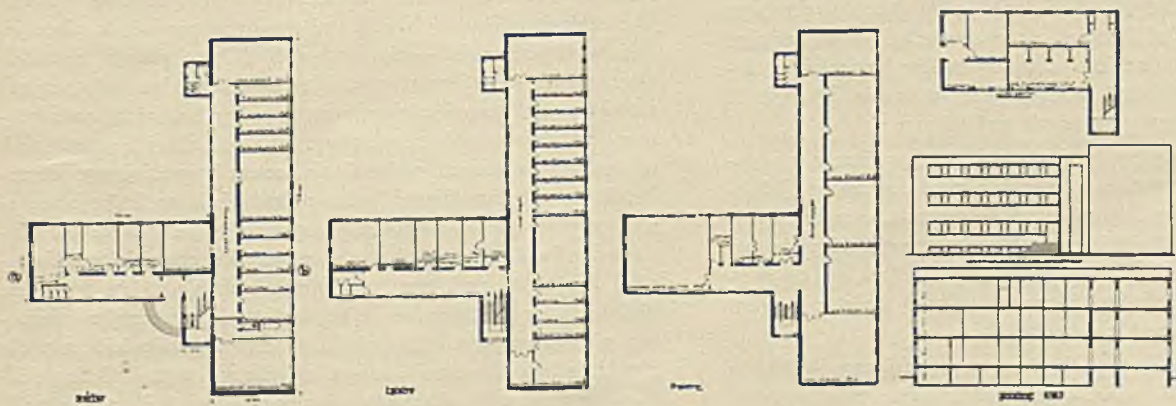
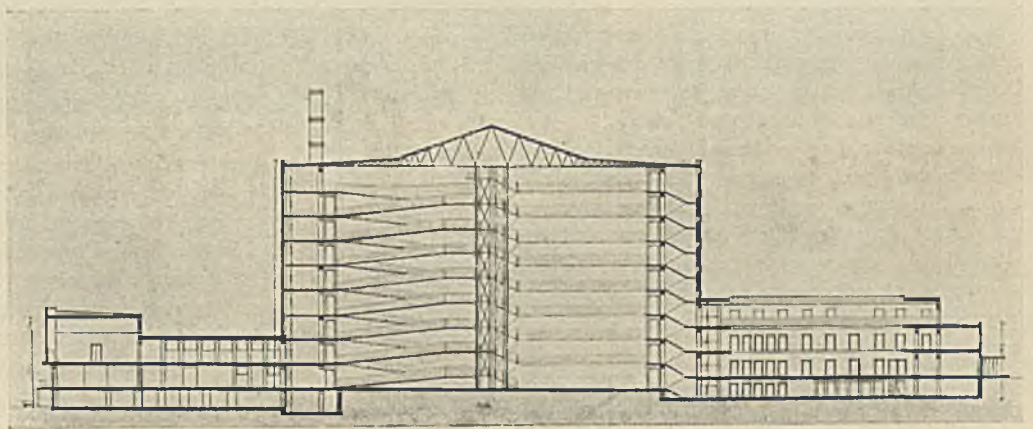
47—49. Arch. Michał Komaniecki (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 21 więzienia karno-śledczego w Łodzi.

Parter wysoki. 1 : 500.

Przekrój podłużny.

Budynek szpitalny.
1 : 500.

50—52. Arch. Michał Komaniński (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 21 więzienia karno-śledczego w Łodzi.

1. Arch.: Maksymiljan Goldberg i Hipolit Rutkowski (Warszawa). Sklep firmy „Primavera” przy ul. Bielańskiej.

STANISŁAW GINWIŁ-PIOTROWSKI

O ARCHITEKTURZE SKLEPOWEJ

Szybki rozrost miast współczesnych, dający się zaobserwować głównie od połowy zeszłego stulecia, staje się powodem ciągłych zmian w charakterze poszczególnych dzielnic miejskich. Dzielnice, dawniej mieszkalne a położone bliżej centrum, stają się czasem częścią składową handlowego śródmieścia.

Równocześnie z tym procesem dokonuje się dostosowywanie dzielnic tych pod względem budowlanym do nowych potrzeb chwili. Dom, zajęty w dolnych kondygnacjach na sklepy, w górnych zaś służący do celów biurowych lub mieszkalnych, staje się typowym dla tych części miast; dom handlowy, jednolity w swym przeznaczeniu, jest ostatecznym wyrazem tej komercjalizacji śródmieścia. Występuje on jednak pojedynczo, nigdzie zaś nie stanowi typu zabudowania.

Architektura historyczna stulecia zeszłego i początków obecnego okazała się czasem niezdołną do spełnienia nowych zadań, jakie stawia rozrost sklepów w miastach dzisiejszych. Szklone podcienia, kolumnady i inne wykręty, używane celem pogodzenia wzrastających coraz bardziej potrzeb handlu i reklamy z „zasadami” form historycznych, przestają być zadawalającym załatwieniem sprawy. Jak niewystarczające były te rozwiązania już w początku obecnego stulecia, najlepiej dowodzi szerokie rozpowszechnienie się w tym czasie różnych witryn, szafek i t. p. wytworów kupieckiej i rzemieślniczej „przemysłowości”, starającej się w miarę sił zaradzić rzeczowym brakiem tego, co tworzyła architektura.

Dopiero ostatnie lata przed wojną a przede wszystkim okres powojenny ze swoim nawrotem do rzeczowości sprowadza w tej dziedzinie zmianę na lepsze. Rozpoczyna się poszukiwanie form właściwszych dla zaspokojenia potrzeb nowoczesnego sklepu w połączeniu z całością architektury domu. Jakie zadania ma do spełnienia dzisiejsza architektura sklepowa?... Dadzą się one w przybliżeniu określić w trzech punktach:

1) Stworzenie najwłaściwszej dla danego towaru formy i wielkości okna wystawowego. W wielu wypadkach zadanie to sprowadza się będzie do możliwie największego wykorzystania danego frontu na okna wystawowe. Nie jest to jednak bynajmniej reguła. W pewnych wypadkach najodpowiedniejszą okaże się forma okna niska

i wydłużona (gdy chodzi o przedmioty drobne, wymagające oglądania zbliska, jak biżuterja, artykuły perfumeryjne, i t. p.), w innych znowu forma wysmukła.

2) Połączenie okien wystawowych, napisów i t. d. w całość architektoniczną, czyniącą zadość wymaganiom reklamy i reprezentacji.

3) Stworzenie właściwego oświetlenia nocnego dla danego sklepu; Fakt koncentrowania się całego wielkiego handlu w dzielnicach centralnych miast, przeważnie całkowicie zabudowanych, sprawia, że dzisiejsza architektura sklepowa rozwija się niemal wyłącznie na tle domów istniejących. Zadania architekta w tej dziedzinie sprowadzają się prawie z reguły do zaspokojenia potrzeb praktycznych sklepu i nadania mu właściwego wyglądu na tle pałacowej architektury domów z przeszłego, lub początku obecnego stulecia.

O ile zadanie ma być rozwiązane w sposób, odpowiadający wymaganiom współczesnym, to prawdziwe zharmonizowanie tych dwóch czynników: istniejącej fasady i projektowanego sklepu okaże się prawie z reguły niemożliwe. Potrzeby rzeczowe zadania zbyt imperatywnie narzucają pewne rozwiązania, nic nie mające wspólnego z tradycjami historycznymi. Dobra fasada sklepu — to dzisiaj najlepsza jego reklama. Żeby zwabić klienta, musi przemawiać do niego językiem współczesnym — musi używać efektów silnych, zdolnych zatrzymać na sobie jego uwagę. W tych warunkach z natury rzeczy ustępstwa dla stanu istniejącego mogą polegać najwyżej na nawiązaniu się do pewnych zasadniczych linii, jak filary i gzymsy, lub też na silniejszym ich podkreśleniu, celem wyraźniejszego odgródzenia się od reszty fasady. Jest to pewne minimum, którego zachowanie wydaje się jednak konieczne, podobnie jak pewne skoordynowanie fasad sklepowych, uszeregowanych obok siebie. Całkowita dowolność pod tym względem, polegająca na zupełnym nieliczeniu się z otoczeniem, mści się fatalnie, stwarzając nieznośny niepokój w wyglądzie ulicy. Możemy to stwierdzić na wielu przykładach w Warszawie, a jest ich niemało także między sklepami nowymi, powstałymi pod auspicjami „inspekcji artystycznej”. Modernizacja fasad sklepowych na zachodzie, szczególnie w Niemczech, przeobraziła całe ulice, nadając im zupełnie inną fizjonomję. Klasycznym przykładem takiej ulicy jest berliński Kurfürstendamm.

2—3. Arch. Stanisław Ginwiłł-Piotrowski (Warszawa). Dom Krakowskiego T-wa. Wzaj. Ubezpieczeń. (Przebudowa).

Roboty budowlane wyk. f-ma „EMES” Maks SEIDENBEUTEL (Warszawa).

Dom Krakowskiego T-wa Wzaj. Ubezpieczeń przed przebudową.

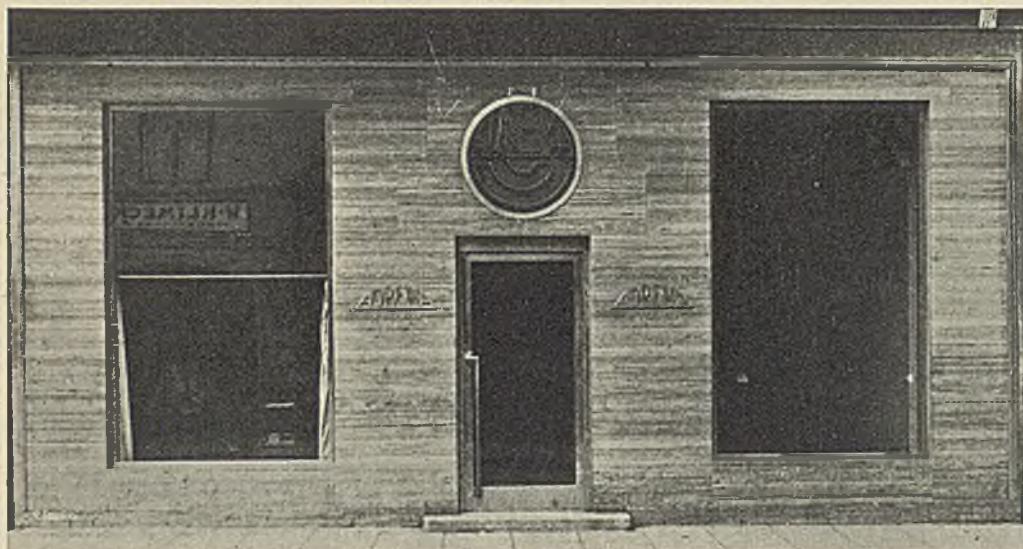
Mimo dodatkowego wrażenia, jakie ulica ta sprawia dzięki dobrej naogół kompozycji fasad sklepowych, szlachetności użytych materiałów oraz dobrze stosowanym efektom świetlnym, — trudno zaprzeczyć, że taka częściowa modernizacja jest tylko połowicznym załatwieniem sprawy, — czemś, co nie bez racji porównywano do damy, ubranej do pasa w modną suknię, powyżej pasa zaś w strój z czasów „fin de siècle”.

Szybki rozwój architektury sklepowej ostatnich lat, wywołany rosnącymi ciągle potrzebami wystawności i reklamy, doprowadził do przeobrażenia się okna wystawowego w halę wystawową. Ta forma wystawy, która w Warszawie nie znalazła jeszcze zastosowania (niektóre miasta polskie, na przykład Katowice, posiadają już takie wystawy), polega na zastąpieniu okna wystawowego dużą oszkloną wnęką. W tylnej ścianie tej wnęki znajduje się przeważnie wejście do sklepu, środek jej zajmuje rodzaj dużej szklonej witryny. W ten sposób, zamiast jednego okna wystawowego, służą celom wystawowym trzy okna, umieszczone w trzech ścianach wnęki oraz środkowa witryna. Rozwiązanie takie jest szczególnie dogodne, gdy sklep rozłożony jest na dwóch lub więcej kondygnacjach. Parter wówczas bywa zajęty całkowicie na halę wystawową i klatkę schodową, sprzedaż zaś odbywa się na górnych kondygnacjach.

Jeśli chodzi o architekturę sklepów warszawskich, to można ją krótko określić: znaczna większość sklepów w Warszawie nie czyni zadość najprymitywniejszym wymaganiom estetyki i nowoczesnej techniki. To jest też jedną z ważnych przyczyn, dla których ulice warszawskie, nawet tak zwane „reprezentacyjne”, stoją znacznie niżej pod względem wyglądu nietylko od ulic każdego większego miasta zachodnio europejskiego, ale także wielu miast polskich, jak np. Poznania, Katowic a nawet po części Lwowa i Krakowa. O ile

zrozumieliśmy ten stan na tle zaniedbanych stosunków prawno-budowlanych, panujących w Warszawie za czasów rosyjskich, o tyle dziwnym wydaje się, że kilkanaście lat, dzielących nas od owych czasów, tak mały wpływ wywarło na poprawę tej sprawy. Fakt ten szczególnie jest rażącym, gdy zestawimy go z postępem, jaki w tym samym czasie zrobiły na tem polu inne miasta zachodnio i środkowo-europejskie. Jako przykład może tu posłużyć Praga Czeska. Kto znał to miasto przed wojną, a dzisiaj znajdzie się na takich ulicach jak „Prikope” lub „Wacławskie Wamesti”, ze zdziwieniem stwierdzi olbrzymią zmianę, jaka w wyglądzie tych ulic dokonała się w ostatnich czasach. Miasto, które zawsze zachwycało zabytkami architektury i wspaniałym położeniem, szczególnie swoich dzielnic nadbrzeżnych, w dzielnicach handlowych robiło przed wojną wrażenie prowincjonalne: czegoś w rodzaju większego Krakowa. Dziś dzielnice te pod względem wyglądu nie ustępują zupełnie centrom handlowych wielkich stolic europejskich.

W Warszawie, podobnie jak w innych miastach polskich, ruch budowlany w latach powojennych ogranicza się niemal wyłącznie do krańców miasta. Śródmieście pozostaje niezmienione w swoich przestarzałych nieregularnych formach, wykazujących wszystkie smutne następstwa długoletniego budowania „jak kto chce”. Jeśli przysłowiowym stał się fakt naszego „wleczenia się w ogonie zachodu”, to tutaj, niestety, stwierdzić trzeba, że dystans między nami i zachodem, jak dotąd, stale się zwiększa. Gdzie leży przyczyna tego niewesołego objawu? Sądzę, że należy jej szukać przede wszystkim w istniejących u nas warunkach prawnych, wyjątkowo niekorzystnych dla jakiegokolwiek akcji budowlanej w śródmieściu, a tem samem dla sanacji stosunków tutaj panujących. Działa tu przede wszystkim ustawa o ochronie lokatorów, która w dzisiejszej swojej

4. Arch. Edward Seidenbeutel (W-wa). Sklep firmy „Adrema“ przy ul. Niecałej w Warszawie.

formie, obejmującej bezterminowo wszystkie bez wyjątku lokale mieszkalne, a także sklepy, jest w swoim rodzaju jedyną w Europie i staje się nieprzewycięzoną przeszkodą, o którą rozbijają się wszelkie zamiary budowlane w centrum miasta, jak tego zresztą dowodzą liczne przykłady z lat ostatnich. Szersze omawianie spraw tych wykracza poza ramy tego artykułu; jeżeli o nich wspominać, to dlatego, że sama ta ustawa jest jedną z przyczyn braku postępu w wyglądzie zewnętrznym ogółu sklepów warszawskich. Właściciel sklepu, dzięki chroniącej go ustawie lokatorskiej, uniezależniony jest całkowicie od gospodarza domu; ten więc, o ile ma nawet w tym kierunku dobre chęci, lub ... nakaz remontu, nie jest w możności spowodować, by szpeczące witryny były usuwane, by poszczególne sklepy były doprowadzone do właściwej jednolitej formy i t. p. Wszystko to jest zależne jedynie od dobrej woli i indywidualnych gustów w poszczególnych właścicieli sklepów. Tu zaś mamy do czynienia przeważnie z zupełnym brakiem wszelkiego zrozumienia dla potrzeb choćby prymitywnej estetyki, czy też postępu w tej dziedzinie. U kupca warszawskiego dbałość o zewnętrzny wygląd sklepu ogranicza się do pomalowania raz do roku części przylega-

jącej do niego fasady na „ulubiony kolor”. Pozatem kupiectwo nasze nie posiada zrozumienia dla siły atrakcyjnej, jaką stanowi dobrze prezentująca się fasada sklepowa, ludzie zaś, którzy zwracają się w takich sprawach do architektów, należą do zupełnych wyjątków. Temu też chyba przypisać należy, że wiele pierwszorzędnych firm warszawskich posiada w śródmieściu sklepy, jakie w stolicach zachodnich znaleźć można jedynie na zapadłych przedmieściach. W tych warunkach jedynym czynnikiem, mogącym skutecznie wpłynąć na szybszą poprawę tych stosunków, byłaby odpowiednia akcja władz. Tu jednak na przeszkodzie znowu staje brak odpowiednich podstaw prawnych, które dawałyby władzom możliwość stopniowego likwidowania niewłaściwości stanu dotychczasowego, czy też chociażby przestrzegania, by poszczególne sklepy były w należytych stanie utrzymane. Działanie nadzoru budowlanego ograniczać się musi z konieczności jedynie do sklepów nowopowstających, cały zaś ów odziedziczony po dawniejszych czasach spadek tandetnych witryn, blaszanych szyldów, prowincjonalnych kramów, brudnych obstrzępionych „markiz”, jarmarcznych straganów i t. p. długo jeszcze ciążyć będzie na wyglądzie Warszawy,

5. Dom na rogu ulic Złotej i Marszałkowskiej. Dlaczego ustawa o ochronie lokatorów paraliżuje ruch budowlany w śródmieściu? Oto przykład: w tym miejscu stanąć miał reprezentacyjny gmach T-wa. Ubezpiecz. „Generali”. Budowa nie doszła do skutku, gdyż „odszkodowania”, których żądali lokatorzy, dochodziły do miliona złotych.

6. Tak do dziś dnia wygląda ogół sklepów w „reprezentacyjnej dzielnicy” w Warszawie.

nadając mu pewien posmak wschodni, mało dla nas pochlebny a jeszcze mniej przyjemny.

Fakt powstawania tu i ówdzie fasad sklepowych, wykonanych w szlachetnym materiale i architektonicznie skomponowanych, niekiedy bez zarzutu, nie ratuje sytuacji. Są to fragmenty, które w ogólnym wyglądzie ulic nie grają większej roli, giną bowiem na tle ogólnej szpetoty.

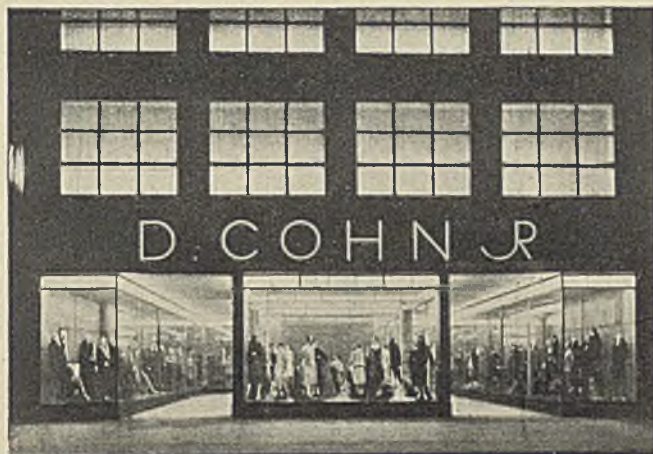
Ustawa budowlana z 16.II 1928 r. przekazała uregulowanie szczegółowe sprawy wystaw sklepowych, szyldów i t. p. magistratom, drogą przepisów miejscowych. Tu więc jest droga, na której dałoby się niewątpliwie dużo zrobić w kierunku szybszej naprawy stosunków, panujących na tem polu w Warszawie. Niestety, w ciągu trzech lat, które dzielą nas od chwili wejścia w życie wspomnianej ustawy, „odnośne władze” nie zdobyły się na opracowanie takich przepisów.

8. Arch. O. R. Salvisberg. Magazyn w Berlinie.

7. Arch. Bruno Paul (Berlin). Magazyn w Berlinie (Kurfürstendamm).

9. Arch. Karl Wilhelm Ochs (Frankfurt). Parter domu handlowego w Frankfurcie n/M.

KRONIKA

KOMUNIKATY Z. S. A. P.

Do Stowarzyszeń Z. S. A. P.

Uznając za konieczne stale informowanie Kolegów o pracach i opinji Rady Związku Stowarzyszeń Architektów Polskich w stosunku do zagadnień bieżących, Rada Z. S. A. P. zdecydowała wejść w porozumienie z Redakcją miesięcznika „Architektura i Budownictwo” celem zapewnienia sobie stałego miejsca w piśmie, niezależnie od treści całego numeru.

Miesięcznik „Architektura i Budownictwo” o charakterze kroniki architektonicznej, uniezależniony od rozbieżnych kierunków w architekturze współczesnej, uważała Rada za najodpowiedniejszy do wyżej wspomnianego celu.

Sprawozdawcze Kwartalne Posiedzenie Rady Z. S. A. P.

W dniu 6 października r. b. o godz. 17-ej, w lokalu Związku ul. Filtrowa 83, odbędzie się Kwartalne Sprawozdawcze Posiedzenie Rady Z. S. A. P. z udziałem Stowarzyszeń Związkowych. Zebrania Kwartalne Rady mają charakter informacyjny i dyskusyjny.

Lipcowe zebranie miesięczne SAPu.

W dniu 21-ym lipca b. r. odbyło się 53-e zebranie miesięczne członków SAPu, na którym kol. Lech Niemojewski zreferował przebieg i wyniki konkursu ścisłego na gmach „T-wa Robur” w Warszawie. Odczyty kol. J. Stefanowicza (o konstrukcjach wodoszczelnych)

i Leonarda Tomaszewskiego (architektura nowej Litwy) zostały odłożone do zebrania wrześniowego. Kolega Schwarzenberg-Czerny zapoznał zebranych z interesującym artykułem arch. Ernesta Maya w czasopiśmie „Das neue Frankfurt”, na temat wielkich założeń architektonicznych w Rosji Sowieckiej. Kol. Filipowicz, sekretarz delegacji SAPu na Zjazd Delegatów Z. S. A. P., zreferował pokrótce przebieg Zjazdu.

Komisja Sądowa SAPu.

Na posiedzeniu dnia 28 lipca b. r. Komisja Sądowa Stowarzyszenia ukonstytuowała się, jak następuje:

Przewodniczący: kol. Roman Piotrowski,

Członkowie: kol. kol. Stanisław Filipkowski, Piotr Kwiek, Jerzy Poznański, Aleksander Więckowski,

Zastępcy: kol. kol. Stanisław Marzyński, Lech Niemojewski, Lucyna Nowak-Białostocka, Jerzy Pankowski, Bohdan Pniewski.

Komisja Naukowa SAPu.

Na posiedzeniu dnia 23 lipca b. r., w myśl przyjętego regulaminu Komisji Naukowej („N”), Zarząd SAPu zatwierdził jej Zarząd w osobach kolegów: Stefanowicza (prezesa „N”), Filipowicza, Goldberga, Niemojewskiego i Pniewskiego. W najbliższym czasie zostaną powołane sekcje (referaty), w których będzie się rozwijała działalność „N”. Zgłoszenia Kolegów do współpracy przyjmuje sekretariat SAPu.

Nowi członkowie.

Na 46-em posiedzeniu Komisji Balotującej w dniu 30-ym lipca b. r. zostali przyjęci do SAPu koledzy: Berlinerblau Tadeusz, Buyko Jan, Danilewiczówna Aldona, Dreszer Jerzy, Dworzański Zdzisław, Gawalkiewiczówna Stanisława, Jabłoński Czesław, Juraniec-Jurawicz Adam, Kubasiewiczówna Wanda, Miączyński Ksawery, Piaśnik Franciszek, Przeciechowska Mirosława, Wolski Jerzy. Deklaracje arch. Henryka Barucha i arch. Henryka Stankiewicza Komisja Balotująca postanowiła odroczyć do ponownego rozpatrzenia na następnym posiedzeniu.

Na 203-em posiedzeniu Zarządu w dniu 3 b. m. został przyjęty w poczet stałych gości Stowarzyszenia kol. Kazimierz Bibersztejn-Białkowski.

Rysunki do odbioru.

Wszyscy Koledzy, posiadający dotychczas swe rysunki na przechowaniu w lokalu SAPu, są proszeni o bezzwłoczne ich odebranie, ponieważ — wskutek wilgoci — ulegają zniszczeniu.

Ferje letnie.

W sierpniu sekretariat SAPu był nieczynny.

Nieznane adresy.

Koledzy, którym znane są adresy wymienionych niżej członków SAPu, są proszeni o zakomunikowanie ich sekretariatowi:

Malinowski Józef, Mołdawski Bolesław, Tyski Jerzy, Kłopotowski Bohdan i Szwer Witold.

Roczniki SAPu (po 5 zł. za egz.), **Racjonalizacja Robót Budowlanych** Rodego (po 16 zł. za egz.) i **Regulamin Konkursów architektonicznych** (po 50 gr.) są do nabycia w Sekretarjacie SAPu.

STYPENDJUM IM. Ś. P. WŁADYSŁAWA FRĄCKIEWICZA

Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie ogłasza niniejszem, że w styczniu 1932 roku wypłacone będą 2 stypendja im. ś. p. Władysława Frąckiewicza po 1.200 zł. każde, dla młodych architektów. Celem tego stypendjum jest ułatwienie młodym

architektom studjów artystycznych w kraju i zagranicą, uprzywilejowanie badania ruchu i postępu architektury, oraz danie możności wykonania dzieł poważnych, wymagających obok zdolności również nakładu pracy i zasobów pieniężnych.

O stypendjum ubiegać się mogą młodzi artyści, poświęcający się wyłącznie architekturze, mający nie więcej, jak lat 33, narodowości polskiej, religii rzymsko-katolickiej, ewangelicko-augsburskiej lub ewangelicko-reformowanej, bez względu na miejsce zamieszkania, z wyjątkiem jednak studjujących jeszcze w zakładach naukowych.

Kandydaci do stypendjum winni nadesłać przed dniem 1 listopada r. b. pod adresem Komitetu Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych, Warszawa, pl. Małachowskiego 3, podanie, do którego należy dołączyć: a) metrykę urodzenia, b) dowody, dotyczące studjów architektonicznych w jednym z wyższych zakładów naukowych krajowych lub zagranicznych, c) curriculum vitae ze wskazaniem osobistych prac i świadectwami architektów, pod których kierunkiem kandydat pracował po ukończeniu studjów, d) rysunki, ewentualnie fotografie prac, wykonanych bądź w projektach, bądź w naturze. Oceny prac w celu wyboru stypendysty dokona Komitet Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych oraz doproszeni architekci pp. prof. Marjan Lalewicz, Franciszek Lilpop i prof. Oskar Sosnowski. Rozstrzygnięcie przyznania stypendjum nastąpi najpóźniej 15-go stycznia 1932 r.

Nadesłane jako załączniki do podań rysunki lub fotografie oraz dokumenty powinny być odebrane w ciągu miesiąca od daty rozstrzygnięcia sprawy przyznania stypendjum.

SPROSTOWANIE

W opisie kina Majestic, zam. w n-rze 7-ym, nie zaznaczono, że sala tego kina wyklejona jest obiciami Tekko, poczekalnie zaś — obiciami Salubra, dającymi się myć i zachowującymi swoją pierwotną świeżość. Zaznaczyć również należy, że w gmachu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Ośw. Publ. szereg pokoi wyklejono obiciami Tekko.

PIERWSZA WYSTAWA BETONOWA

Komitet Organizacyjny I Polskiego Zjazdu Żelbetników przystąpił do zorganizowania pierwszej w Polsce, a nawet w Europie, Wystawy Betonowej, mającej ukazać w sposób dydaktyczny i handlowy wszystkich gałęzi rodzimego przemysłu, związane ze stosowaniem cementu, względnie betonu.

Ponieważ obecny kryzys gospodarczy nie pozwoliłby większej ilości firm wziąć udziału w Wystawie, stoiska będą przydzielane poszczególnym firmom zupełnie bezpłatnie, co gwarantuje zgóry całkowite powodzenie Wystawy.

Wystawa ta odbędzie się w dniach od 21—23.XI włącznie w hali wystawowej przy ul. Bagatela 3 w Warszawie.

Program wystawy betonowej obejmuje: 1—produkcję cementu; 2—badanie cementu; 3—kruszywa; 4—badanie betonu; 5—nauczanie o betonie; 6—działalność Związku Fabryk Cementu; 7—wyroby betonowe; 8—betony specjalne; 9—beton szlachetny; 10—narzędzia do betonu; 11—narzędzia do betonu szlachetnego; 12—narzędzia do żelaza i deskowania; 13—maszyny do betonu; 14—elementy budowlane; 15—materiały pomocnicze; 16—przedsiębiorstwa i biura konstrukcyjne budowli żelbetonowych.

SPECJALNY ZESZYT „ARCHITEKTURY I BUDOWNICWA”

W związku ze Zjazdem Żelbetników i Wystawą Betonową w Warszawie wydany będzie specjalny zeszyt „Architektury i Budownictwa”, poświęcony zagadnieniom architektury żelbetonowej w najszerszym zakresie.

LE CORBUSIER O SALUBRZE

„KLAWIATURA BARW“

„Dla życia ludzkiego kolory są
tak samo niezbędne, jak ogień
i woda“

FERNAND LÉGER.

Salubra — to farba olejna, sprzedawana w rulonach.

Należy stosować Salubrę t. zw. „farbę mechaniczną”, by uniknąć konieczności malowania ścian i sufitów potrójną warstwą farby wśród zgiełku wykańczanej budowy.

Salubra jest wykonana na silnym, trwałym, elastycznym, a jednocześnie odpornym podkładzie barwami delikatnymi, czystość których została wypróbowana.

Salubra jest niezmienna i daje się myć.

Salubra dopomaga architektom, którzy są przeważnie zdani na łaskę malarzy, i usuwa trudności przy wyborze kolorów i odcieni, zapewniając dzięki idealnej proporcji mieszanki oleju i farby, jednolity ton malowania.

Od tej chwili wybór kolorów i odcieni nie będzie się odbywał podczas zgiełku i rwetu budowy. Dzięki „olejnej farbie w rulonach” wybór ten będzie pewny i ściśle zgodny z próbkami.

W naturze każdego człowieka leży reagowanie na barwy. Każdy człowiek szuka tej lub innej harmonii, gdyż tego potrzebuje jego wewnętrzna istota. Chodzi jedynie o to, by każdy mógł samego siebie rozpoznać w barwach.

Oto powód zastosowania „klawiatury barw”.

Zawiera ona 43 odcienie. Mógłbym przyjąć ich znacznie więcej. Dla przeprowadzenia tej selekcji, stanąłem na gruncie architektury, po uprzednim przekonaniu się, że moje osobiste upodobania są zgodne z upodobaniem przeciętnego człowieka, który od początku świata, niezależnie od rasy i kultury, ciąży ku wielobarwności, okazując w ten sposób radość życia.

Dwa załączone do kolekcji Salubra tablice barw pozwalają na dokonanie ścisłego wyboru, przez wyodrębnienie dwu, albo trzech odcieni na dwóch rodzajach podkładów.

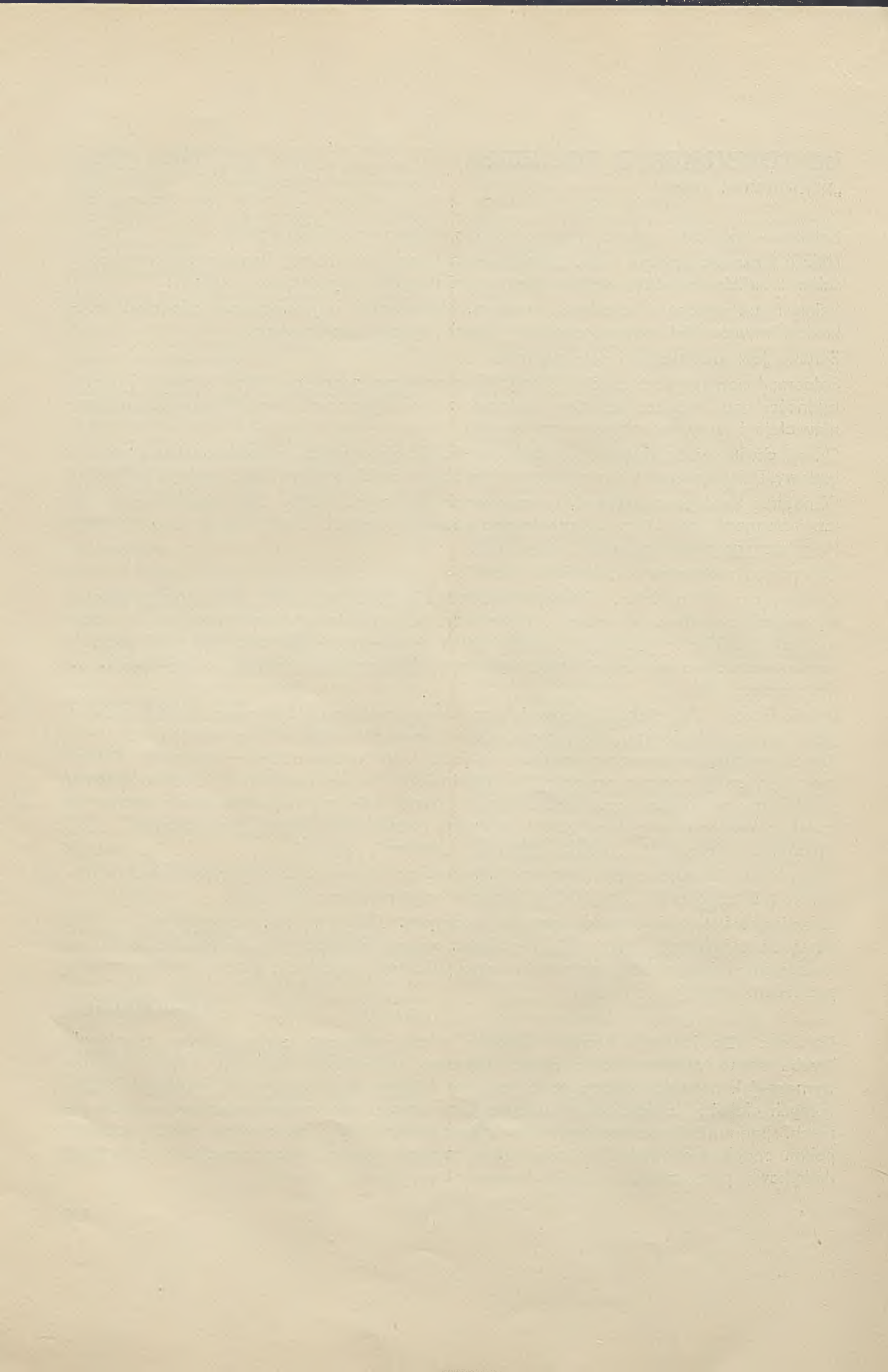
Przeciwstawiając sobie wzory, rozkłada się jeden kolor na dwa odcienie zasadnicze. Tablice barw zawierają odcienie wyłącznie architektoniczne, w zastosowaniu do ścian o gatunku specjalnym: są to paski prostopadłe różnych plansz. To mi się wydaje tak ważne, że nadałem każdemu z tych połączeń barwnych nazwę, która określa jego gatunek i przeznaczenie: „przestrzeń”, „niebo”, „aksamit”, „ściana”, „piasek”.

Trzy plansze dodatkowe „pokratkowane” stanowią połączenia bardziej przypadkowe. Tu należy szukać porządku. Znajdzie się tu poprostu interesujące zestawienie.

„Klawiatura kolorów” pobudza osobistą inicjatywę. Zdaje mi się, że może się ona stać narzędziem dokładnej i wydajnej pracy, która pozwoli na racjonalne wprowadzenie do nowoczesnych mieszkań ściśle architektonicznej polichromji, zgodnej z naturą i wewnętrznymi potrzebami każdego człowieka.

LE CORBUSIER

Uwaga: Do Zbioru „Komplet Wzorów” jest dołączona serja wzorów „rzucików”. Trzeba na to zwrócić baczną uwagę, ponieważ używalność niektórych z tych rzucików wymaga jak największej ostrożności; są one bowiem przeznaczone do wywołania szczególnych efektów na ścianach, w miejscach, na których oko rzadko spoczywa, t. j. na sufitach, podmurówkach, drzwiach i t. d. Zastosowanie tych wzorów na całych ścianach pokoju mogłoby prowadzić do ogromnego znużenia wzroku. Wzory „rzucików” są fantazją dodatkową, pomocniczą.

PRZEMYSŁ BUDOWLANY I TECHNICZNY

<p>Adrema Maszyny Warszawa</p> <p>Towarzystwo Sprzedaży Maszyn „ADREMA“ Sp. z ogr. odp. Warszawa Niecała 8. Tel. 215-10</p>	<p>Warszawa Atelier Artystyczno-dekoracyjne</p> <p>Atelier Artystyczno-Dekoracyjne ZOFJI RACZYŃSKIEJ Warszawa, Emilji Plater 10 tel. 758-75</p>
<p>Architektura Wnętrz Warszawa</p> <p>„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY- WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA Warszawa, ul. Czerniakowska 203. Tel. 444-82 i 485-83</p>	<p>Warszawa Atelier Fotograficzne</p> <p>Fot. Techniczno Budowlany A. SITKOWSKI Warszawa, ul. Szpitalna 12, Telefon 202-60 Wykonywa wszelkie zdjęcia fotogr. w zakresie budownictwa</p>
<p>Armatury elektryczne Warszawa</p> <p>BRACIA BORKOWSCY Zakłady Elektrotechniczne — Spółka Akcyjna Warszawa, Jerozolimska Nr. 6 telef. 642-79, 684-66, 642-98.</p>	<p>Warszawa Betoniarki</p> <p>RZEWUSKI i S-ka Spółka Akcyjna Warszawa, ul. Ordynacka 7. Tel. 628-17 i 10.28-95.</p>
<p>Fabryka Armatur i Odlewnia Metali GWIŹDZIŃSKI i S-ka Warszawa, Chocimska 9. Tel. 604-57.</p>	<p>Warszawa Betonowe wyroby</p> <p>Fabryka Wyrobów Betonowych i Mozaikowych K. GAGATNICKI, S. MODELSKI i B. SŁOMCZYŃSKI Warszawa, Sienna 94. Telefon 605-95. SCHODY, POSADZKI, RURY, BASENY I T. P.</p>
<p>„A. MARCINIĄK” SPÓŁKA AKCYJNA WARSAWA Zarząd i Fabr., Wronia 23, tel. 795-08, 792-02 wzorownia, Złota 49, tel. 260-76, 206-06</p>	<p>Warszawa Betonowe wyroby</p> <p>Wytwórnia Wyrobów Betonowych „GOŁKÓW” HENRYK GOŁOGOWSKI Warszawa, Al. Jerozolimskie 21, tel. 219-74.</p>
<p>Artystyczny Przemysł Warszawa</p> <p>„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY- WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA Warszawa, ul. Czerniakowska 203. Tel. 444-82 i 485-83</p>	<p>Warszawa Betonowe wyroby</p> <p>Fabryka Wyrobów Mozaikowo-Betonowych B. KOREWA i S-ka Warszawa, Syreny 7 (Dom własny). Tel. 631-75 (Zał. 1870 r.)</p>
<p>Asfalty Katowice</p> <p>„TERMAK” Towarzystwo Budowy Dróg Smolowcowych Sp. z o. o. Katowice Ks. Damrota 10 tel. 12-53 i 30-53</p>	<p>Warszawa Betonowe wyroby</p> <p>EDMUND SZMIDT WYTWÓRNIA WYROBÓW BETONOWYCH I KSYLOLITOWYCH Warszawa, ul. Grójecka 56. Tel. 328-39.</p>
<p>Przedsiębiorstwo Robót Asfaltowych i Krycia Dachów FRANCISZEK ŚWIEŻY Lwów, ul. Na Błonie 50.</p>	<p>Warszawa Bitumina</p> <p>„ORŁOROG” dawniej ORŁOWSKI, ROGOWICZ i S-ka, Sp. z o. o. Warszawa, Królewska 8, Tel. 701-23 i 747-78. Wyłącznie wytwórcy Bituminy do krycia dachów i izolacji.</p>
<p>Bezparafinowe Asfalty Krajowe i Zagraniczne „FELZYTYN I TROCAL” Sp. Przem.-Handl. z ogr. odp. Warszawa, Marszałkowska 86, tel. 318-48.</p>	<p>Bydgoszcz Biura Architektoniczne</p> <p>EDMUND PITAK — Architekt-budowniczy Bydgoszcz, ul. Zduny 18. Tel. 353. Biuro Architektoniczne i Przedsiębiorstwo Budowlane</p>
<p> SHELL</p> <p>POLSKA FABRYKA EKSTRAK- TÓW GARBARSKICH, SP. AKC. WYDZIAŁ SHELL WARSAWA, SMOCZA 43 TEL. 319-51, 123-57, 224-28</p> <p>Wyłączna sprzedaż asfaltów naj- wyższych gatunków do budowy dróg i bruków, do fabrykacji mastyksów, papy dachowej, izolacji i t. p. marki: MEKSFALT I SPRAMEKS</p>	<p>Częstochowa</p> <p>Biuro Architektoniczno-Budowlane Inż. Arch. B. STOKOŁOWSKI Częstochowa, Puławskiego 4, Tel. 4-29</p>
<p> TRINIDAD LAKE ASPHALT</p> <p>STANISŁAW COHN Warszawa, Senatorska 36, tel. 641-61, 641-62, adr. teleg. „Stakon”</p> <p>Wyłączna sprzedaż na Polskę asfaltu rodzimego TRINIDAD EPURÉ</p>	<p>Lwów</p> <p>Inż. KAZIMIERZ TEODOROWICZ Architekt Lwów, Gołuchowskich 1. Tel. 1-44</p> <p>Lwów</p> <p>Inż. arch. BRONISŁAW WIKTOR Lwów, ul. 22 Stycznia 5, Tel. 77-30.</p> <p>Sosnowiec</p> <p>Biuro Architektoniczne W. FILIPCZYŃSKI Sosnowiec, Wiejska 8, Tel. 21</p>

Biura Architektoniczne

Tarnów

Biuro Architektoniczne i Budowlane
Inż. Arch. EDWARDA OKONIA
Tarnów, Przeznica Chyszowskiej 1:6, I p. Telefon Nr. 236

Biura Inżynierskie

Warszawa

BIURO INŻYNIERSKIE STUDJÓW DLA PRZEMYSŁU
SP. z O. O.
Warszawa, Miodowa 3, Tel. 799-01.
Budownictwo Przemysłowe, Konstrukcje Żelazne,
BETONOWE, ŻELBETOWE I DREWNIANE
Urbanistyka plany pomiarowe, regulacyjne, wo-
dociągowo-kanalizacyjne i gospodarka miejska
Oczyszczanie wód ściekowych. Ekspertyzy i porady techniczne.
„BIP TECHNICO” gwarantuje racjonalność koncepcji, dąży
do obniżenia kosztów własnych i nie zajmuje się żadnymi dostawami!

Biura Techniczne

Warszawa

Biuro Techniczno-Budowlane
HENRYK ŁASZCZEWSKI
Ząbki pod Warszawą, dom własny

Blachy Cynkowe

Warszawa

BLACHA CYNKOWA POCYNKOWANA
D./H. A. GEPNER
Warszawa, Grzybowska 27. Tel 690-25 i 655-25

Blacha żelazna cynkowana

Będzin

POLSKIE ZAKŁADY PRZEMYSŁU CYNKOWEGO
Spółka Akcyjna w Będzinie

Warszawa

CYNKOWNIA WARSZAWSKA
(właśc. Inż. T. Rapacki i Z. Święcicki)
Warszawa, Boduena 3 Tel. 442-62, 652-77 i 652-07

Blacharskie Zakłady

Warszawa

DACHY

Kryjemy i reperujemy dachy blachą, dachówką, papą, eterni-
tem, gontem. Dajemy dogodne warunki. Wykonujemy roboty
i na prowincji. Polskie Zakłady Blacharskie „DACH”.
Al. Jerozolimskie 65, tel. 232-77.

Egz. od 1888 Zakład Blacharski Egz. od 1888
ROMUALD DĄBROWSKI i Syn
Warszawa Bednarska 23 Tel. 328-82

ZAKŁADY BLACHARSKIE „GRYFF”
Właśc. Aleksander Jurewicz
Warszawa Piękna 30 Tel. 835-56

B-cia KIERZKOWSCY
Warszawa, Pańska 3. Tel. 249-64
Wykonują wszelkie roboty, w zakresie blacharstwa wchodzące

Zakład Blacharsko-Architektoniczny
WŁADYSŁAWA MICHAŁSKIEGO
Warszawa, Solec 68, Biuro: Solec 77, Tel. 209-84

FELIKS SMOCZYŃSKI
Przedsiębiorstwo Robót Blacharskich i Krycia Dachów
Warszawa, Solec 20. Telefon 913-99. Warsztat: Mostowa 9.
Ornamenta budowlane, oraz galanteria blaszana.

Budowlane Materjały

Katowice

ROBERT STREIT
Hurtownia Materjałów Budowlanych
Katowice Mickiewicza 19 Tel. 21-92 i 22-92

Warszawa

Budowlane okucia

Fabryka Okuć Budowlanych i Odlewnia Metali
Inż. K. DOBROWOLSKI i S-ka Sp. z o. o.
Warszawa-Praga Krowia 6/8 Tel. 10-04-79

Fabryka Okuć Budowlanych
BRACIA LUBERT Sp. Akc.
Warszawa, Złota 34, Tel. 647-35 i 690-10

Będzin

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materjały

Przedsiębiorstwo Budowlane
GUSTAW WEINZIEHER
Będzin Małachowskiego 31 Telefon 4-41

Brześć n/B

Inżynierowie St. Nowosielski i Fr. Pacześniak
Przedsiębiorstwo Budowy — Sp. z o. o.
Brześć n/Bugiem ul. Piotrowska 30 Tel. 211
Częstochowa

Przedsiębiorstwo Budowlane
J. MOCZYGBA
Częstochowa, Kościuszki 7, tel. 6-88

Przedsiębiorstwo Budowlane
STANISŁAW WIDUCHOWSKI
Częstochowa, Kościuszki 26 tel. 709

Gdynia

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materjały

N. KALINOWSKI i SYN
Przedsiębiorstwo Budowlane Sp. z o. o.
Gdynia, Skwer Kościuszki, Tel. 1829. Gdańsk, Langgarten 79, Tel. 2578

Gdynia

Inż. K. KRZYŻANOWSKI i S-ka
Przedsiębiorstwo Budowlane
ul. Świętojańska Tel. 11-25

Przedsiębiorstwo Budowlane
NOWOSIELSKI BAZYLI
Gdynia — ul. Portowa

Przedsiębiorstwo Budowlane
F. SKĄPSKI i S-ka Inżynierowie — Sp. Akc.
Gdynia, ul. Portowa

Katowice

IGNACY GRÜNFELD
BIURO ARCHITEKTONICZNE I BUDOWLANE
Cegielnia i Fabryka wyr. Ceramicznych. — Stolarska Budowl. i Meblowa
KATOWICE, Karbowa. Telefon 28 i 21.

T. WAWRZIK budowniczy
Katowice Jagiellońska 36 Tel. 24-11

Kielce

Przedsiębiorstwo Budowlane
LEOPOLD GRIMM
Kielce ul. Lipowa 16a Telefon 418

Przedsiębiorstwo Budowlane
JERZY SASKI
Kielce ul. Sienkiewicza 57 Telefon 490

Kraków

Przed. Budowlane STANISŁAWA DUDZIAKA
w Krakowie, Mały Rynek 7, Tel. 157-30
Wykonuje roboty murarskie i odnawianie fasad frontowych

DYPLOMOWANI ARCHITEKCI
Inż. Stanisław Filipkiewicz i inż. Juliusz Kolarzowski
Kraków Rynek Gł. 6 Tel. 46-86

Przedsiębiorstwo Budowy i Robót Żelbetowych
JÓZEF KACZMARCZYK Budowniczy
Kraków, Rynek Gł. 34. Telefon 42-32.

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Kraków

INŻ. STEFAN POLAŃSKI
Autoryzowany inż. cywilny, konc. budowniczy
Zaprzyśnięty biegły sądowy
Kraków, ul. Wielopole 15. Telefon 0085.

Przedsiębiorstwo Budowlane
Inż. EUGENJUSZ RONKA i S-ka
Kraków, Starowiślna 32. Tel. 112-58.

Arch. Stanisław Turek-Kryłoszański
BIURO BUDOWLANE
Kraków, Plac Jabłonowskich 5.

Przedsiębiorstwo dla Budowli Żelbetowych
E. UDEŃSKI i S-ka
Kraków, Al. Słowackiego 60, tel. 12-68.

Lublin

Biuro Budowlane, Kanalizacyjne, Centr. Ogrzew. i Handl.
„ARCHITEKT”
Sp. z ogr. odp. w Lublinie, Zamojska 4, tel. 2-47.

Lwów

Inż. WAWRZYNIEC DAJCZAK
Autoryz. Inż. Architektury i Bud.
Lwów Długosza 7. Tel. 36-10

Inż. Arch. KALIKST KRZYŻANOWSKI
Lwów, Kochanowskiego 38. Tel. 7-01.

STEFAN PISARSKI i KAZIMIERZ SŁABICKI
Przedsiębiorstwo Budowlane
Lwów Ul. Chorążczyzna 11a

PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT INŻYNIERSKO-ARCHITEKTON.
Inż. WŁAD. SZCZEK rządowo uwoważ. do pro-
wadzenia robót budowlan.
LWÓW, NOWY-SWIAT 20

WŁADYSŁAW SZPETMAN
Architekt — Budowniczy
Lwów Klonowicza 12 Tel. 48-22.

Architekt
PIOTR TARNAWIECKI
Lwów, Hetmana Tarnowskiego 26. Tel. 42-03.

Łódź

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
„KONSTRUKTOR”
Spółka z ograniczoną odpow.
Łódź, Al. Kościuszki Nr. 1. Telefon 60-28.

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych
CH. I. TYLLER Spadkobiercy
Łódź, Tramwajowa 11. Tel. 1.14-79.

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych i Kanalizacyjnych
I. TYLLER
Łódź, Trębacka 18. Tel. 1.62-09 i 1.71-38.

Łuck

Inżynier Architekt
KAZIMIERZ JANICKI
Łuck, ul. Matejki 16. Tel. 296.

Pabjanice

Przedsiębiorca Budowlany
JÓZEF STANO
Pabjanice, ul. Moniuszki 29. Tel. 2-21

Poznań

Przedsiębiorstwo Budowlane i Fabryka Obróbki Drzewa
BAKOWSKI i SMOLIBOWSKI
Poznań, ul. Niska 32. Tel. 6074.

Poznań

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

BOLESŁAW DANECKI Arch. Bud.
Przedsiębiorstwo Robót Budowlano-Inżynierskich
Poznań, Brama Dębińska, tel. 58-83 i 70-27.

M. HOFFMANN i S-ka
Przedsiębiorstwo robót naziemnych, podziemnych i żelbetowych
Fabryka Wyróbów Cementowych
Poznań, Górna Wilda 134a.

J. KLATKIEWICZ
Budowniczy
Poznań, ul. Sieroca 3/4. Telefon 32-81

Przedsięb. robót budowl.-inż. i Fabryka wyróbów drzewnych
CZESŁAW LEITGEBER architekt
Poznań Naramowicka 25 Telefon 50-81

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych
LUDWIK MICHAŁSKI Budowniczy
Poznań, Waly Kazimierza Wielkiego 11, tel. 28-97

EDMUND RYCHLIŃSKI
Budowniczy
Poznań ul. Skryta 7 Telefon 64-84

WŁADYSŁAW SZMYT ARCHITEKT-
BUDOWNICZY
Przedsiębiorstwo robót budowlano-inżynierskich
Poznań, ul. Prusa 19. Telefon 6897.

STANISŁAW SZULCZEWSKI
Budowniczy
Poznań, ul. Bóżnicza 14, Telefon 10-68.

STANISŁAW TRAWCZYŃSKI Budowniczy
Żelbetony, własne kafary 1000 — 1850 — 2000 kg.
Specjalność: słupy oświetleniowe żelbetowe.
Poznań, Sw. Jerzego 7/13, tel. 10-08.

WŁADYSŁAW URBANIAK budown.
Przedsięb. Robót Inżynierskich. Tartak parowy. Fabr. wyrob. z drzewa
Poznań, Droga Dębińska 10, tel. 33-54.

Sosnowiec

A. JĘDRZEJEWSKI
Przedsiębiorstwo Robót Budowl. i Komunikac. Sp. z o. o.
Sosnowiec ul. Piłsudskiego 28 Tel. 8-70

Przedsiębiorstwo Budowlane
LUFT i S-ka
Sosnowiec ul. Jasna 8

BOGDAN MISSIR PRZEDSIĘBIOR BUDOWLANE
DLA ROB. POD I NADZIEMNYCH, BETONOW. i ŻELBETOWYCH
SOSNOWIEC, DĘBLIŃSKA 7. TEL. 1-33 i 13-52.

Stanisławów

Przedsiębiorstwo Budowlane
M. HRYCAK
Stanisławów, ul. Gołuchowskiego 77.

Inż. KRAUSZ i S-ka PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWY
i BIURA TECHNICZNO-HANDL.
STANISŁAWÓW, 3-GO MAJA 1, TELEFON 80.

Przedsiębiorstwo Budowlane
Inż. FERDYNAND PETELEŃZ
Stanisławów, ul. Słowackiego 30.

Tarnopol

Przedsiębiorstwo budowlane
WILHELM SCHACHTER i MAKSYMILIAN SCHAFKOPF Archit.
Tarnopol, Piłsudskiego 18, Telefon 178 i 158.

Tomaszów Mazowiecki

TECHNICUM
Biuro Przemysłowo-Budowlane Inż. STANISŁAW CEDROŃSKI
Tomaszów Mazowiecki, ul. Antoniego Nr 1, tel 161.

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Toruń

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
Inż. J. DRECKI
Toruń Rynek Staromiejski 20 Telefon 801
Warszawa

Pierwsza w Kraju Fabryka Gipsu p. f. „ALABASTER”
Założona w roku 1873.
właściciel Inż. BRONISŁAW PLEBINSKI
Warszawa, ul. Czerniakowska 156 (dom własny) tel. 613-40

Biuro Inżynieryjno-Budowlane
F. BOBROWSKI i B. SŁUBICKI
Warszawa ul. Rakowiecka 9 tel. 8-94-18

„B U D E X”
Budowlano-Eksportowa Sp. Akc.
Warszawa. Krak. Przedm. 9 Tel. 723-47 i 425-18

Towarzystwo Przemysłowo-Budowlane
„BUDOPOL” Sp. z ogr. odp.
Dyrekcja — Warszawa, Królewska 43, tel. 631-41 i 631-64

Biuro Techniczno-Budowlane **St. F. CRETTE**
WARSZAWA. Obozowa 35. Tel. 687-26.

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryj. i Budowlanych
WŁADYSŁAW CZARNOCKI i S-ka
Warszawa, Wilanowska 1 róg Solca. Telefon 664-15

Biuro Inż.-Bud. A. CZEŹOWSKI i E. STRUG Inżynierowie
Warszawa, Bracka 6 m. 14
Budowa miejskiej Szkoły Rękodzielniczej, róg Narbuta i Kazimierzow-
skiej. Tel. 865-19.

BIURO BUDOWLANE
T. CZOSNOWSKI i S-ka
Istnieje od 1805 roku

Warszawa. ul. Ceglana 5, Tel. Zarządu 605-82, Biura 605-80.

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
A D O L F D Y B I C Z Inżynier Budowniczy
WARSZAWA, TARGOWA 84. Telefon 10-04-51
Projekty, Plany, Ekspertyzy

TOWARZYSTWO PARCELACYJNO-BUDOWLANE
DYNASY Sp. Akc.
Warszawa, Plac Marszałka Piłsudskiego 8, tel. 799-20

Przedsiębiorstwo Budowlane
K. FELTNER i W. RYCZYWOLSKI
Warszawa, Mokotowska 7, Tel. 849-90 i 822-77

MAKSYMILJAN GARSTECKI Budowniczy
Poznań, Droga Dębińska 3.
Biuro w Warszawie, Wierzbowa 6, Tel. 295-61

GÓRNOŚLĄSKIE TOWARZYSTWO AKCYJNE
DLA BUDOWLI PRZEMYSŁOWYCH
Ekspozytura w Warszawie, ul. Złota 21, Telefon 755-75

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN GRAJEWSKI
Warszawa Leszczyńska 7 Tel. 787-24

Przedsiębiorstwo Budowlane
E. GRUCA i A. K. SŁAPCZYŃSKI
Warszawa Dolna 21-a Telefon 833-47

Przedsiębiorstwo Budowlane **Aleksander GUTT**
Warszawa, Aleja Szustra 30, tel. 871-88.

Towarzystwo Inż.-Budowlane „TRAWERS”
HACIEWICZ i SERWIŃSKI—Inż. Sp. Film.
Warszawa, Piękna 22. Tel. 879-76, 868-69, 446-06.

Przemysł Techniczno-Budowlany „HA — GE”
Właściciel HERMAN GERKOWICZ
Warszawa, Sienna 4, (dom własny) Tel. 524-07 i 238-54

Warszawa

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Przedsiębiorstwo Inżynieryjno-budowlane
N. H. HRYCKIEWICZ
Warszawa Kujawska 3 Tel. 533-00

PAWEŁ HOLC i S-ka
SP. Z OGR. ODP.
Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno - Budowlanych
Centrala Warszawa, Karolkowa 8, tel. 279-30
Oddział Łódź, 6 sierpnia 88, tel. 102-36.

Przedsiębiorstwo Przemysłowo-Budowlane
JÓZEF JAWORSKI i S-ka
Warszawa, ul. Fabryczna Nr. 28, tel. 795-03.

Krajowe Towarzystwo Budowlane
„KATEBE” Sp. z ogr. odp.
Warszawa, Sienkiewicza 3, Telefon 420-01, 420-02 i 256-10

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN KĘDZIERSKI
Warszawa, Nowy Świat 41. Tel. 643-78.

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych
EDWARD KLEIN
Warszawa, Jerozolimska 19, telefon 260-60

Biuro Inżynierskie
Dr. CZESŁAW KŁOŚ
Warszawa-Włochy, Inżynierska 10. Tel. 271-01.

Przedsiębiorstwo robót budowlanych i kanalizacyjno-
wodociągowych

A. KLEIBER i W. JEŹEWSKI
Warszawa, Ordynacka 8. Telefon 698-11 i 542-70

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych
Inż. F. KOPKOWICZ
Warszawa, Jasna 22, m. 10. Telefon 281-95

Przedsiębiorstwo Budowlane
JAN KRĘCKI
Warszawa, ul. Emilji Plater 19, Tel. 702-33

T. R. B. Towarzystwo Robót Budowlanych
Inż. BOGUSŁAW LENCKI i S-ka
Warszawa, ul. Miodowa 21, Tel. 664-11.

Towarzystwo Akcyjne Zakładów Przemysłowo-Budowlanych
FR. MARTENS i AD. DAAB
Warszawa, ul. Wiejska Nr. 9. Telefon 655-84

Przedsiębiorstwo Techniczno-Budowlane
F. MAZURKIEWICZ
Warszawa, ul. Złota 76. Telefon 632-98.

Biuro Budowlane
STEFAN NIEDBALSKI
Warszawa, Marszałkowska 15-a. tel. 885-77

NOWOCZESNE PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
Warszawa Sp. z ogr. odp.
Leszno 77 Tel. 513-68.

Przedsiębiorstwo Budowlane
STEFAN PACHOWSKI
Warszawa ul. Czerwonego Krzyża 21/23 Tel. 205-74

Biuro Przemysłowo-Budowlane
S. PRONASZKO i R. SOBIESZEK
Warszawa, Ś-to Krzyska 25, tel. 426-72, 426-74

Przedsiębiorstwo Budowlane
WŁ. REJMAN
Warszawa, Elektoralna 7, Tel. 503-56

•Biuro Techniczno-Budowlane
B. ROGACZEWSKI i S. T. SZULAKIEWICZ
Warszawa, Biuro: Nowy-Świat 34, Tel. 768-84
Fabryka: Szczęśliwice Stadjon, tel. 768-94.

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materjały

Warszawa

Inż. JANUSZ RYMKIEWICZ

B u d o w n i c z y

Warszawa, Wiejska 14. Tel. 212-44

Przedsiębiorstwo Budowlane

A. i R. RZECZKOWSCY

Biuro Zarządu: Warszawa, Zajęcza 8. Telefon 674-85

HENRYK SERKOWSKI

Przedsięb. Robót Budowl. i Obmurowania Kotłów
Warszawa, Nowy Świat 27, Tel. 670-40

Przedsiębiorstwo Budowlane

Inż. arch. SAMUEL SINGER

Warszawa, Koszykowa 79. Telefon 518-83

Przedsiębiorstwo Budowlane

WŁADYSŁAW SKORACZEWSKI i S-ka

Warszawa, Aleje Jerozolimskie 21. Tel. 718-13

STANISŁAW SKWIERCZYŃSKI

Przedsiębiorstwo Budowlane

Warszawa, Przemysłowa 27.

Przedsiębiorstwo Budowlane

FR. SOKOŁOWSKI

Warszawa, Bracka 23, Telef. 658-36. Fabryka: Kaliska 11. Tel. 542-97

Przedsiębiorstwo Robót Inżynieryjno-Budowlanych

H. SOSONKO i W. WOJCIECHOWSKI Inżynierowie

Warszawa, Krucza 8, tel. 881-84.

TOWARZYSTWO BUDOWLANE Sp. Akc.

Inż. K. STRONCZYŃSKI, R. CZARNOTA-BOJARSKI i S-ka
Warszawa, Marszałkowska 17, Tel. 8.49.73, 8.23.45 i 8.53.44

J. SZCZEPAŃSKI

Przedsiębiorstwo Budowlane

Warszawa, Spokojna 11, m.40.

Inż. STANISŁAW SZCZEPAŃSKI

Przedsiębiorstwo Robót Budowlanych

Warszawa, Poznańska 16, tel. 252-16.

T-wo Robót Kolejowych i Budowlanych

„T O R” Spółka Akcyjna

Warszawa, Elektoralna 6, Telefon 654-40 i 509-61

WARSZAWSKIE PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE

Spółka Akcyjna, egz. od 1910 r.

Warszawa, ul. Kredytowa Nr. 10, telef.: 322-89 i 639-34

WARSZAWSKA SPÓŁKA BUDOWLANA Spółka z o. o.

Warszawa, ul. Karowa 5. Tel. 230-22 (8-90-22)

Warszawskie Towarzystwo Techniczno - Budowlane

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością

Warszawa, Plac 3-ch Krzyży 9. Telefon: 302-56, 302-57

Przedsiębiorstwo Budowlane

BOLESŁAW WĘGROWICZ

Warszawa, Leszno 125, tel. 325-70

Przedsiębiorstwo Budowlane

E. WELLMAN i Z. PRZEDPEŁSKI Inżynierowie

Warszawa, ul. Nowowiejska 9 tel. 8-89-38

BIURO TECHNICZNE

Inż. BRONISŁAW WIERZYŃSKI

Rządowo upoważniony inżynier budowy

WARSZAWA LEKARSKA 123 TEL. 894-53

Przedsiębiorstwo Inżynieryjno Budowlane

J. WODZIŃSKI

Warszawa Podchorążych 65 tel. 222-04

Biuro Budowlane

W. WOJNAROWSKI i B. ŚWIECKI

Warszawa, ul. Marszałkowska 79, tel. 858-01

Warszawa

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materjały

JULJAN ZIELIŃSKI

Przedsiębiorca Robót Budowlanych

Warszawa Chmielna 89, m. 17 Tel. 767-68

Przedsiębiorstwo Inżynieryjno-Budowlane

„ZJEDNOCZENI INŻYNIEROWIE” Sp. z o. o.

Warszawa, ul. Uniwersytecka 4, tel. 529-26, 404-71

„ŻELAZO - BETON” Sp. z ogr. odp.

W. KRYŃSKI, W. MALINOWSKI i W. POLKOWSKI
inżynierowie

Warszawa, Żórawia 11. Tel. 660-24, 640-24 i 607-67

Włocławek

POPLAWSKI I FÜRSTENWALD

Przedsiębiorstwo budowlane i stolarnia mechaniczna

Włocławek. Telefon 200. Ul. Łęgska 16.

Zakopane

Biuro Architektoniczno-Budowlane

Inż. FRANCISZEK KOPKOWICZ

Zakopane, „Boryna” Dolina Białego, tel. 157.

Zawiercie

Biuro Budowlane ANTONI BLANA

Zawiercie, ul. Słowackiego 12.

Warszawa

Budownictwo żelazne

Inż. JAN BRIGGEN

Warszawa, Krakowskie Przedmieście 5 Tel. 671-05

Dachy i Świetliki bezkitowe „ETERNA”, Bramy Garażowe, Went. Rotorowe.

Warszawa

Castor, środek przeciw wilgoci

HYDROFUGE „CASTOR” — KARSTENS MAURYCJ

Warszawa, ul. Koszykowa Nr. 7. Tel. 8.27-95

W Wilnie, biuro handlowe M. Jankowski, S-to Jańska Nr. 9

Poznań

Cegielnie

Cegły, Dachówki, Sufitówki — Parowa Cegielnia Fabjanowo

W. NOWAKOWSKI i SYNOWIE

Biura centralne: Poznań, Górna Wilda 134, tel. 1291, 2972, 4017.

Warszawa

Cement

Zjednoczone Fabryki Portland-Cementu

FIRLEY Sp. Akc.

Warszawa, Czackiego 14 Telefon 211-04

Towarzystwo Fabryk Portland-Cementu

„WYSOKA” Spółka Akcyjna

Warszawa, Mazowiecka 7

Lwów

Cemunit

Przedsiębiorstwo Budowy Domów

z „CEMUNITU”

W-wa, Bracka 9 m. 1, tel. 666-98—Lwów, Szumlańskich 17, tel. 40-02.

Grudziądz

Ceramika

POMORSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE

Towarzystwo Akcyjne w Grudziądzu

Największa w Polsce fabryka dachówek

poleca znane ze swej dobroci:

karpiówkę żłobioną, holenderkę i rzymską na

krycie kościołów i gmachów monumentalnych

Prospekty i kosztorysy gratis

Wylączni przedstawiciele: CERAMIKA POLSKA Sp. z o. o.

Warszawa, Al. Ujazdowskie 30. Tel. 88-07

Ceramika

Kraków

Płazowska Fabryka Dachówek i Cegieł S. A.
Kraków, Radziwiłłowska 19,
Poleca: Dachówkę tłoczoną (Marsylską), Karpiówkę, cegłę maszynową
i pustą

Poznań

„OSTRZESZÓW”

Zakłady Ceramiczne i Tartaki Sp. Akc.

Poznań (firma „STOPA”), ul. 3 Maja 3a, Telefon 31-93
Poleca znane ze swej wyborowej jakości Dachówki (karpiówkę,
rzymską, holenderską, felcówkę, i t. d.), Dreny (sączki), Klinkiery,
Cegłę, Sufitówkę i t. d.

Warszawa

„DZIEWULSKI i LANGE”

Tow. Akcyjne Zakładów Ceramicznych

Warszawa, Rysia Nr. 1 Tel. Nr. 618-84 i 61865

Biuro Techniczne ALBERT KARP Inż.

Ceramika Budowlana

Warszawa Wilcza 54 Tel. 772-47

ZAKŁADY CERAMICZNE „PUSTELNIK”

Spółka Akcyjna

Zarząd: Warszawa, Królewska Nr. 8

Wrocław

Miejska Cegielnia Mechaniczna we Wrocławku, tel. 157
Bocznica własna. Produkcja roczna 10.000.000.
Cegła, Sączki różnych wymiarów, Cegła fasonowa, Dachówki.

Ceramika Dekoracyjna

Warszawa

„ŁAD”URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY: TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Czerniakowska 203. Tel. 411-82 i 435-83**Drzewo**

Warszawa

TARTAK PAROWY „BRONNA-GÓRA”. St. Kol. i Poczta Bronna-
Góra, woj. Poleskie. Zarząd: Warszawa, Nowogrodzka 16 m. 4, tel.
245-22, Eksploatacja Lasów Państwowych i Prywatnych E D W A R D
B O R K E N - H A G E N. Na składzie stale zapasy tartarcy.

Dywany

Warszawa

„ŁAD”URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, ul. Czerniakowska 203. Tel. 411-82 i 435-83.**Elektrotechniczne Zakłady i instalacje**

Warszawa

Transformatoriki dzwonek. „HYPERION” C.G.S.
110 — 240 V. ½ — 3 amp. są najtańsze i najlepsze.
Adres Fabryki: Warszawa, 11 Listopada 4.

Inż.-Doradca-Elektryk B. JANUSZKIEWICZ

Projekty inst. elektr., kontrola robót i rachunków
Warszawa, Wspólna 66 m. 11. Tel. 289-09.

E. KÜHN i S-ka

Biuro Instalacyjno-Elektrotechniczne

Warszawa, Marszałkowska 71 Tel. 867-52 i 897-93

Koncesjonowane Zakłady Elektrotechniczne
ADOLF OKOŃ f. egzystuje od 1916 r.
Warszawa, ul. Szopena 10 tel. 8-07-99.
Instalacje elektryczne, światła, siły, sygnalizacji i t. d.
Artykuły elektrotechniczne i radiowe oraz duży wybór
zyrandoli, lamp i motorów
NA SPŁATY NA SPŁATY

Biuro Instalacyjno-Elektryczne

B. PIERZCHAŁA

Warszawa Marszałkowska 117 Telefon 716-43

Koncesjonowane Biuro Urządzeń Elektrycznych

Tadeusz Tyrajski p. f. Spółka Elektrotechników

Warszawa Foksal 16 Tel. 746-76

Warszawa

Eternit

Dachówka Cementowo-Azbestowa

Zakłady Przemysłowe „ETERNIT” Sp. Akc.
Warszawa, Czackiego 14 Telefon 403-83

Kraków

Farby cementowe, malarskie i lakiery

Polska Fabryka Farb Chemicznych i Mineralnych

HERMAN WILHELM Sp. z o. o.

Kraków Mikołajska 32 Telefon 11-20

Warszawa

Fasadowa WyprawaWYPRAWA FASADOWA „TERRAZYT” KAMIEN
SZTUCZNYZakłady Przemysłowe „TERRAZYT” w Warszawie
Warszawa, Chmielna 72 Telefon 672-14

O WYPRAWIE SZLACHETNEJ

UDZIELA INFORMACJI

REPREZENTANT GENERALNY

Stucpeint

HENRYK MENDELSSOHN

Warszawa, Jerozolimska 17, tel. 607-21

Warszawa

Fundamenty

Towarzystwo Fundamentowe

„RAYMOND” Inż. Edward Romański S. A.

Warszawa, Zgoda 9. Tel. 792-68

Warszawa

Gazobeton

Lekki Beton Porowaty dla celów Budowlan. i Izolacyj.

Zakłady Przemysłowe „ETERNIT” Sp. Akc.

Warszawa, Czackiego 14 Telefon 403-83

Warszawa

Gazowe aparaty, Lampy elektryczne

Fabryka „JAN SERKOWSKI” Sp. Akc.

Gazowe Piece Kąpielowe—Kuchnie, Kuchenki Ga-
zowe, Lampy i Żyrandole Elektryczne.

Warszawa, ul. Nowolipie 78, tel. 606-12 i 76S-87.

Warszawa

Hydrogeologiczne Badania

Inż. RYCHŁOWSKI, WEHR i S-ka

Warszawa, Krucza 24. Tel. 810-24

Specjalność: Hydrotechnika-Hydrologja

Warszawa

Izolacyjne Materiały

„MUROSAN” — proszek czyni betony i zaprawy cementowe, półcemen-
towe i wapienne absolutnie nieprzepuszczalne; fundamenty wykonana z „Mu-
rosanem” nie przepuszczają wody i wilgoci.

„WILGOCIOCHRONY” B i R — tamują momentalnie przeciekającą wodę
pod największym ciśnieniem.

Polska Fabryka Chemicznych Materiałów Budowlanych

Inż. L. ORŁOWSKI — Succ.

Warszawa, Marszałkowska 97a. Tel. 692-29.

Białystok

Instalacyjno - Techniczne Biura**Centralne Ogrzewanie i Wodociągi****„SANOTECHNIKA”**

L. ANTOSZEWSKI i H. LIFSZYC, inżynierowie.

Białystok, ul. Sienkiewicza 67, Tel. 16-30.

Ogrzewanie centr., wodociągi, kanalizacje i t. p.

Instalacyjno - Techniczne Biura

Centralne Ogrzewanie i Wodociągi

Częstochowa

Inż. Br. HŁASKO i SKRZYŃECKI
FABRYKA WYROBÓW ŻELAZNYCH i MIEDZIANYCH „MŁOT”
w Częstochowie, Sp. z ogr. odp.
Ogrzewania centralne, Kanalizacje, Konstrukcje żelazne

Przedsiębiorstwo Techn.-Inst. Inż. M. E. POZNAŃSKI
Częstochowa, Piotrowska 3/5. Tel. 4-62
Centralne ogrzewanie, Wodociągi, Kanalizacja, Urządzenia Sanitarne

Kalisz

Biuro Techniczno-Instalacyjne
GAŁKOWSKI i PODCIECHOWSKI
Kalisz, Narutowicza 4. Telefon 215. Oddział Łódź, Sienkiewicza 22

Katowice

Centralne Ogrzewanie — Sanitarne Urządzenia
KONIECZNY i WOLNY Sp. z o. o.
Katowice, Jagiellońska 36. Tel. 23-92

Kraków

Inż. WACŁAW GAŚSIOR i S-ka
Projektują i wykonują: ogrzewania centralne, wodociągi, łaźnie i t. p.
Kraków, Karmelicka 14. Tel. 108-00

Inż. M. HOCHWALD
Przedsiębiorstwo Budowy Wodociągów i Ogrzewań Centralnych
Kraków Starowiślna 60 Telefon 25-86

Lwów

FRANCISZEK IRZYK
Zakład dla instalacji wodociągów, centralnego ogrzewania, urządzeń gazowych i t. d.
Lwów, ul. Kopernika 30 Tel. 884

I-szy Koncesjonowany Zakład Instalacyjny
ADOLF PREIS i SYN
we Lwowie, ul. Sykstuska 19. Dawniej Schlachter i Preis

Poznań

SZAFRANEK i ROSZCZYK Inżynierowie
Poznań, ul. Fredry 6, Telefon 59-29 i 59-22
Fabryka Budowy Ogrzewań Centralnych i Wentylacji

Sosnowiec

Urządzenia kąpielowe, klozetowe, zlewowe, wodociągi, kanalizacje
ogrzew. centralne
Zakłady Przemysłowo-Handlowe J. KRUSZYŃSKI
Sosnowiec, ul. Swobodna 5, Tel. 2-57 m. 11-84.

Tarnów

ZYGMUNT FUNARSKI
Artykuły techniczne, elektrotechniczne, budowlane i instalacyjne
Wykonuje roboty instalacyjno-wodociągowe i ogrzewania centralne
Tarnów, Katedralna 7

Warszawa

K. ARKUSZEWSKI i S-ka, Egz. od 1866 r.
Warszawa, Wąski Dunaj 12. Tel. 798-68.
Centralne ogrzewania, wodociągi, kanalizacje, gaz i t. p.

Biuro Techniczno-Instalacyjne
JÓZEF BUCZKOWSKI i S-ka
Warszawa, Hoża 59. Telefon 884-39.

JUNKERSA Gazowe Piece Kąpielowe. Automaty
na wiele miejsc czerpanych, Grzejniki umywalkowe
Aparaty zbiornikowe i inne.

Generalne Przedstawicielstwo na Polskę
STANISŁAW COHN

Warszawa Senatorska 36
Telefony: 641-61 i 641-62

DMOWSKI i JAWORSKI
Kanalizacja, Wodociągi, Ogrzewania, Instalacje gazowe
Warszawa, ul. Płocka 20 (dom własny), Tel. 282-48

Instalacyjno - Techniczne Biura

Centralne Ogrzewanie i Wodociągi

Warszawa

Tow. Akc. DRZEWIECKI i JEZIORAŃSKI
Warszawa Al. Jerozolimskie 74

Oddziały:

Kraków, Poznań, Lwów, Wilno

Bracia GEISLER, OKOLSKI i PATSCHKE
Fabryka Maszyn i Zakłady Przemysłowe Spółka Akcyjna
Warszawa, Leszno 128. Tel. 601-98.
Projektują i wykonują: Centralne ogrzewania — Wodociągi — Pralnie.
Susznice. Łaźnie. Kuchnie parowe i t. p. Oddział w Łodzi, Piłsudskiego 74.

„INSTALATOR”
Biuro Techniczne Edward BOBER-MILEWSKI Zjedn. Techn.
Warszawa, Nowy Świat 34/36. Tel. 674-06 i 264-98.

Zakłady Instalacyjne Urzędzeń Zdrowotnych
JÓZEF KAMLER i S-ka, Inżynierowie
Właściciele: J. KAMLER i W. MARCINKOWSKI
Warszawa, Wiktorska 17, tel. 860-98, 866-49.

Inż. STANISŁAW KORSAK
Biuro Urzędzeń Zdrowotnych
Warszawa, Św. Krzyska 44 tel. 536-66

Zakłady Hydrauliczne
JÓZEF KOSSOWSKI
Warszawa, Foksal 15, Telefon 403-49.

FRANCISZEK KOTOWICZ i S-ka
Warszawa, NOWY ŚWIAT 16. TEL. 735-85.
(wejście frontowe od ul. Smolnej)

Dostawa materj. do kanalizacji, wodoc. i centr. ogrzew.

Przedsiębiorstwo Robót Kanalizacyjno-Wodociągowych i Ogrzewalnych
„TEOFIL OSIŃSKI i S-ka”
Warszawa, Marszałkowska 48. Tel. 891-55.

PRZEDSIĘBIORSTWO INSTALACYJNE
Inż. STEFAN SKWARECKI
Ogrzewania centralne, kanaliz., wodociągi i gaz. Projekty i kosztorysy.
Warszawa, Marszałkowska 62, tel. 800-70.

Biuro Instalacyjno-Techniczne
W. SZYMAŃSKI
Warszawa, Wronia 82. Tel. 751-85

Inż. B. ŚWIEŻYŃSKI i S-ka
Warszawa, Narbuta 3. Telefon 422-14
Gdynia, Lipowa, willa Nałęcz. Telef. 17-35

TOW. BUDOWY I EKSPLOATACJI URZĄDZEŃ SANITARNYCH
„TEBEUS” Sp. z o. o.
Warszawa, ul. Marszałkowska 45. Tel. 817-25
Stacje biologiczne, kanalizacja, wodociągi. Spec.: osadniki i urządzenia
biolog. syst. inż. E. KĄTKOWSKIEGO

„TECHNIKA SANITARNA” Biuro Inż.
Instalacje. Centr. ogrzewanie. Wodociągi. Kanalizacja. Gaz.
Warszawa, Puławska 41. Tel. 856-01

Biuro Inżynierskie „TERMOTECHNIKA” Sp. z o. o.
Warszawa, Twarda 50. Tel. 632-05
Ogrzewania centralne, kanalizacja, wodociągi i t. p.

Fabryka Hydrauliczna „WISŁA”
M. STRASBURGER i K. SASKI
Warszawa, ul. Kopernika 26, tel. 662 i 670-48

Biuro Urzędzeń Zdrowotnych i Ogrzewań Centralnych
WACŁAW TOMASZEWSKI inż.
Warszawa, ul. Em. Plater 10. Telefon 762-68.

B. WIĘCKOWSKI
Ogrzewanie, kanalizacje, gaz, przewietrzanie, kąpieliska
Warszawa, Mokotowska 29 Telefon 853-56

ZAJĄCZKOWSKI, SZEWCZYKOWSKI i S-ka
Inżynierowie
Warszawa, ulica Śliska Nr. 9. Tel. 765-12 i 689-12

BIURO INSTALACYJNO-TECHNICZNE
Inż. CZESŁAWA ZARZECKIEGO
Ogrzewanie Centralne, Kanalizacje, Wodociągi i t. p.
Warszawa, Marszałkowska 73, tel. 832-88.

Instalacyjno - Techniczne Biura
Centralne Ogrzewanie i Wodociągi

Wrocławek

Biuro Techniczno-Instalacyjne „ŁĄCZNIK”
F. SKIERKOWSKI i A. WASILEWSKI
Wrocławek Łęgska 32 Tel. 146

Izolacje

6d.

„BETON”
właśc. W. MATZ
Łódź, ul. Srebrzyńska 6, Tel. 25-50

Fabryka Wyrobów Korkowych—Materiałów izol. i chem.
ROSICKI, KAWECKI i S-ka
Łódź, Orla 17/19. Tel. 218-47

Warszawa

Zakład Izolacji ciepło i zimnochronnych
FRANCISZEK OŻAROWSKI
Warszawa, Chłodna 45. Telefon 295-72

WARSZAWSKA FABRYKA IZOLACJI KORKOWEJ
Władysław Wierusz Kowalski i S-ka
Warszawa, Dworska 14/16, tel. 701-12, 701-46 i 662-51

Izolacje i Asfalty

Warszawa

Wyrób Krajowy — Wysokowartościowy materiał izolacyjny „TROCAL”
gęsty, półgęsty i rzadki
„FELZYTIN I TROCAL” Sp. Przem. Handl. z ogr. odp.
Warszawa, Marszałkowska 86. Tel. 318-48

Fabryka materiałów izolacyjnych, gudsonitu i asfaltu
„GUDRONIT” W. CIŚZEWSKI bud
Warszawa, Krakowskie-Przedmieście 17
tel. biuro 611-45, fabryka 750-45.

STANKIEWICZ i NOWAK, inżynierowie. Sp. z o. o.
WARSZAWA, ŻELAZNA 38, TELEFON 304-88
CONCO, Izolacje i konserwacje od wody, dachów tarasów, betonu, muru, żelaza,
drzewa etc.

Fabryka Izolacji Korkowych, Bituminy, Aquisolu i Asfaltów
„ORŁOROG”
daw. Orłowski, Rogowicz i S-ka. W-wa, Królewska 8, tel. 701-23 i 747-78

Kamieniarskie Roboty i Przedsiębiorstwa

Lwów

Przedsiębiorstwo Robót Kamieniarskich i Eksploatacja Kamieniołomów
ALEKSANDER KRÓL
Lwów, ul. Janowska 85, tel. 67-86. Filja w Przemysłu, ul. Słowackiego 97

Wytwórnia Rzeźbiarsko-Kamieniarska
LUDWIK MAKOLONDRA
Lwów, ul. św. Pawła 10 (np. bramy cement. Łyczakowskiego) tel. 63-95

Zakłady Rzeźbiarsko-Kamieniarskie
HENRYK PERIER
Lwów, ul. Piekarska 97. — Wszelkie roboty cmentarne i budowlane

Łódź

ZAKŁAD RZEŹBIARSKO-KAMIENIARSKI
FR. SZYMAŃSKI
Wykonuje prace pomnikowe, budowlane, kościelne i meblowe
ŁÓDŹ, 11 Listopada 61 róg Cmentarnej 2, telef. 187-65.

Mechaniczne Zakłady Przemysłu Kamieniarskiego
A. URBANOWSKI

Łódź Cmentarna 12 Tel. 214-07

Warszawa

Pracownia Artystyczno-Rzeźbiarsko-Kamieniarska
K. R. KOZIŃSKIEGO
Warszawa, Powązkowska 26 (18 i 76) domy własne. Telefon 696-52
Pomniki z marmuru, granitu i piaskowca. Budowa grobów i rob. bud.

WYTWÓRNIA I PRZEDSIĘBIORSTWO ROBÓT
BUDOWLANYCH I ARTYSTYCZNYCH
w kamieniach naturalnych, sztucznych i betonowych
WACŁAW NIELEPKIEWICZ
Warszawa, ul. Wolska 145. Telefon 618-71

Warszawa **Kamieniarskie^o Roboty i Przedsiębiorstwa**

Przemysł Kamieniarski; Roboty z granitu, marmuru i piaskowca
STANISŁAW TANIEWICZ
Warszawa Dzika 61 Tel. 296-16

Warszawa

Kasy Ogniotrwałe

HENRYK JARDEL
Warszawa, ul. Miodowa 14. Telefon 737-99
Kasy do wmurowania

Warszawa

Kilimy

„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
Warszawa, Czerniakowska 203. Tel. 444-82 i 435-83.

Warszawa

Konstrukcje Dachowe

Nowoczesne drewniane konstr. dachowe
Biuro Inż. Bud. „ŁUK” L. PARADISTAL i SYN Inżynier.
Warszawa Hoża 49. Tel. 433-84 i 254-81

„POLSTEPHAN”
Przedsiębiorstwo Budowlane Sp. z o. o.
Warszawa, Marszałkowska 62. Tel. 855-94 i 817-47

Warszawa

Konstrukcje Żelazne

Przedsiębiorstwo Robót Żelaznych
BR. TOMASZEWSKI i S-ka
Warszawa, ul. Kopernika 12. Tel. 734-98

Poznań

Konstrukcje Żelazne i Roboty Budowlane

Fabryka Wyrobów Żelaznych
Fr. RĄDOMSKI
Poznań, Dąbroskiego 30/32 Telefon 66-87

Warszawa

ROMAN KWAPISZ
Fabryka Robót Żelaznych Ozdobnych Kutych i Konstrukcji
Warszawa, Podskarbińska 28. Telefon 10.25-99

Fabryka wyrobów żelaznych, konstrukcji i ornamentacji
H. ZIELEZIŃSKI, wł. Kornel Kubacki inż.
Warszawa, Marszałkowska 11/13 tel. 805-74 i 881-43

Warszawa

Krycie Dachów

ALFRED PESZKE
Fabryka Tektury Smolow. i Asfaltu, oraz krycie i konserw. dachów
Warszawa, Zawiszy 8, tel. 708-96.

Warszawa

Linoleum

„PRZEMYSŁ LINOLEUM”
WARSZAWA, MARSZAŁKOWSKA 143. Tel. 772-19

POLECA:
LINOLEUM GŁADKIE I DESENIOWE
W RÓŻNYCH KOLORACH I GRUBOŚCIACH
UKŁADANIE LINOLEUM WYKONUJE SIĘ WYKWALIFI-
KOWANEMI SIŁAMI

Warszawa

Linotol

LINOTOL posadzki jednolite składorzewne
Inżynier ZYGMUNT ŁADA i S-ka
Warszawa, ul. Traugutta 2. Tel. 1-84 i 3-84

Warszawa

Luster Fabryki

Fabryka Luster i Szlifiernia Szkła
B-cia BABICZ
Warszawa, ul. Solec 77. Tel. 750-02

Malarskie Zakłady

Łódź.

Zakład Art.-Dekoracyjno-Malarski
M. OPOCZYŃSKI
 Łódź, Piotrkowska 88. Tel. 149-95 i 139-95
 Warszawa

Przedsiębiorstwo Robót Malarskich
KAROL BROSZKIEWICZ i S-wie
 Warszawa, Lwowska 13. Tel. 869-76

Zakład Dekoracyjno-Malarski
JÓZEF BUZE
 Warszawa, ul. Krucza Nr. 24. Tel. 8-94-59

Przedsiębiorstwo Robót Malarskich
WŁADYSŁAW BUZE
 Warszawa, Szopena 8. Tel. 852-22

Zakład Malarski
L. CIESIELSKIEGO
 Warszawa, Żórawia 45. Tel. 878-35

JÓZEF GOSTKOWSKI
 Zakład Dekoracyjno-Malarski
 Warszawa, Solec 67. Tel. 434-76

Przedsiębiorstwo Malarsko-Dekoracyjne
T. JAMIOŁKOWSKI i S. JARZEŃKI
 Warszawa, Sosnowa 1. Tel. 310-48
 Malowanie aparatami pneumatycznymi

STEFAN JEZERSKI
 Przedsiębiorstwo Robót Malarskich
 Warszawa, Nowowiejska 30. Tel. 410-32; 8-50-32

A. KAŁUGIN Malarz-dekorator
 Lakierowanie i malowanie sposobem pneumatycznym i zwykłym.
 Warszawa Polna 48 Telefon 343-29

Przedsiębiorstwo Robót Malarsko-Budowlanych
WIKTOR KORZENIEWSKI
 Warszawa Wronia 82 Tel. 231-70

ADAM KREDUSZYŃSKI
 Zakład Dekoracyjno-Malarski
 Warszawa, Mariensztadt 11 m. 5

MICHAŁ LUBLICKI
 Przedsiębiorstwo Robót Malarskich
 Warszawa, Bryłowska 34. Tel. 719-81

Zakład Dekoracyjno-Malarski
 „P A L E T A”
 Warszawa, Zielna 28. Tel. 334-63 i 418-41

STANISŁAW RUDER
 Przedsiębiorstwo Robót Malarskich
 Warszawa, Krzywe Koło 10 m. 7 Tel. 432-97.

M. STAŁSKI
 Zakład Malarski
 Warszawa, Oboźna 4. Tel. 296-21

ZYGMUNT STATKIEWICZ
 Przedsiębiorstwo Robót Malarskich
 Warszawa, Ogrodowa 23. Tel. 675-06

Malarskie Zakłady

Warszawa

ANDRZEJ SZYSZKO
 Zakład Malarsko-Dekoracyjny
 Warszawa, Bednarska 25. Telefon 239-67

TADEUSZ WITKOWSKI
 Zakład Dekoracyjno-Malarski
 Warszawa, Złota 60. Telefon 727-88

Marmury

Kielce

„MARMUR” Sp. z o. o.
 Kielce, ul. 3-go Maja 23, tel. 1. Własne kopalnie Marmurów
 Największa w Polsce Mechaniczna Fabryka Płyt Surowych Polerowanych
 z Marmurów Krajowych i Zagranicznych

Lwów

Rok zał. 1890 — Mechaniczne Zakłady Marmurowe
LUDWIK TYROWICZ
 Lwów, ul. Piekarska 95, tel. 25-03
 Wszelkie roboty marmurowe z materiałów krajowych i zagranicznych

Gdańsk

Meble

L. CUTTNER
 Fabryka Mebli. Egzystuje od roku 1852.
 Gdańsk, Elisabethwall 4-5. Topfergasse 17. Telefon 28764

Poznań

W. NOWAKOWSKI i SYNOWIE
 Fabryka Mebli i Parkietów
 Poznań, Górna Wilda 134. Tel. 1291, 2972, 4017

Warszawa

Meble nowoczesne, kolorowo lakierowane. Wielki wybór oryginalnych
 urządzeń kuchennych. Największa Krajowa Wytwórnia

B-cia KOERPEL
 Warszawa, Wronia 23-a, tel. 431-64 i 205-01.

„ŁAD” URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DY-
 WANY, TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA
 Warszawa, Czerniakowska 203. Tel. 444-82 i 435-83.

Nowoczesne meble kolorowe
 mechanicznie lakierowane,
 fornirowane, bejcowane;
 wzory, informacje i porady artystyczne

WARSZAWA
 Żórawia 24a, m. 3, telefon 8-69-71.

Sp. z o. o.

Najnowszy Magazyn Wykwintnych Mebli
A. OLECHOWSKI, L. LEWANDOWSKI i S. ŁOJEK
 Warszawa, Grzybowska 30, tel. 655-45

Warszawa

Meble metalowe

ZAKŁADY WYROBÓW METALOWYCH

KONRAD, JARNUSZKIEWICZ i S-ka S. A.

WARSZAWA, UL. GRZYBOWSKA Nr. 25
 TELEFON 605-98

FABRYKA MEBLI METALOWYCH DO UŻYTKU
 DOMOWEGO, NOWOCZESNYCH MEBLI STAŁO-
 WYCH NIKLÓWANYCH ORAZ MEBLI SZKOLNYCH

Warszawa

Mechaniczne warsztaty

Warszawa, **ST. CYBULSKI i S-ka** Solec 97. Telefon 447-21
 Warsztaty Mechaniczne, kanalizacja i wodociągi, dział blacharski
 krycie dachów i roboty kotlarskie.

Warszawa

Metale

Metale półszlachetne

D/H. A. GEPNER

Warszawa, Grzybowska 27. Tel. 620-27 i 655-27.

Warszawa

Metalowe Wyroby

Fabryka Wyrobów Metalowych
A. MORANTOWICZ
 Warszawa, Długa 46. Tel. 789-59

J. PUCHAŁSKI
 Fabryka Wyrobów Metalowych
 Warszawa, Marszałkowska 78. Telef. 866-59

Obicia papierowe

Warszawa

Tow. Akc. „J. FRANASZEK”
Magazyn detaliczny obić papierowych
Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 15

UDZIELAMY PISEMNEJ GWARANCJI, ŻE OBICIA

tekkó - Satubra

DAJĄ SIĘ MYĆ I NIE PŁOWIEJĄ

Wzory i ceny są dostarczane bez obowiązku kupna
Gen. Przedst. na Rzeczp. Polską i w. m. GdańskHENRYK MENDELSSOHN
Warszawa, Jerozolimka 17. Telef. 607-21.

TAPETY

F. STASZEWSKI fabr. własna

Warszawa, ul. Mazowiecka 8 Telef. 670-85

Pieców Budowa i Fabryki Kafli

Zawiercie

Fabryka Kafli i Ceramiki, Budowa Pieców wszystkich rodz.

STANISŁAW DYMECKI

Zawiercie, ul. Blanowska 43. — Filja: Wielkie Piekary, ul. Marjačka 67

Piece „American-Harding”

Poznań

AMERICAN — HARDING

Najsprawniejszy piec doby dzisiejszej — najlepszy system opalania
gen. zastępcą na Polskę — JOZEF TYLCZYŃSKI
Poznań, ul. 3 Maja 5, tel. 2380, 6477.**Piece „Szrajbera”**

Warszawa

KAFLE STALOWE**Karol SZRAJBER**

SP. z O. O.

WARSZAWA, GRÓJECKA 38

Telefon 320-30

Polichromja — Malarstwo Art. — Witraże

Pelplin

DRAPIEWSKI WŁADYSŁAW

Pelplin-Pomorze ul. Starogardzka 17
Polichromja Kościelna i Projektowanie Witraży

Poznań

„POLICHROMJA”

Poznań, ul. Dąbrowskiego 79, tel. 78-64

Posadzki

Lwów

GŁÓWNY ZARZĄD DÓBR LICEUM KRZEMIENIECKIEGO
w KRZEMIĘNCUDostarcza materiały tarte i deszczulki posadzkowe z ułożeniem i bez.
FABRYKI: Lwów, ul. Gródecka 115, tel. 10-65 i Smyga-Wołyń.

Poznań

KORASZEWSKI i MARWEG

Wyroby Drzewne, Posadzki Dębowe, Ksylolitowe i Linoleum
Poznań, Plac Wolności 14a, tel. 28-84.

W. NOWAKOWSKI i SYNOWIE

Fabryka Mebli i Parkietów

Poznań, Górna Wilda 134. Telef. 1291, 2972, 4017

Warszawa

Wytwórnia Posadzek Drzewnych
B-cia BEDNARCZYK

Warszawa, Kałuszyńska 7. Telef. 10.11-54

Warszawa

PAWEŁ BEDNARCZYK

Fabryka Posadzek Drzewnych i Ozdobnych
Warszawa, ul. Szustra 4, tel. 899-47 Rok zał. 1898Fabryka Posadzek Drzewnych
TOMASZ DAMIECKI i S-ka
Warszawa, Biuro: Nowogrodzka 28, tel. 625-65. Fabryka: Grażyny 15
tel. 825-63.

TADEUSZ KRÓLIKIEWICZ Przemysł Drzewny

Warszawa, Nowogrodzka 7, Tel. 287-44
Drzwi, Okna, Posadzka deszczulkowa dębowa.

B-cia RUDOLF

Fabryka Posadzek luksusowych, dębowych i fornierów
Warszawa, Nowolipie 52/54 Telef. 615-79

Warszawa

Przemysł Budowlany

Centrala Gospodarcza Przemysłu Budowlanego

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Warszawa, Widok 22. Telef. 429-50, 429-51, 429-52**Reprodukcje Światłolitograficzne**

z Rysunków, Planów, Map

Sosnowiec

Elektr. Kopiarnia Rysunków. Powielarnia i Fotolitografia

C. CELESTYN PRZYTUŁSKI

Sosnowiec 3-go Maja 15. Telef. 622

Warszawa

Rysunkowe Artykuły Zakład wyświetlania rysunków i Skład przyborów rysunkowych
ALBIN ZABORSKI

Warszawa, Widok 22. Telefon 405-09

Łódź

Rzeźbiarstwo i Sztukatorstwo

Przedsiębiorstwo Budowlano-Sztukatorskie

JEGER i MILNIKEL

Łódź Gdańska 140. Telef. 213-00

Poznań

ST. DUŻEWSKI

Mistrz Rzeźbiarsko - Sztukatorski
Poznań, Marszałka Focha 95. Telefon 66-26

Warszawa

Pracownia Art. Sztukaterji i Stiuków
E. MARCINKOWSKI i J. SZYMANOWSKI
Warszawa, ul. Szlenkiera 14 (Wola). Tel. 740-83

Poznań

Siatki i Płoty Druciane

„DRUTOWNIA — POZNAŃ”

Fabryka siatek i plotów drucianych

Poznań, ul. św. Marcina 45a. Tel. 24-01.

Siatki 4-ro i 6-cio kątne, karbowane, oraz

siatki rabcowe i arfy do przesiewania piasku.

Specjalność: kompletne ogrodzenia z ustawieniem na miejscu.

Lwów

Stolarskie Zakłady

„OIKOS”

Spółka Akcyjna dla Przemysłu Drzewnego

Lwów, ul. Trzeciego Maja 16. Tel. 1-44, 14-24, 3-12, 2-78

Poznań — Gdynia

Zjednoczone Zakłady Stolarskie

J. WITAJEWSKI i T. WOJCIECHOWSKI

Poznań, ul. Wybickiego 13/14, tel. 23-40. Gdynia, ul. Szkolna

Warszawa

Zakłady Stolarskie
M. HERODEK

Warszawa, Sołec 77. Telefon 760-48

Stolarskie Zakłady

Warszawa

Mechaniczne Zakłady Stolarskie
Spółka z ogr. odp.

L. ŁUCZYNICZ i inż. L. SOBAŃSKI

Warszawa, Miodowa 16 Tel. 779-65 i 729-54

Pracownia Mebli

W. NIEMCZUK i W. WOJCIECHOWSKI

Warszawa, Elektoralna 14. Tel. 782-77

ROMAN PUTOWSKI

Pracownia mebli i reparacja antyków
Chłodna 5

Warszawa, Telefon 642-58

Fabryka Stolarska

KAROL SZWACHUŁA

Warszawa, Solec 103. Telefon 724-65

Studnie Artezyjskie

Sosnowiec

Studnie artezyjskie — wiercenia pod pale fundamentowe, wiercenia
poszukiwawcze, podszatkowe, dla badania gruntu i t. p.
Przedsiębiorstwo Wiertnicze i Robót Górniczych

„M. ŁEMPICKI” Spółka Akcyjna

Sosnowiec, Malachow. 26, t. 109.—Warszawa, Jerozolimska 18, tel. 298-11

Warszawa

Specjalne Przedsięb. WIERCENIE STUDIEN ARTEZYJSKICH
Inż. M. HRYNIEWIECKI

Specjalność: Studnie Artezyjskie i Badanie Gruntu

Warszawa, Kopernika 28. Tel. 218-73

J. PRZEŹDZIECKI Przedsiębiorstwo wiertnicze
Warszawa, Bednarska 19, Tel. 650-24.Składy: ul. Jana Kazimierza 13 (na Woli). Wiercenie studzien — badanie
gruntu — narzędzia wiertnicze.

Inż. RYCHŁOWSKI, WEHR i S-ka

Warszawa, Krucza 24. Tel. 810-24

Specjalność Hydrotechnika — Hydrologja

S z k ł o

Warszawa

Belgijska Spółka Akcyjna
TOW. POŁUDNIOWO ROSYJSKICH HUT LUSTRZANYCH
w Brukseli w Belgji.

Huty: Żabkowice tel. 11, szkło okienne maszynowe.

Szczakowa tel. 16, szkło szybowe prasowane.

Zarząd: Warszawa, ul. Bracka 5 m. 2, tel. 680-04.

J. DUDAŁO

Warszawa, Widok 26, Tel. 634-07

Szyby, Lustra, Szkło stołowe. Djamenty różne. Szlifiernia szkła.
Podlewnia luster.

Przedsiębiorstwo Robót Szklarskich

JAN SZULC — FABRYKA LUSTER

Warszawa, Biuro: Nowy Świat 59. Tel. 765-94 i 765-32

Szklarskie Roboty

Warszawa

SZKLARNIA WARSZAWSKA

Sp. z ogr. odp.

Warszawa Al. Jerozolimskie 53 Tel. 250-45

Przedsiębiorstwo Robót Szklarskich

ZRZESZENIE SZKLARZY Sp. z o. o.

Warszawa, Nowowiejska 26, Tel. 424-44, P. K. O. 20973

Tkaniny Dekoracyjne

Warszawa

„ŁAD“

URZĄDZENIA WNĘTRZ, MEBLE, KILIMY, DYWANY
TKANINY I CERAMIKA DEKORACYJNA

Warszawa, Czerniakowska 209, Tel. 444-82 i 435-83.

Wentylatory

Warszawa

Zakład Urządzeń Wentylacyjnych i Suszarnianych

Inż. FR. KWIATKOWSKI

Warszawa, Grochów II ul. Kawcza 37. Telefon 10.26-76

Kraków

WitrażeKrakowski Zakład Witrażów
S. G. ZELEŃSKI

Kraków, ul. Aleje Krasińskiego 23. Tel. 106-16

JAN KUSIAK

Zakład Witrażów i Oszkleń
Kraków, Św. Jana 30. Plac Jabłonowskich 5

Poznań

POZNAŃSKI ZAKŁAD WITRAŻÓW ARTYSTYCZNYCH

„POLICHROMJA”

Poznań, ul. Dąbrowskiego 79, tel. 78-64

Warszawa

Zakład Witraży i Mozajki Artystycznej

T. BIAŁKOWSKI i S-ka

Warszawa, ul. Stępińska 42. Tel. 629-55.

Artystyczna Pracownia Witraży

MIECZYŚLAW KOSIŃSKI

Warszawa, Daniłłowiczowska 4, tel. 721-69

Warszawa

Zakłady Wyświetlania Rysunków

Zakład wyświetlania rysunków i oprawa planów

„ELEKTROKOPJA”

Warszawa, Hoża 49 m. 6. Telefon 254-81

Warszawa

Zduńskie Przedsiębiorstwa

JAN STACHIEWICZ

Budowa Pieców Kaflowych

Warszawa, Okólnik 3a Tel. 524-40

Przedsiębiorstwo Robót Zduńskich

Konstanty SZWEDZIŃSKI i Syn

Warszawa, ul. Płocka 31, m. 12. Tel. 685-36.

Warszawa

Żelazo

S. GRAFF, Warszawa, Grzybowska 10.

Żelazo — Blacha — Belki

Tel. 613-62, 637-67, 737-55 P. K. O. 3499

Warszawa

Żyrandole

FABRYKA ŻYRANDOLI I ARMATUR ELEKTRYCZNYCH

BRACIA BORKOWSCY Sp. Akc.

Sklep: Jerozolimska 6, tel. 642-79. Fabryka i Sala wzorów: Grochowska 45 tel. 10-02-98

JABŁOŃSKI i Spółka

Warszawa, Królewska 16 Tel. 718-14

Świeczniki nowoczesne. Największy wybór

Fabryka Żyrandoli Elektrycznych

A. MARCINIAK Sp. Akc.

Warszawa: Zarząd i Fabryka: Wronia 23, tel. 795-08 i 792-02

Wzorownia: Złota 49, tel. 260-76 i 206-06.

Warszawa

Żwir i Piasek

CEGŁOWSKA JOANNA

Warszawa, Lipowa 7. Tel. 282-88

Zakład dostawy żwiru i piasku. Wywóz gruzu.

JEST JESZCZE DO NABYCIA

N O W Y

KALENDARZ

TECHNICZNO-BUDOWLANY

NA OKRES
1930 — 31 R.

POD NACZELNĄ REDAKCJĄ

inż. arch. *MIECZYŚLAWA POPIELA* i inż. arch. *HENRYKA WĄSOWICZA*

WYDAWNICTWA ROK CZWARTY

WYDAWNICTWO MIESIĘCZNIKA „ARCHITEKTURA i BUDOWNICTWO“,
WARSZAWA, WSPÓLNA 40. TELEFON 752-87. KONTO CZEKOWE P. K. O. 11020

Treść Kalendarza Techniczno-Budowlanego na okres 1930 — 31 r.

Calendarium od 1 lipca 1929 r. do 1 lipca 1930 r.	1—14	Drzewo: wykaz wymiarów, okna futrynowe o skrzydłach małych, średnich, dużych, okna typów IV i VIII, trójdzielne	305—311
Miary i wagi	22—49	Materiały pomocnicze: terrakota, glazura ścienna, kafle, piece, materiały zastępcze	312—314
Systemy: metryczny, polski, rosyjski, pruski, austro-węgierski i angielski; tablice zamiany miar różnych systemów.		Przepisy M. R. P.	316—387
Tablice matematyczne	52—62	Wyciąg z „Prawa budowlanego i zabudowania osiedli“ Rozporządzenie o sporządzaniu i zatwierdzaniu planów. Przepisy dotyczące obliczeń statycznych w budownictwie. Uprawnienia budowlane.	
Potęgi, pierwiastki, logarytmy; okręgi i powierzchnie kół przy n od 0 do 1000; Potęgi liczb od 1000—1150; wartości q , g , e ; wartości funkcji trygonometrycznych; długości łuku, strzałki, cięciwy i powierzchni odcinka kołowego o $r=1$.		Normy wynagrodzeń za prace architektoniczne.	389—411
Fizyka	64—220	Normy wynagrodzenia za prace arch. przyjęte przez D. A. P.; normy wynagrodzenia za prace z dziedziny bud. miast (Tow. Urb. Polsk.); tabele honorarjum M. R. P. za opracowanie projektów i kosztorysów instalacji ogrzewania centralnego w zależności od kubatury budynku, oraz za sporządzanie proj. i koszt. instalacji wodociągowo-kanalizacyjnych i instalacji elektrycznych; normy wynagrodzenia Magistratu m. st. Warszawy za prace architektoniczne.	
Dane ogólne: Dynamika brył materialnych, własności powietrza, ciężkości właściwe, niektóre dane z teorii ciepła, jednostki elektryczne	64—70	Dachy płaskie	414—421
Instalacje centralnego ogrzewania wodnego: obliczenia wstępne, tablice spójników, tablice grzejników, kotłów, rur czarnych i żelaznych	71—86	Warunki, ustroje dachów płaskich, izolacje wodoszczelne, materiały izolacyjne dodawane do betonu lub zaprawy, odwodnienie, przykłady ustrojów.	
Wodociągi i kanalizacje: Przepisy M. R. P., magistratu m. Warszawy, projekt przepisów m. Warszawy. Przyrządy wodociągowo-kanalizacyjne: tablice rur wodociągowych, zmywaków, zlewów, wanien, misek klozetowych	87—129	Ustawa w przedmiocie tytułu inżyniera.	423—444
Gaz: urządzenia gazowe, przepisy, urządzenia wewnętrzne, tablice wymiarów rur stalowych gwintowanych, gazomierze, regulatory, użytkowanie gazu	131—147	Organizacja władz M. R. P.	426—437
Instalacje elektryczne: Przepisy Państw. Rady Elektrycznej, Magistratu m. Warszawy, przepisy o dźwigach w m. st. Warszawie, praktyczne wskazówki przy projektowaniu dźwigów i szybów dźwigowych	149—220	Miejskie władze budowlane Warszawy, Białegostoku, Brzeźcia n/Bugiem, Gdyni, Katowic, Krakowa, Lublina, Lwowa, Łodzi, Łucka, Poznania, Stanisławowa, Tarnopola, Torunia, Wilna.	438—452
Statyka: Obliczanie statycznych konstrukcyj żelazo-betonowych Tablice do obliczeń konstrukcyj żelazo-betonowych: do określania przekrojów płyt i belek żelbetonowych; wzory Geyera; do obliczenia żelbetonowych słupów; żelazo okrągłe; tablice belek ciągłych wieloprzęsłowych; dwuprzęsłowych trzyprzęsłowych, czteroprzęsłowych i pięcioprzęsłowych.	221—243	Zrzeszenia architektów w Warszawie, Gdyni, Krakowie Lwowie, na Śląsku, na Pomorzu, w Poznaniu.	461—473
Tablice do obliczeń statycznych.	263—277	Tablice rur żeliwnych	476—485
Materiały budowlane	281—314	Wykaz firm według branż	487—545
Cegła, wapno, cement normalny portlandzki; cement glinowy	281—285	Całość zawiera ok. 530 str. tekstu nonparelowego (najmniejsze czcionki), w tem około 140 całostronicowych tablic liczbowych i 300 ilustracji.	
Żelazo-kształtowniki: kątowniki, teowniki, dwuteowniki, ceowniki, zetowniki, żelazo okienne, sztachetowe, półokrągłe, kwadratowe i okrągłe, płaskie; blacha cynkowa, żelazna dachowa, żelazna ocynkowana, żeberkowa, płytko falista; siatka jednolita; śruby, nity, gwoździe.	286—304	Cena za tom wytwornie oprawiony w płótno 15 zł. Śmiemy mieć nadzieję, iż nakład pracy, jaki przedstawia obecny „Kalendarz Techniczno-Budowlany“, będzie przez świat techniczny przyjęty z życzliwością i poparciem, które umożliwią dalsze doskonalenie naszego wydawnictwa.	

Zamówienia kierować:

„Administracja Kalendarza Techniczno-Budowlanego“

Warszawa, ul. Wspólna 40.

Cena egz. z przesyłką za zaliczeniem zł. 15.

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

MIESIĘCZNIK ILUSTROWANY

Wydawnictwo „Spółdzielni Wydawniczej Architektów Polskich“ w Warszawie.

Zarząd S. W. A. P.: arch. Romuald Gutt, arch. Józef Krupa, arch. Władysław Michalski.

Zastępcy: arch. Teodor Bursze, arch. Witold Matuszewski, arch. Adam Paprocki.

Rada Nadzorcza S. W. A. P.: arch. Marjan Lalewicz, arch. Franciszek Lilpop, arch. Zygmunt Wóycicki.

Zastępcy: arch. Tadeusz Nowakowski i arch. Władysław Waloński.

Redaktor — Stanisław Woźnicki

Tymczasowy Komitet Redakcyjny: arch. Romuald Gutt, arch. Józef Krupa i arch. Zygmunt Wóycicki

Kierownik administracji: * * *

Adres Redakcji i Administracji: Wspólna 40. tel. 9-52-87

Konto czekowe P. K. O. 11020

WARUNKI PRENUMERATY

Prenumerata miejscowa:	Na prowincji (z przesyłką):	Egzemplarz pojedynczy w War- szawie . . . . .
Kwartalnie . . . . . zł. 17.—	Kwartalnie . . . . . zł. 18.—	. . . . . zł. 6.—
Półrocznie . . . . . „ 34.—	Półrocznie . . . . . „ 36.—	Na prowincji (z przesyłką) . . „ 6.50
Rocznie . . . . . „ 68.—	Rocznie . . . . . „ 72.—	Zagranicą . . . . . „ 8.—

Pod nadesłanym zgóry adresem Administracja wysyła każdorazowo nowy numer pisma za zalicz. pocztowem.

CENY OGŁOSZEŃ

Przed tekstem:	Za tekstem:	2-a, 3-a i 4-a strona okładki:
Cała strona . . . . . zł. 400.—	Cała strona . . . . . zł. 350.—	Cała strona . . . . . zł. 450.—
Półowa strony . . . . . „ 210.—	Półowa strony . . . . . „ 180.—	Półowa strony . . . . . „ 250.—
Ćwiartka strony . . . . . „ 120.—	Ćwiartka strony . . . . . „ 100.—	Ćwiartka strony . . . . . „ 150.—
	Strona artykułu opisowego . . „ 500.—	

OGŁOSZENIA DROBNE

Adres w branży rozmiar 10×90 mm. łącznie z pren. na cały rok zł. 100, płatne zgóry przy zamówieniu. Za każde następne 5 mm wys. dopłata zł. 50 rocznie. Koszt rzeczywisty rysunków i klisz ponosi ogłaszająca się firma. Dział reklam przewiduje także, poza ogłoszeniami przed i za tekstem, specjalne wkładki artystyczne jedno i wielobarwne.

Kierownik akwizycji: Albert Leon Kraus.

Akwizytorzy, upoważnieni do zbierania ogłoszeń: B. Turkiewicz i B. Jakowlew.

TREŚĆ Nr. 10

	Str.		Str.
Konkurs na projekt salkowy więzienia karno-śledczego w Łodzi	345	(Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 8 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona	362—364
O architekturze sklepowej — STANISŁAW GINWIŁ-PIOTROWSKI	372	Arch.: GOLDBERG MAKSYMILJAN i RUTKOWSKI HIPOLIT (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 16 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona	365—367
Kronika	375	Arch.: SZPERLING LUCJUSZ JAN i ŁABENTOWICZ LUCJAN (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 19 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona	368—369
ILUSTRACJE:			
Arch.: GOLDBERG MAKSYMILJAN i RUTKOWSKI HIPOLIT (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 15 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda I	345—352	Arch.: KOMANIECKI MICHAŁ (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 21 więzienia karno-śledczego w Łodzi.	370—371
Arch.: KON-KONIAWA JULJAN i MORAWSKI FRANCISZEK (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 25 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda II	353—355	Arch.: GOLDBERG MAKSYMILJAN i RUTKOWSKI HIPOLIT (Warszawa). Sklep firmy „PRIMAVERA“ przy ul. Bielańskiej	372
Arch.: SIENICKI STEFAN i STEFANOWICZ JAN (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 13 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Nagroda III	356—357	Arch.: GINWIŁ-PIOTROWSKI STANISŁAW (Warszawa). Dom Krakowskiego T-wa Wzaj. Ubezpieczeń (przebudowa)	373
Arch.: LISOWSKI WIEŚLAW i REITER TADEUSZ (Łódź). Projekt konkursowy Nr. 3 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona	358—359	Arch.: SEIDENBEUTEL EDWARD (Warszawa). Sklep firmy „AD-REMA“ przy ul. Niecałej w Warszawie	374
Arch.: MARZYŃSKI STANISŁAW (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 7 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona	360—361	Arch.: SALVISBERG O. R. Magazyn w Berlinie	375
Arch.: SURWIŁŁO MIECZYŚLAW i RZEPECKI MIECZYŚLAW (Warszawa). Projekt konkursowy Nr. 8 więzienia karno-śledczego w Łodzi. Praca zakupiona	362—364	Arch.: OCHS KARL WILHELM (Frankfurt). Parter domu handlowego w Frankfurcie n/M.	375
		Arch.: PAUL BRUNO (Berlin). Magazyn w Berlinie (Kurfürstendamm)	375

FABRYKA
OBIĆ PAPIEROWYCH

„J. FRANASZEK“

SPÓŁKA AKCYJNA
W WARSZAWIE

KAPITAŁ ZAKŁADOWY
ZŁOTYCH 4.284.000

MAGAZYN
ZAOPATRZONY

W OSTATNIE
NOWOŚCI
NA SEZON
1 9 3 1.

POLECAMY

DAJĄCE SIĘ MYĆ
I NIEPŁOWIEJĄCE

OBICIA

tekkō

Salubra

MAGAZYNY DETALICZNE:
KRAKOWSKIE PRZEDM. 15.
TELEFON 601-72.
ALEJE JEROZOLIMSKIE 33.
TELEFON 601-78.

NAJSTARSZA I NAJWIĘKSZA FABRYKA W KRAJU, ZAŁ. W R. 1829
MEDAL ZŁOTY W PARYŻU 1922.

NAJWYŻSZE ODZNACZENIE NA P. W. K.